Су-дѐцата и-жѐнта избигàх на-седимдисѐтта гудѝна. Нѐмаше шò-да рабòтъм. Палàх на-дрỳго мѐсто, на-мужàх да-нàйдъм. И-видѐх невидѐх, си-дуйдѐх у-дòма, у-Мисимѐр пàк. Дуйдѐх у-Мисимѐр, нѐ-ма уставѝя да-сѐдъм гаркумàнте. Пà фатѝя да-ма гòнат. Файкьам прàвам еднà мòлйба на-Патакòто (Ст. Патакос – един от водачите на гръцката военна хунта от 1967 – 1974 г) йти (*ùти* 'или') дàйти-ми-и чувѐшките прàва, òти ми-гу-ймат зимàно имòтут, цѐлто имòт мѝ-й зимàн, йти дàйти-ми прàво, път да-замѝнъм за-Иврòпа. Ми-уварнỳват, òти на-мòжма да-ти-дàйма нѝ имàйна, а-пàк за-да-замѝниш за-Иврòпа, ки-òйш на номàрхинут (*нумàрхин* 'областен управител') у-Вòдин. И-ѝска утидѐх на-нумàрхинут. Нумàрхинут не-сакà да-мидàда. Ѝс гу-извàйгьам пѝсмуто ут-Патакòто и-му-гò дàвам на-нѐго. И-тò ми-вѝка : „Шò-са•каш. – Сàкам да-ми-гò дайте имайнито, имòтут да-си-рабòтъм, за-да-мòжам да-жѝвам – На-мòйжма да-ти-гò дàйма. – Кà ки-жѝвам ѝска, кòга нѐ-сум спусòбин за-рабòта? — И-надѐцата му-дàва пѐт стутѝни драхмѝ – Амѝ ѝска су-жѐнта кàк-кижи•вам! И-пỳлиш кнѝгите уд-ликàрте? – Амѝ, пỳли да-намѐриш рабòта. – Дàй-ми тѝ рабòта. – На-мòжам да-ти-дàм рабòта. – Ки-бѐгам, му-вѝкам. – Кàк ки-бѐгаш? – Ки-бѐгам, ѝска нѐ-сум вардзàно накрàют на-крàйшчата“. Ка-видѐх такà, станàх на-Вилѝгдин на-седумдѐсит и-фтòрта гудѝна, на-дѐвит апрѝлй и трагнàх на-път, и-зѐм двѐте дѐца. И-трагнàх път да-бѐгам у-Югуслàвя. Пашпòрт нѐ. Бигàх пѐш преку-гранѝцата. Дѐйто ми-бѐша дванàйсит гудѝшно, кѐрката бѐша дѐвит гудѝшна. Заминàх у-Каймàкчилан. Тàмка лижàхме двѐ вичѐри у-планѝнта, снѐк, снѐк. Ка-флизѐх на-еднò мѐсто, съ̀т сазарѝх унѣ̀тра. Сàму врàтут, глàвата ми-са-глидàша, ми-са-пулѐша. Пỳльат дѐцата удгòра, шò-да пумòжат. Ѝс са-клатàх налѐво, надѐсно да-си-напрàвам пъ̀т и-да-излѐзам. И-излизѐх. И-на-читвъ̀ртата вѐчир флизѐх у-сѐло Будимѝрци, у-Югуславя, у-Макидòня. Кафлизѐх, найдѐх еднà мàлка нивѐста, òйше на-òфците при-свѐкур-му. Нивѐстата утидѐла на-милѝцята на-сѐлто и-му-кажàла, и-дуйдѐя. Ма-зимàя, утидѐхма на-кафинѐто, шу-ѝмаше у-кафинѐто льỳда, и-истирàя. Зѐя да-ма-распѝтват и-му-кажàх, кàк… (записът свършва. От Югославия същата година се преселват в Сопот.)

ТЕОВО

Разказва Трифон Апов.
Записът е направен през 2002 г. в София:

Ѝс се-рудѝх на-двàйсе и-пѐтта гудѝна у-сѐло Тѐйво, Вòдинцко. Тàче-(*тàче* 'татко') ми се-вѐлише Васѝлй, мàйка-ми Катирѝна. Тàче-ми бѐше утипàн двѐ-трѝ мѐсици прѐд-да-се рòдъм ѝс. Гу-утипàа, зашò не-утидѐл аскѐр на-кàвгата (*кàвга* 'война') су-Тỳрця. Се-крѝил у-манастѝрут Свѐта Пѐтка. Идѝн-де•н утидѐл да-си-напълни вòда утчѐшмата Шòпи. Тàм гърцките аскѐри ѝмаа пусѝя (*пусѝя* 'засада'), плỳснаа и-гу-утипàа. Мàйка-ми умрѐ, кòга бѐх на-читѝрсит дѐна. Итакà нѐ-пумиту•вам ни-тàче, ни-мàйка. Ѝс пурастѐх при-фамѝльата Àпуви – Манòл и-Марѝя. Òни нѐмаа дѐца. Òни рабòтеа чифчилък. Нòвют-ми тàче ѝмаше нòгу-ни•ви ут-стàро-вре•ме, амà нѐмаше тапѝя. И-дрỳдзите нѐмаа. Сѐки едѝн си-и-знàише свòйте нѝви. Амà трѝисе и-òсма гудѝна и-раздилѝа нѝвите нанòво. Пòпут, дàскалут ипрòедруто (*прòедро* 'кмет') на-сѐлто писàа дѐсит фамѝли: катỳ фанатѝци бугàри. И-такà ни-и-зѐа съ̀те (*съ̀те* 'всички') нѝви и-нѐ-ни дàдоа нѝщо. Òде:ме у-цѣ̀рквата да-пàлиме свѐйки, гòспут да-ни-пумòже. Сѐлто се-уплàка на-Вòдин и-ни-дàдоа пу-дѐсит пугòни (*пугòн* 'декар') нѝви уд-дѐлут на-цѣ̀рквата, уд-вакѣ̀фцките, ут-скульòто. Нѝвите бѐа дòлни. Тàче нòгу се-мѣ̀чише. Ѝмахме кòзи диситѝна, еднà крàва, кòн и-магàре. Ѝмахме сѐлцки кузàр и-сѐлцки гувидàр. Òни и-пàсеа, ѝс не-пасѐх. Ѝс учѝх сѐдум гудѝни у-гърцкуто скульò усѐлто. Еднà гудѝна пуфтурѝх, зашò нѝя бѐме читѝри дѐца, сеуплàкахме на-даскалѝцата, шо-нѐ-ни дàват да-лàфиме на-бугàрцки изѝк. И-за-тàа рабòта даскалѝцата се-уплàкала на-глàвньут дàскал у-сѐлто, влàх ут-Катрàница, Гьòргос Паѝндзата му-вѐлихме. И-òн не-тимурѝса (*тимурѝсвам/тимурѝсам* – гр. 'наказвам') да-пуфтòриме гудѝна. Су-прѣ̀чки не-бѝише òн, су-нàште-прѣ̀чки. Нѝя учинѝците бѐме принỳдени да-дунѐсиме пу-еднà прѣ̀чка. Прѣ̀чките òн иклàваше на-кьòшут ду-пѝнаката (*пѝнака* – гр. 'черна дъска'). Уд-нѝх зѐваше и-не-бѝише пу-рѣ̀ците и-пу-нòйсте.

Тàче-ми знàише мàлко гѣ̀рцки уд-аскѐрут, а-мàйка-ми незнàише. Пу-врѐмито на-Метаксàс òна òйше нòйкьата да-ỳче гѣ̀рцки. Съ̀те стàри ду-усумдесѐ гудѝни òдеа да-ỳчат гѣ̀рцки. Àко не-òйш – тимурѝя (*тимурѝя* – гр. 'глоба'). Су-тàче едѝн пъ̀т бѐме на-пазàрут у-Вòдин. Едѝн стàр чувѐк гу-питà за-едѝн лàф. И-òн му-удгуворѝ набугàрцки. Зад-нàс ѝмше цивѝлин куруфѝлакас (*куруфѝлакас* 'полицай'). Он гу-фатѝ тàче за-рѣ̀ката и-гу-занѐсе у-астинумѝята. Тàм гу-

бѝле, му-дàле рѐнка (*рѐнка* ‘вид сушена солена риба’) и-рицинòладо (*рицинòладо* – гр. ‘рициново масло’). Нòгу мъ̀ки видòхме, зашò лàфихме на-бугàрцки изѝк.

Тѐйво бѐше чѝсто бугàрцко сѐло су-мàлце гаркумàни. На-врѐмито ѝмше òкулу стò кӳйки. Тѐйво е-блѝско ду Вòдин, двѐ сàати пъ̀т пишàк (*пишàк* ‘пеша’), пу-нòдзи. И-сѐга ѝма тàм льӳде. Станàло нòгу àрно сѐло су-пàри уд-Германя. Лàфат слубòдно бугàрцки. Амà дàскалут му-вѐле на-дѐцата дòма на-бàбите и-на-дѐдуфците да-му-лàфите пу-гъ̀рцки.

У-нàшто пòле ѝмше нòгу урѐхи, урмàн уд-урѐхи. Кòга дуйдòа германците, сильàнте и-сѐчеа дибѐлите дъ̀рва и-и-прудàваа нагермàнците за-расипàни (девалвирани) пàри. Едѝн лѐп чѝнише едѝн милиòн дрàхми. Нѝя ѝмахме едѝн урѐх ду-Сӳвата рѐка, навàлин (*навàлин* ‘наклонен’) над-нѐя. На-Сӳвата рѐка ѝмше камѐйна. Урѐхите пàйгьаа на-камѐйната, се-скъ̀ршваа и-му-излѐгваше цѐлата гугӳтка (*гугӳтка* ‘ядка’). Нѝя дѐцата и-бѐрихме, и-ядихме. И-сѐга ѝма урѐхи, амà пòвике черѐши ѝмат сàдино. Черѐшите се-рӳпкуви (*рӳпкаф, -ва* ‘хрускав’) и-затò туджàри (*туджàрин* ‘търговец’) ѝдат уд-Германя да купӳват и-и-нòсат у-Германя. Прудàват и-у-Сòлун, и-Атѝна вòдинцки черѐши.

Пӳ-ра•но сѐихме жѝто, ръ̀ш, увѐс, лѐйкьа. На-вудинѝца òдихме усѐло Влàдуво. Тàм ѝма нòгу вудинѝци, зашò тàм тѐче рѐката Вòда. Нàпкум (*нàпкум* ‘след това, сетне’) зѝмата Сӳвата рѐка ѝма вòда и-вакъ̀фцката вудинѝца рабòте.

Àрна-ръ•ш стàваше на-мѐстуто Чѐфливо. Рàстеше висòка двàме•тра. На-мѐстуто Гулѐмата пулѐна сѐихме планѝнцко-жи•то илѐйкьа. Уд-ръ̀шта прàвихме важѝйна да-и-връ̀зваме снòпите. Ръ̀шта, кòга а-жнѝихме су-сърп, а-клàвахме на-пулӳдзи нàт-старни•щето. Пулòдзите ут-тижѝнта пàйгьаа дòлу. И-бѐрихме су-двà сърпа. Тò гу-прàвихме ут-стрàх, зашò пут-пулòдзите ѝмше пу-нѐкуй пъ̀т змѝ: пипильàнки. Нòсихме дибѐли вълнини чурàпи да-се-чӳваме уд-змѝйте. Мѐстуто Чѐфливо се-вѐлише и-Змиярникут.

ЕНИДЖЕВАРДАРСКО

ГУМЕНДЖЕ, В ДИАЛЕКТА ГУМѐНДЖА

Разказва Продан Христов Божинов, роден през 1900 г., преселил се в Асеновград през 1925 г.
Записът е направен през 1977 г.
в Асеновград в присъствието на д-р Светозар Тошев, потомък на Пере Тошев:

Рудѐн-сум дѐвит стòтинта гудѝна ув-Гумѐнджа. Тӳка-сум уд-двайсит и-пѐта гудѝна, двàйсит и-пѐта гудѝна дуйдѐ:ма. Ке-кàжум, шòда-ка•жум. Нѝя ка-дуйдѐ:ма тӳка, нѐма шò-да прàйме, пу-чӳзда рабòта. Тӳка рабòтай, тàм рабòтай. Пу-сѐлта жнѝй тӳка, жнѝй тàмка пу-сѐлта надòлу. Шò-да кàжум дрӳго. Тàтку-ми, ка-дуйдѐ тӳка, ѝмше еднà бӳца тӳка на-врàтут. Тàм на-Гумѐнджа дòктурто му-вѝкат: „Дѐдо, нѐма шò-да-а фàкьаш да-а-прàвиш упирàця“ – Нѐ-са•кум, дòктуре, да-ми-стòе тӳка еднò куту-ядица такà, нѐса•кам. – Нѐ-си за-тà рабòта, вѝкат, тѝ-си стàр сѐга. – Седумдесѐт гудѝни бѐше. – И-ка-кьòм (ще ходя) на-Бугàря, вѝка, ке-а-прàм тàмка“. Ка-дуйдѐ тӳка и-прàво на-бòлницата. Ич не-стоя. Тидѐ набòлницата уф-Плòвдиф, направѝ уперàция, пуживѐ нѐкуй дѐн и-сиумрѐ. Не-мужà да-живѐе, не-мужà да-куртулѝса. Двàйсит и-пѐта дуйдѐ, двàйсит и-пѐта умрѐ тàтку-ми. Màйка, тàа àсал уд-дрӳго сѐло-й, ут-Литòвой. Литòвой уд-Гумѐнджа двѐ сàата, тòлко-й. Ду-Пàзар пъ̀к трѝ, трѝ сàата-й уд-Гумѐнджа. Пишàк да-òдиш. Сѐло Крѝва-й пулвѝн сàат. Крѝва-й нòго блѝзо. Ув-Гумѐнджа нѝя рабòтихна земедѐлйе, кужӳрци (*кужӳриц* ‘буба’) рàнихна. Лòзгьата нѝя тàмка нѐ-и кòпахна куту-тӳка ильàда пъ̀та. Лòзгьата и-кòпахна нѝя само едѝн дикѐлй, еднà мутѝка и-грòзда, я̀, туварѐни кòлйти грòзда за-вѝно. Пипòлйка (*пипòлйка* ‘вид винен сорт грозде’) грòзда, тò бѐше за-вѝно. И-ивудѐйте, иврѐйте димѐк, гумѐнджко вѝно палàа, пò-а•рно нѐма. Сѐ тѝя гу-зѐдвея. Причуѐно бѐше. Ѝмше нòго лòзгьа Гумѐнджа. Гумѐнджа сàмо лòзге и-кужӳрци рàне. А-тò бѐше. Бòймица сташòн бѐше, тӳка му-вѝкат гàра. Нѝя

ѝмихна дòма курѝта уд-нàт-ильа•да кѝла еднò курѝто. Гу-бѐрихна грòйз:то. На-курѝтто грѐди ѝма тӯка да-стъпкаш нътра. Òти намòжиш да-гу-напълниш. Кòга-й ду-стрѐда, ѝма грѐди, еднà, двѐ грѐди. И-тàм стъпиш, кòга òдиш да-гу-гàзиш. Тò ѝма нòго сѝла, еднà врѐкьа ке-му-клàдиш такà, за-да-му-бѐга мàлца тò спѝртуто, òти са-упѝвиш уд-нѐго, ут-сѝлта на грòйз:то, кòга пòчне да-вàра. Кòга вàра, тòгай. Куту-стòе, ки примѝна тàя и-си-гò тòчме. Яй-и ут-Сòлун иврѐйте ѝдат, вѝно пàлат. Гу-купӯват, на-иврѐйте гудàват. Кòга нѐ-й гутòво вѝнто, кàк да-ти-кàжам нѐ-й станàло òша за-точѐйне, нѐ-й избистрѐно òше, тò-й ширà. Нѐ-й азър òше. Вѝди сѐга ут-сѐло ду-сѐло ѝма рàзлика. Вàриме ракѝя. Казàйне си-ѝмихна дòма. Ракѝйта а-прàйме уд-грòзда, ут-кумѝйна, ут-кумѝйнта. Нѐ джѝбри, кумѝйна. Ут-сѐло ду-сѐло ѝма башкà. И-тӯка-й такà, тàм бѐше такà. Ут-сѐло ду-сѐло сѐ ѝма рàзлика. Тò сѐло башкà лàфа, дрӯгуто сѐло башкà.

Частите на тялото

Глàв:та ѝма кòса, ӯво, двѐте ӯши, чѐло, вѐгьа – еднà вѐгьа, двѐ вѐги, вѐгити. Вѐжди тӯка, вѐги нѝя. На-вѐгите ма-удрѝли. Нàпкум òко, клѐпка, нътра црънка-й (*црънка* ‘зеница’) тà, тò църнуто, нòс, нътра нуздрѝна-й (*нуздрѝна* ‘ноздра’), мустàки, ӯста, зъба, кътнизъ•бе. Крàйните зъбе са-кътни зъба. Вѐнците сà жаблѝни (*жаблѝна* ‘венец – част от устната кухина’). Чѐльуст ъ̀й вѝлйца (*вѝлйца* ‘челюст’). Тò тӯка брàда, гӯша. Тò тӯка тѝлут, цѐлто врàт, гърло, гаракл̀ан. Гърлуто гу-бòле, гаракл̀ану тӯка. Тò-й изѝкь. Слѝвици не-знàихна, гърло знàихна сàмо. Шò-го-бо•ле? – Гърлуто гу-бòле. Тò тӯка убрàс, убрàзут, лѝца – лѝцто. Убрàс ѝли лѝцто. – [А това тука?] – Рàмо, рамѝйна, рамѝйнта. Иднòто ъ̀й рàмо, двѐ рамѝйна, рамена̀ е-тӯка. [А това тука?] – Мѝшка (*мѝшка* ‘мишница’). Рѫкта ѝма прѫсте : Малѐчкуто прѫст, стрѐдньут прѫст, гулѐмют прѫст, пàлиц – пàлицут. На-тò кажӯвме пàлиц. Малѐчкуто прѫхче. [Тая част тука? – соча китката.] – Кѝтка, кѝтката. Нѐмме нѝя лàф длан, на-мòжум да-ти кàжум. Рѫкта тàя (за шепа) – рѫка, еднà рѫка, нѐ шѐпа, еднà рѫка. Су-еднàта рѫка дàваш – еднà рѫка, су-двѐте рѫци дàваш – грѫс вѝкаме, грѫсте – кòлко грѫсте (*грѫс* ‘съдържанието на две шепи’). [Това тука?] – Лакт. На-лàктут са-удрѝл, лàктут. Камѐрат жѐнте кòлко лàкте (става дума за платно). – Гърди, гърди, тà-й цѝцка. На-стумàх кажӯваме мѐх, мѐут, на-пъп – пòп, на-пòпут. Мѐут нътра ѝма црѐва. [Друго?] – Дрòп, църин дрòп, бѐл дрòп. [Джигер?] – А, нѐ-й джигѐр. Църин дрòб ѝма и-бѐл-дро•п ѝма. Исърца ѝма. На-мòжа джигѐр. Нѝя тӯка гу-чӯхме тò нѐщо. Джигѐр

нѐ-й бугàрцко. Нѝя ув-Гумѐнджа кажӯваме бѐл-дро•п, църин дрòп, сърцито. Тӯка мӯ-й-дӯшта, тàм му-й-дӯшта. [На-далака ка му велите? – пита д-р Тошев.] – сплѝна, сплѝна (*сплѝна* ‘далак’) му-вѝкаме. [Жлъчката?] – Злъшка, (*злъшка* ‘жлъчка’) злъшка, нѐ жлъчка. Мадò. Къда та-бòле? – Тӯка на-мадòто, на-кълкут мабòле. [Кръстът?] пулвѝна (*пулвѝна* ‘кръст – част от тялото’), напулвѝнта ма-бòле. [Как е воденичка при кокошките?] – Камѐйнте шу-и-бѐра, кàменикут, кàменик (*кàменик* ‘воденичка при птиците’), къда-са камѐйнте. [Бъбреците? – пита д-р Тошев.] – Бӯбрек. [Пикочният мехур, фуската?] – Бишӯка (*бишӯка* ‘пикочен мехур’). Нѝя тàм такà, бишӯкта. На-прàйсто кутӯ му-а-извàдиш тà ѝли накукòшката, тà, бишӯкта а-надӯват дѐцта, а-такà вѝкме нѝя тàм. Надòлу кулѐнта тӯка, бӯт, бӯт-ъ•й, гъс, на-гъзут– Тà тӯка ѝкра (*ѝкра* ‘прасец’), тà тӯка пѐта и-прѫсте, стапàло (*стапàло* ‘ходило’). И-кà плѐтат жѐнте чурàпе, пà стапàло му-вѝкат. На-кулѐнто ѝма капàк. Капàк, ѝнак на-мòжа. На-кулѐнто пòв:ке вѝкаме, тӯка кулѐнто ма-бòле.

На-дрѐхите кажӯваме рӯби, нѐ пльàчки. Си-прàве рӯби. Мъйж:та оддòлу нòсат àба. Уздòлната àба-й, ув-Гумѐнджа ѝс тѝ кажӯвам. И-на-òкуло сѐлта тàм – Крѝва, Литòвой, Тушѝлуво, тѝя сѐла тàм. Тà àба уддòлу. Др•ӯгта-й кушӯлья. Кушӯлѝта са-клàва удгòра врѫс àбата. Нàпкум пàлтето си-гу-убличӯваш. [Вратовръзка ако има?] – Ѝма, ѝма, гривàта. Тà-й грѫцка. Надòлу сѐ шалвàра нàпкум гàки, гàките. – [Учкур имат гаките? – пита д-р Тошев.] – Ѝмат ӯчкур (*ӯчкур* ‘връв, с която се връзват гащи или шалвари’), врѫф. Панталòйне, на-стàро врѐме шалвàре. Ширòки нòсия. Дѐдо Трѫпко нòйше шалвàре ширòки, са-мàят тӯка. Ширòки шалвàре. [Яс гу помнам дедото, – добавя д-р Тошев.] Думàшни и-прàвея, иткàея, ширòки шалвàра, дòлу пò-те•сни мàлца, утнàзут ширòки, самàят такà. Зѝмата нòсихна кьӯрк, кàпа. – [На обувките чели кажувате?] – Папӯци, нòсихна и-пѝнци

Тӯка вѝкат навӯща, нѝя вѝкме убиѝла, убиѝло (*убиѝло*, мн. *убиѝла* ‘навуща’). Су-убиѝло са-навѝва, а-тѝя църните пинчинѝци (пинчинѝк ‘навой, широка връв от козина, с която се връзват навущата’), църни ут-кòзина и-прàвея и-са-навѝват. Убиѝла и-пинчинѝци, навѝти ду-кулѐнта. – [И-помниш Хаджикостови? – пита д-р Тошев.] – Кà-не, и-памѐтвам. Тѝя сà. И-памѐтваме нѝя. Дѐото Мѐнча, дѐото Танàс. Àми шò-да-т-кàжам, тò да-ти-кӯпа магàра, дѐото Танàс, кòйн, да-та-излъжа. Дрӯгьут бѐше дàскал Ивàн Хаджикòстуф. Тò тидѐ на-Сòфя.

[Взима мандолината и пее ениджевардарски песни, любими на всичкѝ изгонени.]

По дрȕм минàха, дȉм задигнàха
и-нѐ видѐха щȍ заминàха.
И-нѐ видѐха щȍ заминàха
трȉ синджȉри пȅлни сас рȍби.
Пȅрвиют сȉнджир сѐ млàди мȍмци,
сѐ млàди мȍмци, сѐ македȍнци.
Фтȍриют сȉнджир сѐ цивȉлни хȍра,
сѐ цивȉлни хȍра, Сȍлунска кàза.
Трѐтиют сȉнджир сѐ стàри вуйнȉци,
сѐ стàри вуйнȉци, стàри бȅлгари.
Щȍ ги нусȉха дȍлу вав Пирѐя,
Дȍлу вав Пирѐя, тàм във Трȉкили.
– Щȍ тȕка и-нȍсите, нàза и варнàйте,
глàвите сичѐйте, ваф мȍрто и-фарлѐйте.

Кȍга са-пучнàла вуйнàта, ȉмше тàмка еднȍ нàш дѐдо, мàлца такà грȕцка стрàна прàйша, знàйша тȍ. Вȉка кà-са сугласѐя бугàрту и-гȕрците, Гȕрця петнàйсит дѐна фатȉ пȍ-ра•но да-гу-фàта Сȍлун. Бугàрту дуйдѐя пȍ-къ•сно, пȍ-ма•лца. Ȉмше бȅлгарцка вуйскà тàмка, àма уф-Одрин, са-варнàя за-Одрин, устанàя су-мàлца вуйнȉци тàмка. Ка-дуйдѐа гȕрците нàпкум, и-фатȉя вуйнȉците бугàрцки и-населѐйнето, шо-пѐе пѐсната цивȉлни, тȉя сà кумȉта. Àйде уф-Трȉкили. Вȉкат шȍ-ту•ка и-нȍсите, сичѐйте-му-и глàв:те, фарлѐйте-и уф-мȍрту. Шȍ и-нȍсите, фарлѐйте-и уф-мȍрто, нàзат и-варнàйте. Такà бѐше. Тȍгай цàрут си-гу-утипàя тàм, Константȉнос и-гȕрците Сȍлун нѐ-гу-да•ват. Гимнàзята бѐше сѐ куршȕма, сȕта дȕпки. Бугàрцка гимнàзя ȉмше нȕтра уф-Сȍлун. Цѐлта бѐше сѐ дȕпки (сражението на генерал Лазаров – добавя д-р Тошев). Глѐдихна нȉя тàмка. Сȕта дȕпки бѐше. Бугàрцки вуйнȉци ȉмше, àма стàри вуйнȉци. Ȉмше тàм пусѐлта льȕда, шȍ пасѐя крàви, тȉя и-брàя тàмка, сȕта кумȉта, цивȉлнуто населѐйна, àйде уф-Трȉкили. Нȉя вуйнȉците и-видѐ:ма. Ȑс тикажȕвам, шо-ȉмше бугàрцки вуйнȉци. Ȉмше едȉн су-царвѐни таквȉя, генерàл. Àма гȕрцка вуйскà са-напалнȅ и-бугàрту пубегнàя уттàм. Тȉя, шȍ устанàя, и-фатȉя и-àйде уф-Трȉкили су-сѐ населȉйна бугàрцко. Цивȉлни льȕде фàкьат. Гаркумàйнто кажȕват тȉ-си бугàрин, тȍ-й кумȉтин, тȍ и-рàнише кумȉтто. И-àйде. И-такà и-нусȉя уф-Трȉкили бѐз-да ȉмат кабàат. Уд-дȍма и-зевàя пу-бѐли-га•ки. Пу-бѐли гàки и-фàкьая. Такà бѐше. А нȉя и-чѐкме бугàрто да-дȍят. Гȕрците пȍв:ке испаднàя. Пȍ-и•три испаднàя. На-мȍж: да-бȉдат, да-стàнат прияѐтели, брàтя да-стàнат, де. Нѐ-са забравȕва тȍ, истȍрята. Ке-я-забрàват? Нȉя не-забравȕвме и-ȍни нѐ-я забравȕват. Нѐма тȍ кумунȉсти, àко сàка врàк дà-й (*врàк*, врàгут 'дявол'). Тȍ на-нѐго уф-сȕрцито нȕтра мȕ-й. Нѐ-я забравȕват тà рабȍта. Гȕрк ке-ти-забрàва! Такà-й.

[Друга песна знаеш?]

Дурдȍ ȕтра-сабàйлен да-ти-пѐям, àма са-растурȉ стрȕнта.
Кинисàл е Ивàн вуйвȍда от-сѐло на-сѐло,
от-сѐло на-сѐло Иван, шпиȍйне да-пàла
– Кàжи, кàжи ȍфчар Тȍле, шпȉойн Пѐно дѐка сѐде.
Кàжи, кàжи офчàр Тȍле, шпȉойн Пѐно дѐка сѐде.
– Шпȉойн Пѐно сѐде, вуйвȍдо, на-сѐло, на-Ȉзвор.
– Хàйде, хàйде офчàр Тȍле, пȕтут да-ни-кàжеш,
Пȕтут да-ни-кàжеш Тȍле, за-сѐло, за-Ȉзвор.
– Дѐк– да-го остàвам вуйвȍдо, мȍйто сȉво стàдо?
–Чѐтник ки-ти-устàвам Тȍле, стàдо да-ти-чȕва.
Чукнàл, тропнàл Ивàн вуйвȍда на-Пѐнуви (тѐшки) пȍрти.
– Кȍй-сте вȉя, ȍй-бре, льȕде, по-ȍво нȍкьно врѐме.
– Тȕк-сме нȉе, Пѐно, àбре, дурдȍ трȉста аскѐр,
Нȉя-сме, нȉя, Пѐно, àбре, тѐбе щȍ-те чȕват.
Тѐбе щȍ-те чȕват Пѐно, от-Ивàн вуйвȍда.
– Бȕйрум, бȕйрум Ивàн вуйвȍда, по-еднȍ жѐшко кавѐ.
Нѐ-сме дȍшли, шпȉойн Пѐно, кавѐ да-си-пȉем.
Нȉя-сме-дȍшли, шпȉойн Пѐно, тѐбе да-те зѐмем.
Хàйде, хàйде, шпȉойн Пѐно, пȕтут да-ни-кàжеш,
пȕтут да-ни-кàжеш, Пѐно, за-Пàяк планȉна,
за-Пàяк планȉна, Пѐно, мигьȕ двàта грȍба,
мигьȕ-двàта грȍба, Пѐно, Алàнов:те брàтя.

За-Алàнув:те брàтя тȍ бȉл шпȉойн. Уф-Пàяк планȉна, тàм и-убȉли андàртьу на-брàтята. Пѐно бȉл шпȉойнут.

[Видел ли си кумити бугарски?] – Шȍ-да кàжум, мàл бѐх. Забравȉх, мàл бѐх тȍгай, кȍга кумȉтту бугàрцки ȉдея. Пустȍлȉ вуйвȍда гу-пȍмнум. Сѐдъм тàм на-буджàкут. На-буджàкут тàмка сѐде, лѐже Пустȍлȉ. И-сѐга Пустȍлȉ вуйвȍда зѐва пȕшката такà, дрѐме, дрѐме такà су-пȕшката уф-рȕци. Ȑс ки-му-кàжам: „Гуспудȉне, ȍставя пȕшката, лѐгни на-пѐрницата, лѐгни мàлца, пȍчини". – Ȑс, àко сàках да-спȉям, нѐмше да-дȍйдъм тȕка на-балкàнут. Ȑс, àко сàках да-спȉям, ке-сѐдех дȍма, нѐмше да-ȍдум кумȉтин.

Д-р Светозар Тошев: „Вие много обичате Постол войвода, в сърцето ви е". В тоя момент дядо Продан взима мандолината и запява песента за войводата.

– Ох, дѐка ки-ȍдиш, мȉли бȁй Постȍле,
ох, дѐка ки-ȍдиш вȍ нȍкьно врѐме,
ах, амàн, амàн, вȍ нȍкьно врѐме?
Вȍ нȍкьно врѐме, мȉли бȁй Пустȍле,

вò нòкьно врѐме, снѐк до-колѐне,
амàн, амàн, вò нòкьно врѐме.
– Ѝзи ки-òдъм, мѝли мòй момчѐта,
ѝзи ки-òдъм уф-мòйто сѐло,
уф-мòйто сѐло, сѐло Бòймица.
– Дàлѝ нѐ– ти-е стрàх, мѝли бàй Постòле,
дàлѝ нѐ-ти-е стрàх от андàрите,
ох, амàн, амàн от-андàрите?
– На-мѐне нѐ-ми-е стрàх, мѝли мòй момчѐта,
на-мѐне нѐ-ми-е стрàх от андàрите,
ох, амàм, амàн, от-андàрите.
На-мѐн ми-е-стрàх, мѝли мòй момчѐта,
на-мѐн ми-е-стрàх от-шпиòните.

Забележка: Революционните песни са писани от учители, чийто език до голяма степен се пригажда към живата диалектна реч. Именно затова има общи и различителни черти. Произношението е бавно и съответно не във всички случаи са налице прегласни промени при широките гласни *о* и *е*, или елизия на гласни. Последното важи и за народните песни.

КРИВА

Разказва Киро Жеглев, 75-годишен,
преселил се от Крива в Несебър.
Текстът е записан през 1979 г.:

Ивàн Кòчив Гòтиф бѐше кумѝтин, фатѐн ут-тѝрците и-садѐн стò и-еднà гудѝна затвòр. Дванàйста гудѝна, кòга дуйдѐ Гърця, гу-уставѝя пàк ув-затвòрут. Двàйси и-трѐта гудѝна му-давàл ѝм еднò гѫрк, му-вѐле: „Пòдай мòлѝба, òти си-гѫрк и-кѐ-та услубòдат. Àко сàкаш, нàпкум (сетне) òди ув-Бугàря“. А-òн му-кажà на-гѫркут: „Кàк-да-са пѝсам гѫрк, кòга сѫм бугàрин и-сàкам кутѝ бугàрин даѝмръм“. Ивàн Гòтиф умрѐ уф-сòлунцкьут зàтвор Идѝ-ку•ле кутѝ бугàрин двàйси и-шѐста, двàйси и-сѐдма гудѝна. Сус-съштьут бѐше ув-затвòрут и-мòйто бàю (*бàю* ‘по-възрастен от бащата чичо’) Ивàн Тàниф Жѐглиф и-главатàрут на-кумитѐтут уф-сѐлто Мѝтър Рòпкуф. Мòйто бàю бигà уд-затвòрут, дуйдѐ ув-Бугàря. На-Мѝтър Рòпкуф гу-утрѫ̀я гѫрците ув-затвòрут.

ДАМЯН

Разказва Божана Балинова, 75 годишна,
с начално гръцко образование.
Записът е направен от Екатерина Шклифова
през 1985 г. в Несебър:

Зѐвих и-ѐс да-сѫ̀кам, сукàх демѐк ѐс. Мòйто-сукàйне, шò-да-ти кàжам, нѐ да-са-фàльам сàма. Сѫ̀ких ѫ̀баво. Òна ка-кажà нѐ-знъ•м. Дàли, òти яс сѫ̀ких ѫ̀баво, нѐ-са фàкьаше да-сѫ̀ка (става дума за снаха ѝ Добра, която също присъства при записа). Нѐма скрѝто, пукрѝто.

Добра: Сукàх-си, двàйсет гудѝни живѐ:ма.

Божана: Двàйсет гудѝни живѐ:ма, еднъш не-ричѐ чѐкай ѐс ки-прàвам вò път млѐчник ѝли дрѫ̀га габàйнца. Амà сѐга, сѐга и-мàнджа да-ти-прàва и-да-тѝ згòтва, сѫ̀ка, сѝчко. Ѫ̀баво прàва сàкум да-ти-кàжум. Ѐми прàва, шò? Бòп, шò-и дà-ти-згòтва, да-не-мòиш да-са-наѝдиш. И-му-ѝм кажàно купѫ̀вай бòпче.

Òни кà-ке сѐднея на-вѐчерта, пу-еднà чѐшка вѝно пѝише мòют тàтко. Нормàлно си-пийнѫ̀в:ше. Тà кà-ке-вѝкния пѐсна, блазѐ-му. И-сѐкуй-пъ•т вѝкам блазѐ-му на-таквòй живòт, шо-са-живѐли. Спукòен живòт живѐея и-нòго ѫ̀баво си-разбѝраа. Кѝро кà-ке-си дòйше, лòш живòт ѐс нѐ-по•мнам уд-нѐго. Четѝрдесе и-òсум гудѝни живѐ:ма зàйно. Нà и-дѐцта да-распрàват кà живѐхме нѝя. Уф-нàшта-ку•кьа вѐсело бѐша.

* * *

Ке-дòйше кривѐнката вѐчерта су-идѐн тувàр магарѐшки куйстѐйна. Уд-двѐта стрàни на-магàрто туварѐни пу-еднà врѐкьа кустѐйна. И-ки-приспѝише тàм ув-нàс. Ки-приспѝише ув-нàс, назàстрата ке-стàнише, шѐтше ис-сѐлто, кòлко куйстѐйна ки-прудàваше и-пàк ки-са-вѫ̀рнише ув-нàс. Ки-спѝише и-дрѫ̀гьут дѐн ки-си-òйше уф-Крѝва. И-ка-прàва мàма таквѝя зѐлници, рабòти тàм. Сѫ̀кше. Е, да-ми-й Хрѝсто сѐга да-àпне уд-вò! Стàнахме уд-вò сукàнто. Àйде мòйта мàйка, пулвѝнта. Нѝя бѐма чѐтири дѐца. Àйде мàма пулвѝнто зас•ѫ̀к-го, àй на-б•àбта кривѐнка. Пòдници нòсше (*пòдница* ‘глинен съд за печене на хляб’). Пòдница, амà нàште нѐрабо•тея су-пòдница. Нѐ-знъ•м къда и-нòсше тѝя пòдници, на-мòжам да-ти-кàжум. Знàиш шò-са-вѐља пòдница? Мѐсат кàл, пръс, кàл. А-гàзат, а-прàват. Кà-а прàват, кà-а стрѫ̀ват, а-прàват кутѝ

тàва, кутỳ типцѝйта, гулѐма, далбòка, тòлко висòка. И-а-нагòрат пъ̀рвин пòдницата на-òгин, клàват жàр и-нàпкум на-пирустѝйта удгòра. Пъ̀рво дъ̀рва, дъ̀рва клàват, нàпкум клàват пòдница. Фàкьат су-двѐ пачàври, а-клàват на-трѝ кàмина ѝли на-пирустѝя а-клàват тàм и-нагàрат връ̀шникут. На-връ̀шникут пàк пуфтòрно клàват дъ̀рва. Пугàчта вѝке а-убарнỳват, уф-пòдницата стòя. Са-нагурỳва връ̀шникут, гу-клàват удгòра, лѐбут стàва такòф, на: еднà пѐда лѐп. На-пòдница стàва ỳбаф-ле•п. И-тà-же•на нòсше пòдници. Дунцѐ пòдници, умрѐ илѝ – нѐ-знъ•м шò-ста•на, устàнаа уф-нàс. Сѐкуйпъ•т ѝйше тà, ридòвно ѝйше уф-нàс. Приспѝв:ше пу-еднà вѐчер, пудвѐ вѐчери приспѝв:ше тàм уф-нàс. Редòвно ѝйше, приспѝв:ше уфнàс. Пу-еднà вѐчер, пу-двѐ вѐчири. Уф-нàшто сѐло нѐ-и рабòтея пòдниците. Нѐмше нỳжда за-нѝх. Òна и-нòсше на-нàка. Къ̀да и-нòсше, свикъ̀рвата кажỳв:ше шо-пичѐли лѐп на-пòдница сѐлта блѝзу ду-Дàмян. Кладѐла пòдници еднà уд-вò крàй, еднà ут-тò крàй увдисàги. И-ув-врѐкьа кладѐла пу-еднà пòдница. Зѐвай-го магàрто ике-дòйде. Кòй рабòтея сус-нѝх, му-са-нỳжни, трибỳват. Мòйта свикъ̀рва вѝкше: „А:, да-мòйж: лѐп да-àпниш, да-вѝиш лѐп, шò-я лѐп уд-пòдница!“ Нàлѝ ти-вѝкам ут-кàл правѐна. Кà-и правѐли, кà-й правѐна, òна гутòва а-нòса за-да-пѐчат, да-рабòтат льỳйто суснѐя, да-пѐчат. Уф-нàс, нàли ти-вѝкум, двѐ устанàа, дъ̀лго врѐма стуя̀а. Кà чекà, чекà мòйта мàйка да-дòйде да-и-пàла и-са-скаршѝя. Нѐ-рабо•тея нàште сус-пòдници. Нàште сус-връ̀шници рабòтея. Мòйта мàйка сус-връ̀шник пѐчше. Връ̀шник, фỳрна ѝмихна. Лѐп на-фỳрната пѐчше. Àко сỳкше млѐчник ѝли дрỳго, габàйнца, зѐлници, млѐчници, си-прàв:ше на-връ̀шникут, не-прàв:ше на-пòдница òна. Нàй-у•бавата мàнжда бѐше млѐчник. Сѝчко на-връ̀шник сапѐчше. Прàв:ше тàва, рѝби бѝло, мѐсо, сѝчко на-връ̀шникут. Пѐчки нѐмше да-пѐчме нѝя. На-връ̀шникук стàва пò-а•рно ут-фỳрната. Ѝмше трѝ кàмина мàзни, пирустѝйта а-клàдея тàмка и-връ̀шникут удгòра и-уддòло жàрчито. Стàв:ше мòзук. И-мѐсо, рѝба.

Тàм ѝма нòго рѝби. Ѝмше куклѝки (*куклѝка* ‘водна кокошка’), цъ̀рни. Зѝмно-вре•ма сàмо испàгьат куклѝки, цъ̀рни. Пазàрцкьут тàм гьòл, ѝмше куклѝки.

ЛИТОВОЙ

Разказва Георги Станков, 76-годинеш.
Записът е направен през 1984 г. в Несебър.
Въпросите задава Иван Бабев:

Нѝя бѐма нòго сиромàси тòгай. Чинѝчкино лѐп ѝйхна (ядехме), утчинѝчкино брàшно. И-качамàк прàвихна да-яйма. Ма-нòго дѐца! Сурмàси, нѐма ни-гàки, нѐма ни-нѝшто. Инòто ки-и-убỳя, инòто ки-и-субỳя. Такà бѐма.

[И-тòлку бѐша сурмашѝя?]

Еми, съ̀та (*съ̀та* ‘всички’) не-бѐя, нѝя бѐма. Нѝя бѐма, съ̀ти небѐя сурмàси. Нѝя бѐма сурмàси.

[Кòлку кỳки бѐша Литувòй?]

Пѐйсит кỳки.

[Сѐга тѝ тѝде (отиде) тàм уф-Литувòй?]

Тѝдих.

[Гу-видѐ?]

Гу-видѐх.

[Ѝма уд-нàшти устанàти тàм?]

А-а, нѐма, нѐма сѝчку-й прòшува (*прòшува* ‘пришълци’), прòшува-са, уд-Мàла Àзя гъ̀рци, маджѝри, тỳрци. Тỳрцко плѐме, незнàат гъ̀рцки, не-лàфат такà, мàлца, чàт-пàт.

[Нàши нѐма йч?]

Нѐма. У-Пàзар ѝма. Уф-Пàзар ѝма, ув-Гумѐнджа ѝма, пу-дрỳйз: те сѐла ѝма. Уф-нàшто сѐло нѐма иднò.

[Пàзар далѐко бѐша уд-нàшто сѐло?]

Нѐ. Двѐ сàата су-нòдзи. Су-нòдзи двѐ чàса. И-Гумѐнджа двѐ чàса су-нòдзи бѐша.

Кà-не-му-я кажàх вà прика•зна на-мòмта! Нòкьта ми-текнỳва. Àми не-знàм шò-да-ти кажỳвам, ѝска ти-кажàх тòлку. Пустòлѝ вуйвòда бѐша кадѝя, садѝя на-сѐлта, òн съ̀диша.

[Пàвле вуйвòда кàкуф бѐша?]

Пàвле нѐ-го пòмнам. Нѐ-го пòмнам Пàвле, Пустòлѝ гу-пòмнам. Тò съ̀диша.

[Пустòлѝ уд-къ̀д-бе•ша?]

Уд-Бòймица бѐша Пустòлѝ, Пустòлѝ Бỳймички му-вѝкьаа. Бѐша неграмòтин чувѐк. Ѝс гу-ѝмам на-снѝмка. Сàкаш да-гувѝдиш? Бѐша прòс чувѐк. Ѝмша пѝсар, шо-му-пѝса. Он-бѐша прòс, неграмòтин. Нѐмша учѐно. Тò съ̀диша. Садѝя бѐша пу-сѐлта. Му-

вика̀а „Ба̀й гуспудѝн Пустòлй“. Вѝка: „Мòмте са-женѝя на-дрѝзи сѐла, вѝка. Нѝя тѝа òша ергѐйна ки-бѝйма! Òша ергѐйна ке-бѝйма нѝя тѝка? Нѝя са̀лда да-чѝвма, да-чѝвма, вѝка, апък мòмти òат надрѝго-се•ло. Нѝя, вѝка, трѝйси гудѝшни ергѐйна стана̀:ма. Ама̀н“.

[На-четта?]

Нѐ на-чѐтта, на-сѐлто. Вѐлька : “Тѝ ки-гу-зѐвиш на-Гòшо, Гòно ки-я-зѐва на-èди-ко•я“. И-расѝди мòмти кòй ка̀к. „Àма нѐ-гуса•кам! – Са̀каш не-гу-са̀каш, тò ки-бѝда, твòй касмѐт“. Е, така̀ бѐша.

[Ка̀ бѐрша четта на-Пустòль ра̀на ут-сѐлта?]

Тò не-бѐрша ра̀на. Ва̀ вѐчер на-вò-се•ло ки-дòйда, ки-я̀да, ки-пѝя. На-дза̀страта ке-му-кла̀ат уф-тагарджѝцти (*тагарджѝк* ‘овчарска кожена торба’) пу-инò пулвѝн самѝн лѐп и-сѝрна. Àй ва̀дин (*ва̀дин* ‘днес’) у-гора̀та нѣтра. Ки-шѐтат та̀м, ки-лѐжат та̀м цѐлде•н и-ѝтра дѐнта на-вѐчерта на-дрѝго-се•ло ки-òдат. Габа̀йнца (*габа̀йнца* ‘баница’) ки-му-сѝкат. Габа̀йнци, кукòшки ки-му-кòльат. Пустòлй ки-дòйда, гуспудѝн Пустòлй. К-я̀да, ки-пѝя. На̀двор гучѝват па̀ дрѝзи на̀ши льѝда. Сильа̀нту гу-чѝват су-пѝшки. Àпа увнѣтра я̀да, пѝя, пѐт-па•ри не-да̀ва. Àй на-дза̀страта ки-ста̀нат. Па̀ ки-му-кла̀ат лѐп. Пулвѝн самѝн уф-тагарджѝците.

Разказва Иван Бабев,
потомък на преселници от Литовой, историк
и етнограф, с. Свети Влас, Бургаско, 2001 г.:

Ка̀кто а-распра̀в:ше дѐдо-ми Ива̀н Ба̀бин – та̀ бѝла дамнѐшна рабòта. По-парамòн (*парамòн* ‘прякор’), пу-фамѝлья прѣвно сна (сме) бѝли Кьа̀еви. Òша ‘още’ уф-пò-ве•тко врѐма сѐлту бѝло бастиса̀но ут-тѝйна (тези) тѝрци – арнаѝта. Кòй фтаса̀л (*фтасѝвам/фта̀сам* ‘успявам’) да-бѐга и-да-са-скрѝя уф-Курѝйта ѝли пу-тра̀пищата, са-откина̀л (*са-откинѝвум/са-откѝнум* ‘отървавам се, спасявям се’) уд-нòжут, са-спасѝл. Дрѝй:ти ‘другите’ бѝли искла̀-ни, ѝли заробѐни. Загина̀л и-нѐкуй на̀ш дѐдо Мѝтър, а̀ма жѐнта-му откина̀ла сус-иднò максѣмча (*максѣмча* ‘бебе’). Кòга мина̀ла та̀ пò-тера (*пòтера* ‘злодеяние, напаст’) и-рабòтта са-растишѝла (*са-растишѝвум/са-растѝшум* ‘успокоявам се’), сѐлто па̀к са-бра̀ло. Б•а̀бта Мѝтрив:ца си-гу-изгледа̀ла дѐйту (детето). Тò са-вельа̀ло Пѐтре. Ка-да-бѝда, тò израстѐло висòко и-я̀ко-де•та и-ма̀йк-му гу-пратѝла волува̀рча.

Бѝло лѐтно-вре•ма и-гулѐма жешка̀ва (*жешка̀ва* ‘пек’). Та̀-де•н бѐгут дуйдѐл ут-Па̀зар су-нòвют сѝбаш, (*сѝбаш* ‘чиновник, началник за събиране на десятъка, управител на чифлик’), идѐн арнаѝтин галича̀нин. Сус-арнаѝтинут бѝл и-сѝн-му – трина̀йси, читирнайси гудѝшну дѐта. Прит-пладнѝна тѝшли (<отишли) на-гулѐмта литувòйцка чѐшма да-пѝйнат студѐна вòйчка и-да-пусѐдат на-ладувѝна пут-ста̀рти я̀вура. Та̀м има̀ло и-дрѝзи льѝда, кòй и-пòя дубѝцти, кòй и-накисна̀л бòчвити и-и-гла̀са за-трѝгусут. Пък идна̀ сурѝя дѐца са-плѝскат на-гѝрнити (*гѝрна* ‘корито до кладенец’), щѝкат (*щѝкам* ‘газя в калта’) òкул ба̀рта прит-чѐшмата.

Ду-ка̀ сидѐли пут-сѐнкити, бѐгут кажа̀л на-арнаѝтчиту да̀ли мòж: да-и-бòра вѝя дѐца. И-ка̀-и збурѝли, тò иднò пу-иднò и-изваліка̀л (изва̀лйкам ‘събарям на земята’) на-съта (всички). Тòкму тòга дуйдѐл и-Пѐно да-и-пòя кра̀в:ти. Òн са-пугудѝл на-идѐн бòй су– арнаѝтчиту, испадна̀ли и-акрайна ‘връсници’.

Бѐгут речѐл :

–На-вò волува̀рчиту да̀ли ки-мòйш да-гу ба̀пниш (*бъпнѝвум/ба̀пнум* ‘повалям’) ?

–Ухà:, куту-татлѝя (*татлѝя* ‘баклава’) ки-гу-а̀пнум – ричѐло арнаѝтчиту.

Са-збурѝли. Пѐно гу-кутна̀л (*кутнѝвум/кѝтнум* ‘събарям’) набърза-ръ•ка и-му-й-залепѝл плѐшкити ув-зѐмин. Бѐгут уд-гла̀с саисмеѝл, апък сѝбашут фатѝл да-кърца суз-зъба. Пѐно си-а-кренà̀л мастага̀рката (*мастага̀рка* ‘вид тояга’), си-гу-призрамчѝл тубѝлйто (*тубѝле* ‘торбичка’) и-а-а да-трѣгна къда дубѝцти и-арнаѝтту рипна̀л на-нòзи, гу-граб на̀л ста̀пут и-гу-плокоса̀л (*плокусѝвум / плокòсум* ‘нахвърлям се да бия’) пу-гѣрбут. Са-убърна̀л Пѐно, гу-зафраска̀л су-мастага̀рката, гу-здрубѝл ут-кьутѐк. Сѝбашут не-можа̀л да-истърпа, скокна̀л да-гу-утѐпа (убие) на-Пѐно, а̀ма бѐгут гу-запрѐл. Му кажа̀л :

– Нѐма да-гу чѐпкиш (закачаш) мòют чифлига̀р! Чѐсно са-борѝ и-испадна̀ пò-пилива•н ут-сѝн-ти. Òн нѐ-тр•ебша да-гу-ѝдра.

Уттà̀м сѝбашут са-кренà̀л (дигнал се), гу-качѝл сѝн-му накòйнут, замина̀ли и-пòв:ке нѐ-са варна̀ли. Ама̀ сильа̀йнта чѝли, òти тò са-заканѝл : „Ки-та-прика̀рум на-чалъм, ки-та-утѐпум (убия)“.

Мина̀ло нòгу врѐма. Пѐно пурастѐл, забугатѐл су-трѝут, купѝл лòзя, нѝви и-сѐкакуф дубѝтук. Са-зафатѝл и-су-търгувѝя, станà̀л прамата̀рин (*прамата̀рин* ‘търговец на басми, платове и др.’). Гуправѝли и-коджаба̀шия на-Литòво. Ма̀йк-му гу-женѝла и-му-са̀ найдѐли трѝ, читѝри сѝна. Шò-стана•ло, шò-не, на-пуслѐднуту дѐта, кòга са-родѝлу, ма̀йк-му умрѐла. Àма Пѐно нѐ-и придадѐл на-чѐдо мѐсту (*придà̀дум/придадѝвум* на-чѐдо мѐсту ‘давам за осиновяване’), àми ма̀йк-му и-гледа̀ла, б•а̀бта Мѝтров:ца. Пуйнò врѐма тò арнаѝтча па̀-са пуявѝло. Са-фатѝл пада̀рин на-бѐгув:ти нѝви низ-ли-

тувòйскьут кър. Прит-Пѐно са-явѝл куту-стàр аратлѝк (*аратлѝк* ‘приятел’), а-прит-льӯйту са-фалѝл: „Ѝс на-Пѐно ке-гу-пàстръм (*пàстръм/пàструм* ‘убия’)“.

Льӯйту му-кажувàли на-Пѐно да-са-пàза, зъра (*зъра* ‘защото, понеже’) арнаӯйтту ѝмат бѐса (*ѝмат бѐса* ‘отмъщават си’) и-вò кӯча ки-ѝда нѐкуй лàйна. Пѐно вельàл: „Вѝя рабòти са-забравѐни. Тà, шо-а-лàфта, нѐма да-стàна“.

Такà, такà, идѐн дѐн Пѐно са-варѝйна (връща се) ут-сѐло Пòстолй, ут-Киркàлуво, къда тѝшал да-прудàва уцѐт. Òн качѐн намъската, а-уд-двѐте стрàни на-самàрут пу-иднà бѝба (*бѝба* ‘бъчвичка, буренце’) варзàна, àма лѐсни, уцѐтут прудадѐн. И-си-ѝда пуалàрцкьут път, уткъда сѐло Алàра.

Тòкму стигнàл еднò мѐсто Прòтифци и-нафлизѐл ув-дълбòкьут път – о:п, прид-нѐго испаднàл арнаутѝнут су-напнàта (*напнàт, напнàта* ‘зареден’) пӯшка. Признàл (погледнал) на-нàзут – ѝй удзàдин òда двѐ тӯрци, другàра на-падàрут. И-кà испукàли пу-еднò фишѐк, угадѝл (почувствал), òти идѐн куршӯм му-минàл прис-мѐвут и-испаднàл уд-др•ӯгта стрàна.

Пѐно извàйгьа шарвѐти (*шарвѐта* ‘домашно тъкана кърпа’), изатнӯва (*затнӯвум* ‘запушвам’) дӯпките да-не-тѐча кръфта и-а-збуднӯва (*збуднӯвам* ‘пришпорвам’) на-мъската. Тò арнаӯтин уднàприт спраснàл (*спраснӯввум/спрӯснум* ‘втурвам се’) да-бѐга, òн-пу-нѐго ика-фтàси-гу (*фтасӯвам/фтàсам* ‘достигам’) – иднà мастагàрка и-мо-а скаршѝл ръкта. И-пòв:ки неможàл нѝщо да-направа. Му-истичѐла кръфта и-паднàл бес-сѝла ув-еднà влàка (*влàка* ‘влажно тревисто място’). Тѝя кучѝйна са-варѝйнат и-ду-кà бѝл òша тòпъл, гу насечӯват сус-нòжув:та, на-парчѝйна гу-правѝли.

Мъската пък тӯка пàса, тàм пàса, стигнàла ду-сѐлцкити чайра. Нѐкуй льӯда а-видѐли цѐлта уф-кръф и-скòро тѝшли дòма, да-мукàжат на-б•àбта Мѝтрив:ца.

Тà пък кà-си-ткаяла на-разбòют, задремѝла, мòра заспàла-да. И-сунѝла двà църни бѝвула су-рòгув:ти спрӯти нѐя. И-двѐ глàмни ‘главни’ – бӯфта уф-òчти. И-òна са-стреснàла : „Ѐ-ги-ди бòже нѐ-я на-àрно“. И-àберут му-дуйдѐл.

Иднò чувѐк викàл нàдвор : „Мър Мѝтрив:це, тà мъската ѝ-а пàса на-тà-стра•на сàма, пък Пѐно гу-нѐма“. И-тръгнàло цѐлто сѐло да-гу-пàла. А: тӯка, а: тàм, гу-найдѐли паднàт уф-иднà òрница. Тàм на-Прòтифци Вàскуви имàли иднà нѝва, да-тàм му-истичѐла кръфта нанàшют дѐдо.

И-б•àбта сàма -и-изгледàла дѐцта, и-испурастѐла, и-ижжинѝла. И-ут-тà рабòта – бàбини дѐца, бàбинти нѝви, бàбинти бàхчи, èт такà ни-устанàл парамòнут Бàбини. Дѐдо-ми бѐша писàн Ивàн Бàбин, тàтко-ми òша-й жѝф, àма ув-нѐгув:то кращѐлно пѝса – Пѐно Бàбин, чѝчов:цити-ми сà Тàно Бàбин и-Йльо Бàбин. И-мòйти тѐти бѐя Фидàна Бàбина и-Тъша Бàбина. Уд-нàс навàка (*навàка* ‘нататък, насам’) вѐчик (*вѐчик* ‘вече’) снà (сме) нѐ Бàбини, мѝ Бàбев:ци, Бàбеви.

Èт таквѝйта рабòти.

Народни песни от Литовой.
Записани са от Щеряна Бабева, родена в Свети Влас през 1923 г., израснала сред бежанци от Литовой, съпруга на Петър Бабев, родом от Литовой, баща на Иван Бабев. Записът е направен през 1981 г. от Екатерина Шклифова:

Трагнàли-ми-са Свѐта Нидѐльа,
Свѐта Нидѐльа, èм Свѐта Пѐтка.
Òни да-рашѐтат сѐта-ми сѐдби (*сѐдба* ‘сеитба, посев’).
Сѐта-ми сѐдби кà-и видѐли,
кà-и видѐли, прòстум станàли.
Прòсуво зѐрно прòстум не-станà,
прòстум не-станà.
Кӯту са-расърди Свѐта Нидѐльа,
Свѐта Нидѐльа, èм Свѐта Пѐтка.
Катӯ гу-прокълна Свѐта Нидѐльа,
Свѐта Нидѐльа, èм Свѐта Пѐтка.
– Прòсуво зѐрно, зѐрно да-завѐрзиш!
Да-нѐ-та мѐшат нѝ уф-литургѝя,
нѝту уф-панагѝя (*панагѝя* ‘обреден хляб, който е просорясан и се раздава в църквата като нафора’).

* * *

Стàр Свѐти Пѐтър ув-зандàни лѐже,
ув-зандàни лѐже, нòкти си-рѐже,
нòкти си-рѐже, пѝле си-ràне.
-Ядѝ-ми, ѝди, ти-мѝлно пѝле,
ѝс-ке-та пӯшкьам на-дòлната зѐмя.
Ѝс ки-та-пӯшкьам на-дѐн Петрòвден,
тѝ да-ми-дòнциш трѝ клàса жѝто.
Ѝс да-разбѐрам кòга-е лѐто,
кòга-е лѐто, лѐто пролѐто.

Я̀ди-ми, я̀ди, тѝ мѝлно пѝле, тѝ мѝлно пѝле.
Яс ки-та-пу̀шкьам на-до̀лната зѐмя,
на-дѐн Кръстѝвден, на-дѐн Кръстѝвден.
Тѝ да-ми-до̀нциш трѝ зъ̀рна гро̀зда,
я̀с да-пузна̀ям ко̀га-е ѐсен, ѐсен проѐсен.

* * *

Сѐка гудѝна, мѝме, сѐ рѝзи вѐзиш,
сѐ рѝзи вѐзиш. Една̀ нѐ кайдѝсиш, мѝме,
на-мѐн да-извѐзиш, на-мѐн да-извѐзиш.
– Ка̀к-да-ти извѐзам, лу̀до, су-другѝрки сѐдум,
су-другѝрки сѐдум, су-другѝрки вѐзум.
Ка̀-ки-ми-пѝтат, лу̀до, ка̀-ки-му ка̀жум?
– Я̀с ки-ти-ка̀жум, мѝме, ка̀к да-му-ка̀жиш.
Пубра̀тим ѝмам, мѝме, рѝза ки-му-вѐзум.
– Сѐка гудѝна, лу̀до, сѐ на-планѝна.
Кѝткити и-бѐриш, лу̀до, една̀ не-кайдѝсиш
една̀ не-кайдѝсиш на-мѐн да-скѝниш.
– Ка̀к-да-ти скѝнам, мѝме, су-другѝра о̀дум,
су-другѝра о̀дум, су-другѝра бѐрум.
– Ка̀ ки-ми пѝтат, мѝме, ка̀к да-му-ка̀жум?
– Я̀с ки-ти-ка̀жум, лу̀до, ка̀к да-му-ка̀жиш.
Пусистрѝма ѝмам, дѐца, кѝтки ки-му-бѐрум.

* * *

Ой, трандѝафилче, го̀рно цветѐнце,
ко̀й-ми-ти ва̀де, ко̀й-ми-ти са̀де,
ко̀й-ми-ти са̀де, ко̀й-ми-ти граде?
– Дѐдо ми-гра̀де, ба̀ба ми-са̀де,
ба̀ба ми-са̀де, ма̀ма ми-ва̀де,
я̀с си-бѐрум ро̀сните кѝтки
и-му-и-да̀вам на-лазѝркити,
да-сѝ-и рѐдат кушнѝчкити.
И-о̀ни да о̀дат, Ла̀зар да-пѐят.

* * *

А̀йде, Мару̀шке, Ла̀зар да-пѐйме, Ла̀зар да-пѐйме!
– Чика̀йте-ма, пучика̀йте, мо̀й другѝрки,
ду̀р-да-си до̀йде ма̀йка ут-Па̀зар,
ма̀йка ут-Па̀зар, та̀тко ут-Со̀лун.
О̀ни ки-до̀нцат но̀во фуста̀нче,
лу̀стрени папу̀чки, бѐли чирѐпки,

ша̀нтър шамѝя, ша̀нтър шамѝя (вид забрадка).
То̀га ки-до̀йдъм Ла̀зар да-пѐям,
Ла̀зар да-пѐям, Ла̀зар да-пѐям

* * *

Седна̀ла Марѝйка са̀ма да-вичѐра,
са̀ма да-вичѐра.
О̀на забравѝла по̀рти да-затво̀ра,
по̀рти да-затво̀ра.
Ка̀му флизѐли ца̀ровити ко̀йна,
ца̀ровити ко̀йна.
О̀ни му-издѐли лью̀ля (лале) и-дзимбью̀ля,
лью̀ля и-дзимбью̀ля (зюмбюл),
о̀ни му-издѐли сѐ цвѐта и-кѝтки.

* * *

Мла̀да нивѐста из-дво̀р си-шѐта,
из-дво̀р шѐта, пръсти си-къ̀рша.
Пръсти си-къ̀рша, на-бо̀к си-мо̀ля
– Дѐ-гиди бо̀же, тѝ мѝлни бо̀же,
ка̀ ки-ми-до̀йда лу̀да гидѝя,
ка̀ ки-му-фа̀тъм бъ̀рдзуту ко̀нче,
ка̀ ки-му-сва̀льам пу̀шка ут-ра̀му,
пу̀шка ут-ра̀му, са̀бя ут-къ̀лкут!

* * *

Билижѝл юна̀к, билижѝл уф-сѐло мо̀ма у̀бава,
уф-сѐло мо̀ма у̀бава, ув-го̀ра дъ̀рво висо̀ко,
ув-го̀ра дъ̀рво висо̀ко, уф-ста̀до я̀гне шарѐно.
Ко̀га си-дуйдѐ юна̀кут, мо̀мата му-а-крадѐли,
мо̀мата му-а-крадѐли, дъ̀рвото му-гу-сечѝли.

* * *

Трѝ-са лью̀де, брѐ, лью̀да на-паза̀рут,
сильа̀йна на-паза̀рут.
Я̀шер ѝма, брѐ лью̀да, едно̀ дѐта.
И-то̀-е, брѐ лью̀да, едно̀ дѐта.
И-то̀-е, бре лью̀да, едно̀ злата̀рче,
сильа̀йна, е-злата̀рче.
Я̀с шо̀-и•мъм, брѐ лью̀да, една̀ кѐрка
сильа̀йна, една̀ кѐрка.
Ут-пла̀тнуту, брѐ лью̀да, ѐ пу̀-бе•ла,

ут-ябълката, брè льýда, è пý-царве•на
сильàйна, è пý-царве•на.

* * *

Стретѝх, мàле, мòма уф-тимнѝчката,
уф-тимнѝчката.
Яс му-ричѐх, мàле, дòбър вèчар,
дòбър вèчар.
Òна ми-ричѐ, мàле, дòбър вèчар,
дòбър вèчар.
Пà пуфтурѝх, мàле, пà му-ричѐх,
пà му-ричѐх.
Дýри тòга, мàле не-удварнà,
не-удварнà.
Дòбър вèчар, лýдо, èла вèчар,
èла вèчар.
– Кàк да-дòйдум, мòме, не-пузнàвам,
не-пузнàвам,
не-пузнàвам, мòме, вàшти пòрти,
вàшти пòрти.
– Нàшти пòрти, лýдо, се-пузнàват,
се-пузнàват.
На-пòртите, лýдо, двà дирѐка,
двà дирѐка.
Връз дирѐцти, лýдо, двè сидѐла,
двè сидѐла.
На-сидѐлта, лýдо двà гълаба,
двà гълаба.
Първют пѐе, лýдо, на-вèчарта,
на-вèчарта.
Фтòрют пѐе, лýдо, на-дзàстрата,
на-дзàстрата.
Тò, шо-пѐе, лýдо на-вèчарта,
на-вèчарта,
тò ми-вèле, лýдо, легнувàйте,
легнувàйте.
Тò, шо-пѐе, лýдо, на-дзàстрата,
на-дзàстрата,
тò ми-вèле, лýдо, станувàйте.

* * *

Имàла màйка сѝн питимѝя (хрисим), сѝн каймаклѝя.
Òна гу-пущѝла пòп да-си-ýче, дьàк да-си-чѝне.
Òна гу-пущѝла за-трѝ гудѝни, за трѝ гудѝни.
Òн си-научѝл за-трѝ мѐсици, за-трѝ мѐсици.
И-му-дуйдѐли ду-двà кулàка, ду-двà кулàка,
дѐца да-вѐнче, мòма да-кръсте, мòма да-кръсте.
Òн си-забравѝл тимѝн и-вòсук, èм лѐпата книѝга.

* * *

Мѝта бѐле на-рѐката,
èм си-бѐле, èм си-вѐле :
Кà-сум тънка да-висòка,
да-бѝх màлца царнаòка,
ке-гу зедѝх цàривут сѝн.
Цàривут сѝн дѐйна-но•кьа,
дѐйна-но•кьа пàри брòя
и-на-мòжа да-и-дубрòя.

* * *

Сиднàл-ми-е стàри Яни,
седнàл-ми-е да-вичѐра.
Седнàл-ми-е да-вичѐра
суз-дѐвит сѝна, су-òсум снàй.
Путрупàли калдърмѝте,
прискарцàли тѐшки пòрти
И-му-вѐле : „Стàни, Яни!“
Стàни, стàни тѝ пý-мла•да,
стàни, стàни тѝ пý-мла•да,
да-утвòриш тѐшки пòрти.
Дýр-да-стàна пý-мла•дата,
и-станàла пý-ста•рата,
утвурѝла тѐшки пòрти.
Му-дуйдѐли двà кулàка,
му-дуйдѐли двà кулàка,
дѐца да-вѐнча, мòма да-кръста.

* * *

Армасà-са Дилинѝко, оддалѐко, Дилинѝко, оддалѐко,
да-на-мòж:ти, Дилинѝко, да-са-вѝите, Дилинѝко, да-са-вѝите.
Сàмо èднаш Дилинѝко, на-бунàрут, Дилинѝко, на-бунàрут.
Màлца нѐщо, Дилинѝко, пуседò:те, Дилинѝко пуседò:те.

Нòгу збòра, Дилинѝко, зборувàхте, Дилинѝко, зборувàхте.
Мисичѝнта, Дилинѝко, връх пудадѐ, Дилинѝко, връх пудадѐ,
а-стòмната, Дилинѝко, кòрин фатѝ, Дилинѝко, кòрин фатѝ.

* * *

– Ой, Рàдо, Рàдо, дзимбỳлйче млàдо,
дзимбỳлйче млàдо.
За-кòй гу- крѝиш бѐлото лѝце,
бѐлото лѝце?
– Крѝям-го, крѝям за-армаснѝкут,
за-армаснѝкут.
– Ой, Рàдо, Рàдо, дзимбỳлйче млàдо,
за-кòй и-крѝиш цъ̀рнити òчи,
цъ̀рнити òчи?
– Крѝям-и, крѝям за-армаснѝк-ми,
за-армаснѝк-ми.
– Ой, Рàдо, Рàдо, дзимбỳлйче млàдо,
дзимбỳлйче млàдо,
за-кòй я-крѝиш тънката снàга,
тънката снàга?
– Крѝям-я, крѝям за-армаснѝк-ми,
за-армаснѝк-ми.

* * *

Сънокь мѝ-си, мѝла мòя Дòбро,
сънокь мѝ-си на-ръка лижàла.
Тà-ми такà, мѝла мòя Дòбро,
тà-ми ръка утръпнàла,
да-на-мòжам, мѝла мòя Дòбро,
да-на-мòжам пỳшка да-си-крѐнъм,
да-на-мòжам, мѝла мòя Дòбро,
да-на-мòжам сàбя да-си-зѐвам.

* * *

Литàли, литàли дѐвит рѐда гълаба
и чѐтири паỳйна, паỳйна.
Кацнàли, кацнàли на-цàруви двòрува.
Царѝца бѝсир уф-кутѐл мѝише, мѝише
и-на-гълаба и-паỳйна фъргаше, фъргаше.
– Калвàйте, калвàйте дѐвит рѐда гълаба,
гълаба и-чѐтири паỳйна, паỳйна.
Вà гудѝна дуйдò:те, удгудѝна пà.

* * *

Ранѝла дивòйка, двѐ бѐли гълаба, двѐ бѐли гълаба.
Кà-и наранѝла, òна и-пущѝла, òна и-пущѝла.
Òна и-пущѝла на-цàрут да-òдат, на-цàрут да-òдат.
Кà-и видѐл цàрут, уф-чỳдо устанàл, уф-чỳдо устанàл.
– Мàле, мòре мàле, шò ки-бѝдат вѝя, шò ки-бѝдат вѝя?
– Сѝне, мѝл-ми сѝне, вѝя са-двà гълаба уд-мòма ранѐти,
уд-мòма ранѐти, на-тѐбе пỳщени, на-тѐбе пỳщени.
– Мàле, мòре мàле, шò-ки-му пувърнъм, шò-ке-му пувърнъм?
– Сѝне, мѝл-ми сѝне, двà тувàра пàри, идѝн злàтин пръ̀стин.
– Мàле, мòре мàле, мàлца ки-му-дòйдат, мàлца ки-му-дòйдат.
– Сѝне, мѝл ми сѝне, òша двà тувàра, òша двà тувàра.

* * *

Стѐгай-си Дòнке, кулàнут,
да-нѐ-ти пàдне фустàнут.
– Стѐгам-гу, стѐгам, пà пàгьа.

Разказва Гоно Станков от Литовой.
Записът е направен от Екатерина Шклифова
през 1987 г. в Несебър:

Ма-зимàя вуйнѝк уктòмри-ме•сиц. Трѝ мѐйсци служѝх уф-Сòлун и-трѝ мѐйсци служѝх уф-Ксàнти къда Билàйца (Беласица). Тàм и-Ксàнти, и-Билàйца. Януàри мѐсиц, фивруàри, мàрт служѝх уф-Ксàнти. Апрѝлй на-дигнàа уттàм куту-бугàра. Му-бѐша стрàх дане-бѐгма ув-Бугàря. Къда ильàда дỳши на-нусйя уф-Атѝна. Уф-Атѝна на-нусйя да-ỳчма гърцки. Ама нѝя нѐ-научи•ма гърцки, съта бѐма бугàра. Атѝна а-призѐйма, станà нàша. Уф-Атѝна сидѐх апрѝлй, мàй, ю̀ни, ю̀ли – чѐтри мѐйсци уф-Атѝна вуйнѝк. Ув-бòлница удѝх, бòлин бѐх уф-Атѝна. Ỳбави лѐкара ѝмат гърцити, нòгу ỳбави лѐкари ма-ликувàа. Ми-искарàя уд-гърбут вòдин пливрѝт су-иднà таквà гулѐма ѝгла. И-ю̀ли мѐсиц са-варнàх. Ма-искарàя инвалѝдин. Идойдѐ зàповет кòй сàка да-си-òда пу-нѝнте мѐста. Àма ѐс сàкам да-си-дòм (дойда) уф-Сòлун. И-такà станà. Ма-испратѝя уф-Сòлун. Итàм сидѐх вѐчик òша двѐ-мѐйсци. Служѝма су-кустỳрци уд-Бàница (с. Баница е в Леринско). Нàмком служѝх су-нàши момчѝйна ут-Литувòй, сус-нàши дѐца служѝх. И-уф-Сòлун бòлин бѐх нòго. Пà ув-бòлницата. Уктòмври мѐсиц кà привартѐ гудѝнта, уктòмври мѐсиц двàйси и-читвъ̀рта гудѝна дуйдѐ:ма тỳка ув-Бугàря. И-нàпкумта са-

писà:ме навàка да-йдма. Кà-са писà:ма? Мѝ тàмка уф-Сòлун дуйдѐ кумѝся, еврупѐйска кумѝся. Тàмка англѝйци, францѝзи, бугàра. Двàйси и-четвъртa гудѝна дуйдѐа. Питувàа льѝйто кòй сàка да-òда ув-Бугàря. Нѝя сътa – ѝра, ки-òдма уф-нàшют изѝкь. Сътa писàма уд-нàшту сѐло, уд-Дàмян, ут-Цигàриво, уд-Радумѝр устанàа, ут-Пàзар устанàа тàмока, Льѝбаво – сътa, Гиркàрци – сътa, Пѐтгъ•с устанàа, Рàмна – дуйдѐа пулвѝнти, пулвѝнти устанàя. Уд-Грѝбуфци сътa дуйдѐя, ут-Кушѝнуво устанàа, станàа гѣрци. Нàпкум ут-Пѐтриво устанàя, уд-Бòзиц дуйдѐя, ут-Куфàлуво дуйдѐя пулвѝнти. Ут-Пòстол устанàа, òни бѐя лòши гаркумàйна. Ут-Пàзар нанàка дуйдѐя сътa – Спарлѝтуво, Òбар. Тàм са-напълнѝ су-гѣрци. Нѝя сътa си-испрудадѐ:ма – вулòва, кòли. Нѐмихна кòли нàши. Фатѝ:ма сус-кирѝя кòли уд-дрѝйз:ти сѐла, на-нусѝя ду-Кѝкуш, ду-Сòлун тàм блѝску, ду-Вàрдар. И-уттàм на-Сòлун сидѐ:ма тàмка дѝр-да-са распѝсат дукумѐнтити. Сидѐ:ма уф-Сòлун, тàм на-вагòйньто сидѐ:ма, лижà:ма тàм куту-свѝни двѐ, трѝ дѐна дудѐка и-напрàват дукумѐнтите. И-дуйдѐ:ма ув-Бугàря. На-Дедѐагач ни-ѝ-сминѝя вагòйньто, са-прифарлѝ:ма ув-бугàрцки вагòйна. И-дуйдѐ:ма ув-Бугàря, уф-Слѝвин. Тàм живѐ:ма нѐколко дѐна, пѐт, шѐс дѐна и-уттàм на-придилѝя на-нàс уф-Сѐверна Бългàрия – Гòрна Орѐовица (Оряховица), тàм на-придилѝя за-Трѣмбѐш, Пòлски Трѣмбѐш. Тàм уф-иднò сѐло Ергаванлѝ. Пѐт кѝйки ни-упределѝя. И-сидѐ:ма уктòмри мѐсиц, нуѐмври, дикѐмври, януàри, фивруàри. На-мàрт дуйдѐ:ма тѝка край-мòртьу. Ут-Пумòрйе управѝтелут на-пущѝ ув-Бàйна. Ни-дадѐя нѝви врѐмино. Даржàвата ни-дадѐ вулòва и-зафатѝ:ма да-живѐйма тàм, да-òрма, да-сàдма жѝто. Нàпкум тàмка на-узимлѝя, ни-дадѐя нѝви за-нàс. И-тàмка ду-пидисѐтте гудини живѐ:ма ув-Бàйна. Шийсѐтта гудѝна дуйдѐ:ма тѝка уф-Нисѐбър. Живѐйма тàмка ув-Бàйна мѣчно, дудѐка ни-дадѐя зѐмя. Нѐмихна лѐп, нѐмихна млѐко, нѐмихна кòза, ни-òфца. Нѝщо нѐмихна. Нòго гудѝни трѝдно живѐихна бес-мàнджа, бес-лѐп, чинѝчкин лѐп куту-тѝла, нѐ-са ѝда. Ѝс двàйси и-пѐтта гудѝна тидѝх (отидох) уф-Курудирѐ, уф-иднò сѐло станàх бивулàр, шѐс мѐйсци нòго трѝдно. Тидѐя тàм ут-сѐлта да-си-и-вѝдат бивòльто и-мѝ нòсея кòй сланѝна, кòй лѐп. Ѝс бѐдин, нѝщо нѐмих, пъртàли (*пъртàл* ‘парцал’). Àма дуйдѐя тѝя льѝйто, дуйдѐя тàмка, ни-давàа кòй-сѝрна, кòй мàнджичка. Бѐх нòго бѐдин и-сѝм нòго благудàрин. Су-жѝто нѝя бѐма пазарѐни. Двàма чувѐка бѐма, двѐ льѝда. Пу-стò крѝни двѐста крѝни жѝту земà:ма ут-тò сѐлту и-благударѐйна на-тò са-закрипѝ:ма.

Ѝс са-женѝх уф-сѐло Бàйна. Литувòйка зѐх. Бѐша ут-тàйфа Бàбина. Бугàта. Бѐя путфатѐни (*путфатѐн* ‘заможен’), бугàти тѝя. Мѝ ѝс нòго бѐдин бѐх. Àма ѝмих нòго касмѐт. Муряците сакàа да-ма-утѐпат, мурѝците ут-пòстут. Бѐша воѐно, упàсно врѐма. Ѝс ѝмих запалѐно òгин на-нѝв:та къда орѐх, на-мирѝйта къда орѐх. Дуйдѐя тѝя нòкьта. Бѐше забранѐно òгин да-са пàльа нòкьновре•ма. Òгинут лъска, уд-мòртьу са-пѝлъа. Тѝя гудѝни бѐша забранѐто òгин да-пàлиш. Ѝс òгин запалѝх и-лигнàх край-òгинут. Бѐма двàма чувѐка. Дуйдѐя нòкьта къда двà сàатут, дуйдѐя на-забрàя. Су-кундàкут (*кундàк* ‘приклад’) дѝп. Ѝс лазѝх, лазѝх пу-зѐмта, пà пу-глàв:та ѝдри, ма-дутепàя. И-на-тò другàрут и-на-нѐго. И-назабрàа на-пòстут, на-нусѝя на-пòстут. На-бувàа тàмка пà. Па-мурѝкут вѝка : „Вѝя-са льѝда, шо-дàват знàк на-руснàцти да-дòят. Вѝя-са шпиòнтьу“. Пà кьутѐк. Бòй пу-тѝка, пу-тѝка, къда ки-пàдна, надутипàа – òчи, рѣци. И-нà наджоркàя, бутнàа тàм, на-вардзàя заиднò дирѐк тàмка нанàзут су-рѣци. На-вардзàа на-тò дирѐкут. Пънджàцити (*пънджàк* ‘ямурлук’) ни-паднàя, нѐма кòй да-ни-и-вѣрдза, рѣците вардзàни-са. Нѐма кòй, ки-ни-пàднат пънджàцити. И-усунà, анàсана. Фатѝя мѝв:те да-на-дзънкат (*дзънка* ‘хапе – за муха’). Лѐтну-вре•ма бѐша. Не-знѣм кòя гудѝна бѐша, не-пòмнѣм (1943 г.). Мѐсиц ѭни бѐша, Янѝвден. Льѝйто бѐя на-панагѝрут на-Убзòр. Нѐмше нѝкуй и-нѝя тàм вардзàни за-дирѐкут. Кьумѝр кàрат рабаджѝ:. На-видѐя вардзàни за-дирѐкут. Гу-растуварѝли кьумѝрут. Си-дуйдѐа дòма, му-кажàли „Яй Гòно Стàнкуф и-Динѝш Бàбин, ѝй варздàни за-идѝн дирѐк на-пòстут“. На донцѐя (закараха ни) на-идѝн магарчàрник (*магарчàрник* ‘обор за магарета’), магарѝйнта къда лѐжат. На-лупнàя тàмка, гаргалѝни (*гаргалѝни* ‘изпражнения от едър добитък’) тàм мирѝса.

КУФАЛОВО

Разказва Димитър Христов Краставичоров, с начално българско образование в с. Куфалово. Записът е направен от Екатерина Шклифова през 1983 г. в с. Равда, Бургаско:

Гѣрците на-дунцѐя тѝка. Кòга са-варнà:ма уд-Мàла Àзя, вуйнѝци, найдѐ:ма уф-кѝкьата двѐ тàйфи и-нàшта трѝ. Тàтку-ми нòса дѣрва, òни гòрат. Тàтку-ми нòса брàшно, òни ѝдат. Кòга са-варнàх ѝс кѝуту-вуйнѝк, шò-пра•вита, вѝкам, пу-гѣрцки, дѐ. Òни вѝкат : „Вѝеста българи, ки-си-òйте за-Балгàря, ки-òйта ув-Бугàря. Есѝс ѝсте

вȕлгари (вие сте българи)“. И-Àнгльа и-Фрàнця су-малѐчките даржàви си-играят. Викàя междунарòдна кумȉся – англȉцка, фрѐнцка, гърцка и-бългàрцка. Уд-Балгàря бȉша Кàлчеф и-Кандильàруф. И-òни ни-дадѐя декларàця тàмка. „Нѐма нàчин“, вȉкат. И-пучнà:ме да-са-исельȕвма. Дуйдѐ:ма тȕка. Балгàря са-найдѐ уфтѐшко пулужѐйна, нòго нарòт, бежанцȉ. И-пà биркьàт, скльучȉ зàем двà мильàрда и-пулвȉна даржàвата. Ни-дадѐ рàна, ни-правȉ кȕки. На-прибрà такà, бȉркьат версѐн. И-на-настанȉ пу-сѐлта, рабутȉхма тȕк, тàм. Нàпкум са-прибрàхма тȕка уф-Рàвда. (Започна да кашля.) Мàлца са-разбулѐх вȉя дѐнища. Дрȕго шò-да-ти кàжам! Сѐга àрни-сма.

[Нещо да помниш от турско време?]

Ах, кàк не-пòмнъм. Сѐдмата гудȉна гърцкьут цàр измислȉл, пратȉл едѐн мемурàндум ду-тȕрцкьут султàн уф-Цàриграт. Мукажàл : „Бугàрците чѐти на-надвȉя, да-прàвма саȕс. Вàша вуйскà, тȕрцка вуйскà, нàши уфицѐра да-òйме нòкьта, да-пàлима сѐла, датѐпма, да-чȉнима, да-мòжма да-и-парализȉрама. И-тȕрцкьут султàн, кà пулучȉл тò пȉсмо, вика нѐгув:те минȉстра. Му-кажàл „Улȕм другàра, му-вȉка, ни-дуйдѐ сàатут су-еднà пȕшка двà зàйца да-утѐпма – бугàрто и-гърците“. Направȉя саȕс, пучнàа и-дуйдѐя еднà вѐчер, гу-запалȉя сѐлто. Сѐдум кȕки запалȉя. И-на-едѐн му-и-земàя дѐцата, чѐтири дѐца, мъшки ȉмша. Съта-чѐтири му-и-зѐя ув-Гърця, уф-Атȉна. И-бългàрто и-òни тѐпат, àма мàлца. Òни (става дума за гръцките андарти) суз-вуйскàта. Пȕшките пȕкат, врѐскат, чȉнат и-кутȕ пучнàя и-льȕйто да-стрѐльат, кажàа : „Гърци-са брѐ, удрѐйта, òгин“. Пучнàа ут-сȉчките кȕки да-стрѐльат. И „тàра:, тàра:“ тȕрците су-трабà, субурȉя. – Изгурѐ:ма, вȉкат стàрците, ке-на-истѐпат ȕтра тȕрците. – Надзàстрата си-тидѐ аскѐрут. Òːп слет-убѐт еднà рòта дуйдѐ, и-набрà насильàйнто. „Сѐга, вȉка, ȕтра сȉчките сабàйльан òсум сàатут, сȉчките ки-дòйта, ки-са-набѐрте тȕка на-стрѐт сѐлто ут-петнàйсе гудȉни нагòра ду-кòлко мòжа да-върва“. И-набрàя тàмка. Дунцѐя двà тувàра стàпува, даржалȉйна направѐни, туварѐни тȉя на-мъските. И-разтуварȉя тàм. Сȉчките земàя пу-едѐн стàп, тȉя вуйнȉците тȕрцки, шо-бȉя òкулу стò и-пѐесе дȕши тàмка. Пȕːф едѐйнут уттàм, пȕːф дрȕгьут. Тȉя бѐгат нанàка куту-òфци. Бòй. Ȉмша тàм бейлѐра (*бейлѐрин* ‘бей, собственик на земя’) тȕрци, шу-му-рабòтихна. Са-утнисѐя дуправȉтелствуто стрòго такà. Двàйсе дѐна ка-и-тепàя, и-уставȉя. Гусубрàя урȕжйето, си-утȉдоа тȉя, вуйскàта. Мъки. И-гърците сѐга нàпкум утурȉя уф-Сòлун еднò кафенѐ и-бàнда (оскертър) Митилȉнь. А-кафенѐто, кръчмата на-нàй-гла•вната улȉца Биджȉк ду-Биàс-ку•ле. И-сѐга, àко утѐпиш пò, зàпувет му-дàват на-гаркумàйнто, шо ȉмша гаркумàйна, àко утѐпиш нѐкуй пòп бугàрцки,

пò-влия•телен чувѐк, трȉ лȉри ке-му-дàй. Àко-й пò-до•лен – двѐ, àко-й нàй-до•лен, нѐкуй мисȉрки шо-пàса – иднà лȉра. Пучнàя датѐпат. Гу-утипàли вàдин на-дя̀ото Гого мисȉрките кà-си-и пасѐл. Амà òни, гаркумàйнто, òдат тàм, ядат, пȉят, ни-плàкьат, нȉ нȉщо. Ни-вȉнто, ни-лѐп, нȉ ядѐйна, нȉщо. Мелàс Нȉкос (вместо Павлос) Мелàс тò и-вòдише чѐйте. И-кòга са-утепà тò и-Лукàта са-утепà, нàш вуйвòда. Тòгай ȉмше едѐн американец (става дума за Алберт Сониксен, който написа книгата „Изповед на един македонски четник“) дуйдѐно, шѐтше, пȉшише пу-българците чѐти. И-кажà : „Ут-Лȕка-Ивàнув:та чѐта пò-интилиге•нтна, пò-у•бава нѐма“. Àрно, àма нòкьта су-нȉх удѐл тò. Същата вѐчер, кòга запалȉли Нисȉя сѐлто. И-стàва на-зàстрата утȉва при вуйвòата българцки и-му вȉка : „Пустòле, сунȉх едѐн сòн, нòго лòш. Лукàта нѐ-й дубрѐ. Лукàта ȉли убȉт-ъ•й, ȉли ранѐн-ъ•й. – Нѐма нȉщо, гуспудȉн Нȉстон (вместо Сониксен)“. И-слѐт едȉн сàат дошлà нувинàта, òти Лукà Иванòф убȉт-ъ•й уф-сражѐйнто суз-гърцките андàра. Àма и-Милàс и-тò убȉт, двàта вуйвòди. И-такà заваршȉ тòгай. Àма бездѐтен бȉша (става дума за Лука Иванов, родом от Панагюрище, бивш офицер от българската армия), пàрте такà и-дадѐ за-прупагàнда да-тȕрат бългàрцките…

[Колко години беше, кога дойде тука?]

Бȉх на трȉесет, трȉесет и-пѐт гудȉни. [Помниш се?] Е:, кàк непòмнъм. Сѐга сȕм усумдѐсет и-щѐс гудȉни. Кàк не-пòмнам Слȕшахна, зѐвихме учàстйе уф-сȉчко. Ȉмша тàм едѐн бугàт Байльòльуфци. Бугàт чувѐк сус-нòго трȕт. Дубȉтук нòго ȉмша. Ȉмша пàри. Гузнàея, òти ȉма пàри. Ѐла нòкьта, фàти-му-го дѐйто ȉли уфчàрут, ȉли на-нѐго „ки-дàйш двàйсет лȉри“ – Амàн, бре! – Àйде, дàй-му двàйсет лȉри. На-др•ȕгта вѐчер дрȕзи. Фàкьат пàк дѐта, чираца тàм – пѐт-ли•ри, „нà-ти пѐт-ли•ри“. Такà, такà, такà, чувѐкут глѐда вѐки ки-гу-тȕрат, нѐма àир. Еднà вѐчер фатȉ дѐсет кòли, натуварȉ багàжут и-бигà уф-Сòлун, са-куртулисà. Мъки, мъки, стàри рабòти. Штрȉку-ми Òфалȉ Кузàруф бȉша кумȉтин. Тò тȕка умрѐ ув-Рàвда. Кумȉтин бȉша ув-балкàнут, кумȉтин. Тò сàмо трȉ пòпа гаркумàйна ȉмша утипàно, па-кòлко льȕда гаркумàйна шпиòйна! Бȉша уф-чѐтата на-Пустòлȉ вуйвòда. Тò му-бȉше нòго дуверȉтелен на-Пустòлȉ вуйвòда. Неграмòтен бȉша, прòст, нѐ-лъ•йше. Нѐми•слише лòшо. И-Пустòлȉ сѐга òсма гудȉна, ка-станà Юриѐтут, тȕрците дадѐя юриѐт, да-стàнма ватàн кардàш – сȉчките еднò. Даȉмат прàво да-зѐват и-бълтарто, тòгай нѐ-на зѐвея вуйнȉци българе. И-такà дуйдѐя тàм уф-кумшȉйте, дадѐя амнȉстя, сȉчките кумȉта да-са-вȕрнат. Утипàли нѐ-утипа•ли, нȉкуй нѐма прàво уд-дòма да-и-гȉба, да-си-дòят. И-Пустòлȉ качѐн на-едѐн файтòн сус-

тъ̀рцкьут укръ̀жен управѝтел дуйдѐя та̀м уф-едѐн на̀ш кумшѝя, дунà̀с сѐдихна, бугà̀т чувѐк бѝша. Кундисà̀я, тъ̀пайнто чъ̀кат, льъ̀йто играѝят ò̀ро. Юриѐт вѝке станà. Тъ̀рците викà̀я да-живѐя амнѝстята, да-живѐя и-наро̀дут. Е:, такà. Амà Пустò̀лй вуйвò̀ата ѝтар, сѐ са-задъ̀ржà. Му-са-приспà̀ло нò̀кьта. Уттà̀м са-измакнъ̀ва, ѝда дò̀ло уфна̀шют двò̀р, лигнъ̀ва та̀м пут-трѐмут. А-дя̀ото Ò̀фаль пу-нѐго, гупà̀за та̀м ду-нѐго. Дубрѐ, амà излъ̀жани устанà̀я. Нѐ-я испълнѝ тъ̀рцката даржà̀ва тà: рабò̀та, ньà-испълнѝ и-пучнà̀а вуйнѝте. Дванà̀йста гудѝна дуйдѐ Балкà̀нцката вуйнà. [Гъркомани имаше?] Е:, за-пà̀ри, пà̀рта та-накаръ̀ва су-брà̀тут да-са-скà̀раш.

Нà̀што мѐсто, стрѐдната мà̀ла, сѐ албà̀нци а-зѐвея мерѝйта Идо-Гьургѐвден не-устà̀вея дубѝтук да-излѐза ут-сѐлто. Ò̀фците надръ̀го-ме•сто ки-и-ѝмиш. А-и-прò̀летта ка-ки-дò̀йше, му-дà̀ихма пу-еднà лѝра, пу-трѝ лѝри пò-буга•йте да-пà̀зат да-нѐ-ни-и крà̀дат ò̀фците, дубѝците. А-пà̀ ò̀ни крà̀дат. Àко не-му-дà̀иш, ò̀н ки-дò̀йда, ки-ти-и-крà̀да. Ув-гò̀вурут ъ̀й ду-Гьургѐвден. Нà̀пкум Гьургѐвден дръ̀гата вѐчер à̀йда кò̀лко сà̀кия, ки-дò̀йдя:, ки-крà̀дея пà̀к. Албà̀нците бѝя нò̀го лò̀ши, нò̀го пруклѐти. Нѝ вуйнѝци ò̀дяа, нѝ нѝщо. Сѐ качà̀ци (*качà̀к* ‘дезертьор; разбойник’), нѐ-о•ат вуйнѝци, дисертѝò̀ри – кà̀ му-вѝкат тъ̀ка, качà̀ци. Са-рà̀нея ут-наро̀дут. Дà̀й лѐп, дà̀й я̀гна. Нѝя нѐмихна нò̀го ò̀фци, нѝя ѝмихна къ̀да стò̀. Амà̀ ѝмша ò̀сум стутѝни, пѐт стутѝни, двѐста, ѝмша льъ̀да ѝмяа. Ѝмша еднà̀ къ̀кья, тà̀ кумшѝйцката, шò̀-ти кажà̀х, Пустò̀лй када-бѝша, ò̀сум стутѝни и-пѐйсе ò̀фци ѝмея. À̀н ѝмяа уф-Сò̀лун купѐно. Трѝми•на брà̀та, чирà̀ца, уфчà̀ра. Амà̀ гъ̀рците гу-утипà̀я наедѐйнут сус-еднà̀ клò̀ца (*клò̀ца* ‘ритник’). Тѝдея када-ѝмше ò̀фците ув-дръ̀го-се•ло да-пà̀сат. Гу-извикà̀я настрà̀на ут-мà̀ндрата и-кà̀-мутеглѝя еднà̀ клò̀ца тъ̀ка едѐн ут-тѝя двà̀та, шо-бѝли, уд-зѐмин. Уфчà̀рто гу-дигнъ̀ват на-кò̀йнут, гу-дунцѐя уф-сѐлто, нò̀си-го у-Сò̀лун. Прес-нò̀кьта, ду-дзà̀страта умрѐ чувѐкут. Малѐчкют брà̀т кà̀ кажà̀ „Бре:, на-бà̀те гу-утипà̀я, шò̀-ки прà̀йма сѐга нѝя“. Тò̀ неграмò̀тин, амà̀ сѝчко на-четѐльут, на-рабъ̀ш су-нò̀жут си-рѐжа. Знà̀я на-тò̀ пѐт-ли•ри му-ѝмам дадѐно, на-тò̀ двѐ, на-тò̀ двà̀йсе лѝри. Уддиситѝна, двà̀йсе дѐна, едѐн мѐсиц и-тò̀ умрѐ, малѐчкуто, ут-тѐшката вò̀да. Устанà̀ стрѐдньут. Стрѐдньут сѐйше у-Сò̀лун на-à̀нут. Игъ̀рците му-правѝя мръ̀сно. Тò̀-й бъ̀лгарин, тò̀ лò̀шо мѝсля за-Гъ̀рця. Ѝли трѐба да-са-интинѝра уттъ̀ка, ѝли да-са-убѝя. И-мукажà̀а за-сѐдум дѐна срò̀к, шò̀-ки прудà̀йш, ки-прудà̀йш, да-замѝниш за-Балгà̀ря. Тà̀йфата са-кажъ̀ваше Дъ̀леви, Алѐкса Дъ̀леф, Атанà̀с Дъ̀леф, Андò̀йн Дъ̀леф. Бѝя трѝми•на брà̀тя. На-кò̀й данѝтише ут-тѝя сѐла тà̀мка, Дъ̀лев:те пручъ̀ени. Ò̀сум-стò̀тини ипейсѐ ò̀фци ѝмея. Бубà̀кьуво гу-зѐвяа за-къ̀шльак, Дъ̀буво. Пò-

го•ре Валгà̀ци ѝмше еднò, сѐ нà̀ка и-нò̀сяа ò̀фците. Кò̀й ѝма двà̀йсе, трѝесе, пѐесе тѝя у-сѐлто и-дъ̀ржея. И-тò̀ чувѐк гу-уставѝ à̀нут. Му-гу-дадѐ на-едѐн бъ̀рчѐт нѐгуф. „Я̀ди, пѝ, живѐй, вѝка. À̀ко ми-дà̀йш, à̀ко напрà̀йш пà̀ри, à̀рно, à̀ко нѐ...“ И-дуйдѐ ув-Балгà̀ря. И-дуйдѐ. Исѐга кò̀га дуйдѐ:ма нѝя, дуйдѐ ò̀н. Му-гу-зимà à̀нут тò̀, гу-прудадѐ трѝ милиò̀на лѐва на-едѐн гъ̀рк. Си-и-зѐ пà̀рте и-си-дуйдѐ:ма. У-Сò̀фя дуйдѐ. Кà̀-са набрà̀:ма нѝя тъ̀ка, зѐт-му бѝша кумунѝс. Гуфатѝя уф-Сò̀фя да-гу-утѐпат. À̀рно, амà̀ урганизà̀цята макидò̀нцка сѝлна бѝша тò̀гай, му кажà̀ла на-едѐн брачѐт нѐгуф : „А̀бре, Андò̀йн-ъ•й, на-дя̀ото Алѐкса зѐтут, ъ̀й ув-даржà̀вна сигъ̀рнус. – Брѐ? – И-тò̀ уттà̀мка вѝка на-Кѝрил Дрà̀нгуф, ò̀да му-вѝка – А̀йда, Шѝдеруф ъ̀й затурѐно ув-даржà̀вна сѝгурнос, да-са-пъ̀ша, ки-гуутѐпат тà̀мка, à̀ко нѐ-го услубò̀диш“. И-ò̀ни утѝват, гу-услубудъ̀ват, амà̀ даржà̀вата му-вѝка такà : „Ки-гу-услубò̀дам, амà да-са-иссѐльа ут-Сò̀фя“. И-дя̀ото Алѐкса прудадѐ тà̀мка тò̀ имò̀т, тà̀ къ̀кьата, шой-ѝмша, дуйдѐ уф-Пумò̀рйе кад-нà̀с. Правѝ еднà̀ къ̀кья и-тъ̀ка умрѐ. И-зѐт-му умрѐ. Бѝша кам-триѐсе и-ò̀сма, трѝесе и-дивѐта гудѝна. Тò̀гай ò̀куло бѝша, кò̀га дуйдѐ дѐото Алѐкса.

[Нещо за организацията да знаеш, Гоце Делчев идвал ли е уф Куфалуво?]

На-мò̀жам да-ти-кà̀жам. Дамя̀н Гръ̀еф е-дò̀шал уф-Сò̀лун. А:, тò̀ дя̀ото Алѐкса Дъ̀леф бѝя су-Пустò̀лй неразделѝми. Ѝмша еднò дѐта усинувѐно ут-Пустò̀льувйо брà̀т. Андò̀йн са-вѝкаше. И-бѝша неразделѝм. Ò̀фци му-сà̀кше. Кò̀га дуйдѐя на-гьò̀лут, кулѝбите да-ибумбардѝрат су-германцка атилѐря, му-и-турѝя кулѝбите тъ̀рците. Итò̀ пъ̀шува еднà̀ билѐшка, Пустò̀лй вуйвò̀да му-вѝка : „Алѐксе, пратѝ педесѐ, шейсѐ ò̀фци и-пѐт, шѐс футчѐли (*футчѐльа* ‘вид каца с тясно дъно и широко устие за товарене на вино’) вѝно, тà̀йфата ми-умѝра“, вѝка. И-ò̀н ò̀да, пѐйсе, шѐйсе дилѝ су-кò̀йнут уд-нѝнте, ѝч нѐ-гле•да. И-на-дръ̀гьут дѐн на-тà̀тку-ми му-туварѝ еднà̀ кò̀ла вѝно, и-нусѝ у-еднò дръ̀го сѐло тà̀м, блѝско къ̀да-й су-лò̀тките да-и-прикà̀рат нъ̀тра ув-гьò̀лут. Нò̀го дувиритѐлен му-бѝша. Дà̀, затò̀ гу-спасѝ зѐт-му урганизà̀цята тъ̀ка, кò̀га ки-гу-утѐпея. Тò̀гай на-тò̀ дя̀ото Алѐкса Дамя̀н Гръ̀юф гу-викà̀ уф-Сò̀лун за-вастà̀йнето за-трѐтата гудѝна. Му-дадѐ пѝсмо да-му-гò̀ дадѐ на-Пустò̀лй, за-да-разпорѐжда пу-чѐйте. Дя̀ото Алѐксо гу-шѝл тъ̀ка у-ракà̀вут, амà̀ придадѐн ут-шпиò̀йна, ò̀п намò̀стут, Вà̀рдар кà̀-гу въ̀рва да-си-дò̀йда уф-сѐлто, гу-фатѝя. – Ко-е Алѐкса Дò̀леф? – Я̀с-сум, вѝка. – Ѐла вà̀ка! Нѐкуй кнѝка ѝмаш у-т•ѐб? – Нѐмъм. – Арѐ, ѝмиш, кà̀к нѐмиш! – Му-гу-найдѐя пѝсмуто. – Вò̀ шò̀й? – Тò̀, вѝка, гу-найдѐх на-пъ̀тут, фатѝх нѐкуй чѐк, пà̀ри, вѝка, пà̀ри стръ̀ва и-гу-ушѝх. – Лъ̀же. Трѝ гудѝни лижà̀. Трѝ гудѝни лижà̀ увзà̀твурут. Затò̀ пулучà̀ваше наро̀дна пѐнся тъ̀ка. Му-дà̀дея.

[А ув Гъольут шо стана тогай?]

Ув-Гьòльут тъ̀рците германѝнцка атилѐря дунцѐя. И-кладòя гòре на-балкѝнут. И-плàмин сѝчко. Джàм кулѝба къда-й, Къ̀ла кулѝба къда-й, Кукàлув:та кулѝба къда-й. И-сѝчките, вòдинцките вуйвòди шò-а ѝмат къда-й. Тàм дъ̀рма (*дъ̀рма* ‘храсталак’) бѝша, гьòлй, нѝкуй... И-кутъ̀ пучнàя, à-на Джàм кулѝба, тàм сѐйша Пустòлй суснòгув:ти чѐти... А-турѝя, пъстъ̀рми – пъстъ̀рми сѝчко. Сѐга еднà вѐчер и-вѝка Пустòлй, и-вѝка : „Слушàйта, сàкате да-гу-напъ̀снима Гьòльут сѝчките, ѝли ѝска да-излѐзам и-смѐтъм едѐн капàн да-муклàм на-тъ̀рците, мàлца да-и-излъ̀жима.“ Станъ̀ва едѐн чѐтник, мувѝка : „Слушàйта, еднà квàчка, àко квàчката умрѐ, пѝлците ки-сапръ̀снат. Àко нѝя тъ̀ка стòйма и-стàна да-гу-утѐпат вуйвòата, нѝя закъда-сме нàпкум. А ки-му-дàйме пѐт чѐтника, òн да-излѐзе набалкàнут. Нѝя ки-дъ̀ржима тъ̀ка. Да-ѝма назначѐн òн замѐсник, пумòшник“. И-сѝчките : „Àрно, àрно“. И-прес-нòкьта излизѐли на-балкà-нут. Тò òда, Пустòлй, написъ̀ва еднò пѝсмо, гу-залипъ̀ва на-еднà тъ̀рцка къ̀кьа тàм. Му-вѝка : „Мидъ̀лй ефѐнди, àко сàкаш да-знàеш, Пустòлй, тъ̀ка-й уф-Курнишòрцкьут балкàн, àко сàкаш да-са-бѝиш, запувѐдай да-прàтиш двà, трѝ тàбура вуйскà да-са-бѝйма“, му-вѝка. Икà видѐли дзàстрата тъ̀рците, кажàа : „А:, нѐ-са излѐва на-глàва сус-вò чувѐк. На-мòжима да-излѐзима на-глàва и-кулѝба му-требъ̀ва? Òнъ•й тàм куту-дя̀вул.

Мòйта бàба бѝша ут-Куфàлуво, ут-Кузарòфцки, ут-тò, кумѝтин, шу-бѝша, Òфалй шо-гò викàа, брàт му-бѝша. Кумшѝйка бѝша. Òна ми-бѝша фтòра жѐна. Първата умрѐ тàмка усумнàйста гудѝна. Фатѝ еднà грѝпа. Ѝмих еднò дѐта и-тò умрѐ. Дѐцата ми-сà сàмо уд-вà-же•на. Трѝ мòми и-двѐ дѐца. Зѐмя ѝмша нòго. Жѐните нòго умѝряа тàмка. Нòго рòгьаа ду-петнàйсет дѐца ѝмше. Нѐмше жѐна ут-чѐтири, пѐт дѐца дòлу. Вòата тòпла, уд-Вàрдар тичѐ, пѝиш. Цъ̀рпи уд-бунàра. Нòго тòпло-й тàмка. И-нѐма лѐкар, нѐма нѝщо. Дàй-му сулипàн (*сулипàн* ‘нишадър’). Жѐнте нòго умѝряа тàмка. Нòго кисàт (*кисàт* ‘в ограничен брой, къ̀т’) бѝя. Ѝйше рѐт и-еднѝ купъ̀вяа албàнки, òдяа купъ̀вяа сус-пàри арванѝтки (*арванѝтка* ‘християнка албанка’).

[Места и-знаеш?] Ут-сѐлто на-зàйдислъ•нца ѝмше Шуплѝва Тъ̀мба. Ут-сѐлто идѐн килумѐтър бѝша. А-на-òгрислъ•нца Чайрцката тъ̀мба му-викà:ме. Пàк мугѝла, гулѐма. Уттàм нàпкум пòчниша пò-ма•ла рѐка. А-уттàм нанàка Вàрдар бѝша, гулѐма рѐка. Иду-Вàрдар лѝньата, шо-бѝша ут-Скопйе за-Сòлун. Живѐихна мигьъ̀ тъ̀рцки сѐла нѝя. Тъ̀рците ѝмяа фатѐно уд-вѐк нàй-у•бав:те зѐми. Амà са-случѝло и-нѝя, сѐлто да-бѝда тàмка, ув-бугàто мѐсто, бугàта пòчва, Вàрдар.

Разказват Кольо и Мария Циклеви, родени през 1907 г. в с. Куфалово, Солунско. Записът е направен от Благой Шклифов през 1980 г. в с. Равда, Бургаско:

Кольо Циклев:

Уд-двàйсат и-сѐдма гудѝна съ̀м уф-Рàвда. Пò-ра•но бѝх ув-Бàня. Тàмка ѝмша ут-Курнишòр пòв:ке, уд-Летувòй. Нѝя тàмка бѝхна и-ут-Куфàлуво. Са-присилѝя нѐкой, сѐга тракѝйци сà-тàмка пòв:ке, ѝма и-мàлца мекедòнци. Ѝли сѐдма, ѝли òсма гудѝна съ̀м рудѐн. Бѝл-сум рудѐн ув-дѐн нидѐлья, трѐти мàрт, ув-дѐн нидѐлья пу-стàрсти•л. Нòго пъта сàкам да-знàм трѐти мàрт ув-дѐн нидѐлья уф-кòя гудѝна са-пàйгья, сѐдма ѝли òсма. Да-мòжам да-знàм кòга-сум тòчно рудѐн. Мòже да-ѝма стàри календàра, àма къда да-и-пàлам (търся). Тъ̀ка нѐма и-пòп. Цъ̀рква ѝма, àма... Ѝмаше пòп макидòниц, умрѐ, ѝма дòста гудѝни и-уттогà нѐма. Ѝда нѐкой уд-Несѐбар сѐга. Пòпут бѝша ут-Карйòтица, пуд-Вòден дòлу уд-еднò сѐло. Нòго ъ̀баф пòп бѝша. Òн за-пъ̀рф-пъ•т на-нàс на-венчà. Нàшют нъ̀нко Димо Рамѝлцки бѝша ут-сѐло Ръ̀мъль, àма са-присилѝ ув-гъ̀ркумàнцкуту сѐло Пòстул. Шѐста гудѝна кумѝйтьу гу-изгурѐа, от– (вместо *òти*) сиднàла гъ̀рцка-че•та и-двàйсат и-чѐтири сàата и-ранѐли андàртьу. (В това село е роден небезизвестният Кръсте Мисирков, в него завършил шесткласно гръцко училище.)

Сватбата в Куфалово

Свàдбите уф-Македòня ставàа такà. Прѐд-да-а зѐват нивѐстата, прѐдната нидѐлья òат ‘ходят’ да-а-пàлат нивѐстата. Свѐкурут сѐга, на-мòмчето тàткото, налй, на-дѐйто тàткото, ки-òда при-тàткуто на-мòмата. При-мòмта одѐл да-а-сàка, при-свàтут утидѐ да-фàтат ръ̀ка, да-са-угувòрат кàкви кусурлъ̀ци ѝма. Шò-тре•ба, шò нѐтре•ба да-са-зѐва. Са-уточнъ̀ват двàта свàтова, си-ѝдат, са-варѝйнат. Свѐкорут му-дàва пàри на-нивѐстата. Утучнѐно-й. И-кажъ̀ват „ Даса-жѝви млàйте, да-са-кердòсат“. И-сѐга куту-дòят дòма уфпундѐлникут, свѐкурут заминàва за-уф-Сòлун. Уттàмка фàйкьа тъ̀пайна. Ѝмаше едѝн Къ̀рчо, бѝша аканà (истински) свираѝч. Исѐкуй бъ̀рзаше да-òда пò-ра•но да-го-фàта на-Къ̀рчо, гьъ̀птин. Ѝмаше и-дръ̀зи. Уф-Сòлун ѝмаша и-двѐ бугàрцки мàли – Куфàлцката и-Кукъ̀шката мàла. Сѐкой ки-òдиша пò-ра•но за-дамòжа да-фтàса (да пристигне навреме, гр.) да-го-капарѝра на-

Кърчо. Кѐ-го капарѝрат и-ки-му-а-зѐват зъ̀рната, шо-свѝра ѐн. И-ѐн вѝке дръ̀гаде не-мѐжа да-ѐда. Ка̀-ки-са върна ѐн, свѐкорут, уф-понидѐлникут ба̀бата, свикъ̀рвата кла̀ва нѐйни блѝски жѐни, ки-мѐсат пугà̀ча. И-сѐкоа жѐна ки-ѐда сус-едѝн мисъ̀р бра̀шно на-свикъ̀рвата и-та̀мка сѐга ки-мѐсат пугà̀чи. Ки-ва̀рат еднѝ кѐтле балгъ̀р, ки-ва̀рат ма̀нджи. И-сѐга ки-и-пока̀на пѐ-бли•ските роднѝни. Сѐга мѐсат пога̀чи. И-кѐга мѐсат пога̀чи, пѐ-мла•йте та̀мка па̀к ба̀би, ки-зѐват еднѝ ямбѐлча (*ямбѐлча* ‘вид черга’), ки-ка̀чат сѐга еднѝ детѐнца, ке-го-ка̀чат, ки-го-льъ̀льат и-ке-пѐят пѐсни староврѐмцки.

Ки-кла̀дат трѝ-но•кьви, шо-мѐсма лѐп и-ке-сѐят бра̀шно сус-трѝ-си•та, трѝ-мо•ми И-ке-зѐват еднѝ детѐнца куту-Мѝшо-на̀ш сус-една̀ кѝткичка, ки-зѐва, ке-чѐпна та̀мка, ки-чѐпна на-брашнѐнцето съ̀та трѝ-но•кьви. И-ки-му-тъ̀рат вѐда сус-ка̀нчето, сус-та̀сут. И-ки-ка̀жат мѐмти : „Айде, почнъ̀ваме да-мѐсима съ̀та уд-едѝн пъ̀т, а̀йде зафа̀йкьаме,“ ки-рѐчат мѐмите. И-ки-й-мѐсат тѝя, и-ки-й-кла̀ат на-стрѐдната нѐкьва. Ки-й-измѐсат а̀рно, ки-й-кла̀дат да-кѝснат. И-ки-зѐват еднѝ ѐмболча, божъ̀риц та̀мка му-вѝкама. Мѐмите ки-пѐят. Пѐсните и-забравѝхна. На-свикъ̀рвата, кѐга ѝдат сус-бра̀шното, а-наредъ̀ват сус-цвѐта и-бра̀шно му-туръ̀ват. И-му-кла̀ват джангара̀ци (*джангара̀к* ‘хлопатар’) уд-ѐфците, пра̀с му-кла̀ват. Ки-а-нарѐдат, ки-запа̀льат ѐгин на̀дор. Ки-са-наръ̀чат. Дръ̀зите ба̀би пѐят ѐколо ѐгинут, скѐкат, ѝграт. И-сѐга на-фтѐрникут ки-й-вѝкат мѐмите, пусѐстрими. Пусѐстримте ки-дѐят, ки-мѐтат двѐрут, ки-чѝстат, ки-трѐбат балгъ̀р съ̀та. Ки-трѐбат еднѝ дръ̀го, са-гѐтват за-сва̀дба. Уф-четвъртук мѐсат кула̀ци, раздà̀ват мѐмите ут-къ̀кья на-къ̀кья, вака̀на ѐди-кѐй-си да-дѐйдете на-сва̀дба. А̀ко нѐкоя мѐма ѝма льубѐвник, пусетнѝк (*пусетнѝк* ‘љубовник’), а̀ко мѐмта ѝма пусетнѝк, направъ̀ва пѐ-гуле•мо кула̀ча утскрѝшум. „На̀ вѐ ки-му-гу-да̀йш надѐйто и-ѐн да-дѐйда на-сва̀дбата“. Тѐ станъ̀ва уф-четвъртук удмъ̀шката стра̀на. А̀ уф-пѐтукут раздà̀ва мѐмата. А̀ уф-съ̀бота тъ̀панут, вѐ-вре•ма по-ръ̀чокут ки-тъ̀ргна нагѐра. Кѐльат ѐфци, а-кѐй-са пѐ-бе•дни, фасъ̀ль. Кла̀ват двѐ аранѝ: (*аранѝя* ‘голям котел’). Едѝн за-гѐйсту, кѐга ки-дѐят, балгъ̀р едѝн, фасъ̀ль ѝли мѐсо. Тѐ, шо-ѝма ста̀ри льъ̀да, не-мѐжа да-дѐя на-сва̀дбата, пъ̀шкьат еднѝ дѐта ѝли мѐмичка, еднѝ мисъ̀рче му-да̀ват балгъ̀р, еднѝ мисъ̀рча удма̀нджата. Сѐга дя̀ото ѝли ба̀бата уд-дѐма благослѐва : „Да-сажѝви, да-са-здра̀ви, да-му-да̀ва гѐспут вѐк (*век* ‘дълголетие’) и-касмѐт, да-уста̀рат куту-на̀с“. Ра̀досно бѝша, Благѐй, ра̀досно бѝша. На-нидѐльта ки-ѐат, ки-го-зѐват нъ̀нкото сус-еднà фургулѝца. Удгѐра еднà ябълка и-ябълката наредѐна удгѐра ут-читѝри стра̀ни суз-ма̀лки па̀ри. Фургулѝцта-й, ѐдно дъ̀рво, ста̀п, кръ̀стоса̀на, сус-стафѝди нижà̀на. И-уттà̀мка ки-го-зѐват нъ̀нкото, ки-са-наръ̀чат тъ̀ка. Прѐгнат кѐйнту, ѐат на-нивѐстата. Свѐкурут ки-къ̀па двѐ бардучѝйна, пъ̀лни суз-вѐда. На-двѐ-де•ца пѐ-бу•йни, ки-му-й-да̀дат тѝя бардучѝйна и-уттà̀мка ки-ѐат сус-сва̀товето дафлѐзат нъ̀тра (вътре), кѐга ки-ѐат при-нивѐстата, да-мѐжат дафлѐзат нъ̀тра да-и-кла̀дат пут-ръ̀бата. Тѐ-й на̀й-гуле•мют бабаитлъ̀к. Та̀мка и-тра̀жат (*тра̀жам* ‘следя’) дръ̀йз:те дѐца, а̀ко мѐжат да-му-й зѐват, да-и-скъ̀ршат. Кѐга нивѐстата а-забъ̀льат и-тъ̀ргнат да-си-ѐдат, а̀ко мѐжат уттà̀мка да-и-изва̀дат, да-и-нѐсат жѝвиздра•ви нѐскърше•ни, тѐ бѝша на̀й-гуле•м бабаитлъ̀к. Кѐга ки-адѐнцат (донесат) нивѐстата, а-причекъ̀ва (*причекъ̀вам/причѐкам* ‘пострещам’) нивѐстата свикъ̀рвата. Му-да̀ва стрѐбро, му-да̀ва еднà стребъ̀рна па̀ра, му-бацъ̀ва ръ̀ка. И-два̀ мъ̀жа, кѐга свѝрат та̀мка, а-ѝграт ѐдна пѐсна пусѐдицата (пусѐдица ‘бавна сватбарска песен’), два̀ма ергѐйна играѝят, дѐкуту та̀мка даръ̀ват и-пра̀ват ра̀зни адѐта. И-тѝя двѐте дѐца играѝят та̀м. На̀пкум пѐят пѐсната, ба̀ба Марѝя а-зна̀я :

Дѐбро дѐшла, на̀ша сна̀о,
на-чъ̀зда ма̀йка ма̀йко ки-рѐчиш,
на-чъ̀зди та̀тко та̀тко ки-рѐчиш,
на-чъ̀зди бра̀т бра̀те ки-рѐчиш.

Уд-на̀ште адѐта пѐ-си•лни нѐма. Да-ѝма еднà макидѐнцка сва̀дба, вѝя адѐта та̀ка да-и-пра̀ват, уд-нѐя, зна̀еш ка̀коф фѝлм ста̀ва. Сѐга тъ̀ка нѝкой нѐ-ти да̀ва да-се-вѐнчаш, нѐма пѐпува. На̀шта рабѐта-й чапкъ̀нцка. Да-нѐ-го запѝсиш вѐ, да-си-па̀тиме бѐльата. И-вѐ да-нѐ-го писà нъ̀тра! Нъ̀нкото ки-дѐнца пѐклон и-съ̀та, шу-сà роднѝни. Кѐга ки-дѐйда невѐстата, тѝя пъ̀к сѐки едѝн трѐба да-дѐнца уддѐма ядѐйна. Сѐкой нѐса по-ѐдна кукѐшка печѐна, габа̀йнца (баница), кѐй шо-ѝма. И-съ̀та кьа-а-нарѐдат сѐфрата. Ки-са-вѐнча невѐстата. Ки-ръ̀чат, на̀пкумта (сетне) ки-вечѐрат. И-на-за̀страта (сутринта) уд-невѐстата сà̀кат бла̀га ракѝя, царвѐна ракѝя сà̀кат. А̀лва пра̀ват. И-уф-стрѝята невѐстата ѐда при-нъ̀нкото. Нъ̀нкото пра̀ва габа̀йнца, а-причекъ̀ва. И-уттà̀мка на̀пкумта пусѐстримите а-ва̀гьат (извеждат) на-вѐда, а-нѐсат на-едѝн бунà̀р. Ки-изва̀да невѐстата еднà па̀ра, ки-са-кла̀йна предбунà̀рут. Вѐдата са-смѐта за-свѐто нѐщо. И-уф-пѐтокут на-вѐчерта ки-ѐда при-нъ̀нкото на-гѐста. Свѐкорут ки-прѐгна кѐлата, невѐстата и-мѐмчето ки-ѐдат на-нъ̀нкото на-гѐста. Дръ̀гьут-де•н ки-сидѐат, а-па̀ на-недѐльата ки-ѐат на-ма̀йката и-на-та̀ткото на-гѐста. И-та̀мка ки-и-гѐстат и-сва̀дбата ки-свъ̀рша. Еднà нидѐлья прѐд-да пѐчна сва̀дбата и-еднà недѐлья по-сва̀дбата са-празнъ̀ва.

* * *

За-Бо̀жикь (Коледа) четѝрдесе дѐна по̀сти. Ба̀бите са-го̀тват да-пра̀ват кула̀ци. Дѐцата о̀ат от-кѹ́йкьа на-кѹ́йкьа. На-вѐчерта Ко̀лѝди. Пра̀вея пога̀ча, уф-пога̀чта кла̀ваа па̀ра. Едѝн ут-ста̀рите ки-облѐча кужѹ̀х и-ки-тро̀па на-вра̀тата. Дома̀шните ки-гу-причѐкат. Невѐстата вѐльа : „Бо̀жикь, Бо̀жикь, ѐла да-вечѐрама“. Со̀фрата наредѐна, то̀, шо-ѝма, на-со̀фрата са-кла̀ва габа̀йнца, ябъ̀лка, кустѐйна, вѝно, гро̀зденца, рака̀ия, сѝчко, съ̀то по̀сно. Ки-са-я̀ва ста̀рют чувѐк та̀мка, ки-му-пуднѐсат шѝше рака̀йка. Он ки-благосло̀ва : „Да-стѐ жѝви и-здра̀ви, ду-годѝна по̀-ве•селно, сидѐйта суз-здра̀ва, я̀с ке-о̀дъм ув-дрѹга-ку•йкьа“. Он ке-си-о̀да, ке-сѐднат съ̀та, ки-а-скъ̀ршат пога̀чта, ки-я̀дат ут-сѝчко по-едно̀ за-да-нѐ-и фа̀та гъ̀рло. Ки-пѝйнат рака̀йка, ки-вечѐрат, ке-я̀дат ут-сѝчко по-едно̀ зрѣ̀нца и-на-дрѹгьут-де•н Бо̀жикь-ъ•й. И-трѝ-де•на о̀ро. Дѐцата куледѹ̀ват, бѐрат колача̀йна. Пъ̀рвют дѐн на-Бо̀-жикь са-о̀да на-цъ̀рквата, са-искарѹ̀ва о̀ро и-цѐли трѝ-де•на ѝграйма о̀ро, ядѐйна, пиѐйна.

Ко̀га са•запостѹ̀ва за-Велѝгдин, Велѝкта недѐлья, Сѝрна нидѐлья-й, са̀мо сѝрна са-я̀да, мѐсо нѐ-са-я•да. Сѝрна недѐлья са-вѐлья. Дрѹгата нидѐлья бѝша чѝсто запостѐйна. Нѝщо мрѣ̀сно нѐ-са-я•да. Мѐсо нѐ-се-я•да то̀гай. Сѐдум нидѐли нѝщо нѐ-са я̀дише мрѣ̀сно. И-на-Чѝста нидѐлья, на-пондѐлникут на-за̀страта, а̀ко уста̀нише габа̀йнца, цѐлта габа̀йнца на-гьѹ̀пките ки-мо-а-да̀диш. И-то̀гай и-льѹ̀лея куч-ѝйнта. Зѐвахна чепара̀шки (*чепара̀шка* ‘окастрен прът с чатал’), двѐ голѐми дъ̀рва сус-чепарѝци (*чепарѝк* ‘чатал’). Двѐ чепарѝци голѐми, пѹ̀шкьат едно̀ въ̀жа, кѹ̀что да-го-въ̀рзат. Ки-го-пѹ̀щат уф-стрѐдата. Едѐйнут дъ̀рпа така̀, дрѹгьут дъ̀рпа така̀ уд-др•ѹ̀гта стра̀на. Ка-ки-са̀ расѹ̀ка и-ки-го̀ увѝеш така̀ кѹ̀что. Фатѝя мла̀йте дѐца суз-два̀-ста•па ѐй така̀. Ко̀га ки-до̀й да-са-расѹ̀ка, ки-го-увѝеш така̀ кѹ̀чето до̀лу а̀рно. Ко̀га ки-го-стѝгниш кѹ̀что, ки-му-фъ̀рлиш така̀ важѐнцето на-вра̀тут, ки-го-засѹ̀каш, не-мо̀жа да-излѐза. Ки-го-мъ̀книш ка̀ са̀каш. И-ки-му-го̀ но̀сиш на-то̀, шо-и-фа̀кьа. На̀пкум обра̀тно за̀дните но̀зи, па̀шката, ки-го-лѹ̀пна (*лупнѹ̀вам/лѹ̀пнъм* ‘бутам, вкарвам’) уф-клѐтката. Дрѹ̀йз:ти ло̀ват. Цѐл-де•н джумбѹ̀ш. Нѝкой нѐ-ви•ка, сѐкой си-да̀ва кѹ̀чето. Та̀м цѐл панагѝр, цѐло сѐло. На-кѹ̀чето, шо̀м го-настѐгаш, ка̀-ки-го клипо̀саш (*клипусѹ̀вам/клипо̀сам* ‘връзвам на клуп’), ки-му-фъ̀рлиш една̀ щѐкла (*щѐкла* ‘примка’), ко̀га ки-мо-а-фъ̀рлиш на-вра̀тут, не-мо̀жа да-о̀да нѝгдин. И-ки-го̀ мъ̀книш, дѐка са̀каш. Еднѝ но̀сат уттѹ̀ка, дрѹзи уттѐмка, джумбѹ̀ш голѐм бѝша. По̀-бе•дни бѝя льѹ̀йто, уф-ро̀псво са-живѐли, а̀ма ѹ̀бави адѐта ѝмше.

На-Васѝльовден сѹ̀рва, сѹ̀рва но̀ва годѝна. Апа̀ ма̀лечките дѐца ѹ̀ркаа (ѹ̀ркам ‘сурвакам’). И-голѐмте. Грѹ̀па, грѹ̀па, тѹ̀ка десетѝна дѐца, на̀ка десетѝна. Са-набѐрат и-по-едѝн ста̀п и-ут-кѹ̀кьа на-кѹ̀кьа. Ки-кѹ̀пат двѐ, трѝ о̀ки шекѐр, ма̀лца леблебѝя. Еднѝ а-пра̀ват а̀лвата уф-кѹ̀кьа. А-дрѹ̀зи шѐтат ут-кѹ̀кьа на-кѹ̀кьа, бѐрат мѐсо, мѐсо, вѝно, лѐп. И-ка̀-ки свъ̀рши то̀ и-а̀лвата го̀това, ки-са-со̀берат, ки-са-навечѐрат, ки-я̀дат, ки-пѝят, ки-игра̀ят ду-за̀страта. И-на-дза̀страта ки-ста̀нат, ки-си-о̀дат. Ма̀лките дѐца ки-вѝкаа : „Сѹ̀рва, сѹ̀рва но̀ва годѝна“. Ки-му-да̀дея ма̀лечки по̀гачки.

На-Йорда̀новден крѣ̀стут нѐ-са фъ̀рлиша. И-ва̀гьаа свѐтците и-надда̀вяа. За-во̀ свѐтец я̀с ке-да̀м пѐт ильа̀ди, дѐсет ильа̀ди. Ко̀й ке надда̀ва на̀й-но•го, то̀ ки-го-зѐва фильа̀н свѐтец, свѐти Гьо̀рги, свѐти Димитрѝя. Ѝмише и-тро̀йна на-цъ̀рквата, тро̀н зна̀еш шо̀-я. И-за-тро̀йнту надда̀вяа. И-ко̀й ки-надда̀да тро̀нут, на-нѐго нѝкой на-мо̀жа да-са-ска̀ча. То̀, шо-си-го̀ платѝ, о̀н ѝма пра̀во да-застà̀на та̀м за-цѐла годѝна. А̀ко ѝма нѐкой застана̀т на-тро̀нут, ки-та-вѝда тѝ-ли-си и-ки-слѐзна,-ки-го-отстъ̀па тро̀нут. Ѝмише ѹ̀бави адѐта, на-потурчѝя, на-погарчѝя, ни-я̀ расплака̀а ма̀йката.

На-Вѐликата нидѐлья на-Ла̀зар мо̀мте пѐят пѐсни сѐкоа вѐчер, цѐла вѐчер ки-ѹ̀чат пѐсни. Ка̀ ке-са-запо̀стиша, мо̀мте пѐеа сѐкоа вѐчер. Ки-са-набѐрея под-една̀ стрѐа (стряха) та̀мка. Тѹ̀ка една̀ чѐтичка, та̀мка дрѹга На-Ла̀зар, а̀ко-й мо̀мта армаса̀на, ки-о̀йша при-свѐкорут, ки-пѐйше пѐсна. И-ки-мо-а̀ го̀деше. Спѹ̀рит-сѐкой човѐк и-пѐсната трѐбаше да-мо-а̀-пѐеш.

Кла̀ваа кра̀пова (*крап* ‘шаран’), голѐми, цѐли, уф-та̀вата кладѐни. Пѐт, шѐс кра̀пува уф-та̀ви кладѐни. Со̀фри има̀а. Голѐми кра̀пова ѝмше ув-Ва̀рдар. Уф-пѐт, шѐс та̀ви наредѐни и-ки-и-фъ̀рльат нъ̀тра уф-фѹ̀рната. Та̀м ѝмиша кра̀пова, я̀нгули (*я̀нгулья* ‘змиорка’), тѹ̀рна, со̀м ѝмше, глина̀р (*глина̀р* ‘вид дребна риба’) ѝмша, таквѝя куту-по̀пчета, но̀го сла̀тки. Но̀го шльѹ̀пка ѝмат (допълва бабата). На̀й-по•сна рѝба тѹ̀рна-й. Со̀м ѝмиша но̀го. Уф-Паза̀рцкото бла̀то, паза̀рцкьут гьо̀л, Ениджева̀рдарскьут гьо̀л. То̀ бѝша едно̀ голѐмо мѐсто. Дѹ̀ри ѝмша бѐдни та̀йфи, дѹ̀ри и-нѐ-бе•дни. Ѝмиша льѹ̀да, да-са̀ организѝрат два̀йсат, трѝесат и-та̀мка ки-пра̀вяа колѝба. Сѐга чѐтири ко̀ла, чѐтири дирѐка ки-и-въ̀рзат до̀лу сус-тѐлѝ. Ке-и-въ̀рзат четвартѝти кату-ва̀ ма̀сата. Ки-му-варзѹ̀ваа до̀лу по-едѝн ка̀мън. И-ки-и-пѹ̀шкьат ув-бла̀тто нъ̀тра, ув-во̀ата. Ки-бѐрат сус:-ша̀йки (*ша̀йка* ‘вид лодка, издълбана от монолитно дърво’) камѹ̀ш, сно̀па ки-му-варзѹ̀ват. И-тѝя сно̀па ки-и-пѹ̀шкьат ка-са-пра̀ва. И-ки-го̀ напъ̀лнат то̀. И-сус:-ша̀йките ки-но̀сат пръ̀с однà̀дор и-ки-а-фъ̀рльат варс-сно̀пѝту. Ки-фъ̀рльат во̀да да-омѐкнат и-ки-и-тъ̀пкат. Ки-и-пра̀ват па̀тома (*па̀тома* ‘път’). И-тѝя дъ̀рва, ко̀лов:ту, шо-са-пущѐни тѹ̀ка и-наго̀ра стъ̀рчат дрѹзи. Та̀мка пра̀ват кѹ̀кьа варс-па̀томата, а-оплетѹ̀ват па̀к сус-по̀яс ут-камѹ̀ш да-

не-пàдна, а-измажỳват. Одгòра-й покриèна. Пàтомата бѝша пò-голе•ма од-нàшта кỳкьа. Отпрѐт прàват пàтома сус-камỳш. А-плѐтат тàмка и-прàват кòрди. Плѐтат тръ̀ска и-а-пỳшкьат низ-вòата. Исѐга еднò растоя̀ние (книж.) уттỳка дỳрна мòрто. Пỳшкьат еднò крѝло такà. Утстрàнта му-пỳшкьат дрỳзи парчѝйна такà. Направѐни тỳка такà мàлца да-зѐя и-отнапрѐт прàват кòтец. Рѝбата кайда такà, ки-флѐза нътра уф-кòтарут, нàзут на-мòжа да-са-въ̀рна рѝбата. Тỳка прàват еднò крѝло, нанàка дрỳго, нанàка дрỳго. Сѐко еднò крѝло ѝма едѝн голѐм кòтар. Нàпкум кòга ки-са-напрàва колѝбата, тàмка нътра си-ѝма фỳрна, тàмка жѝвеят. Кỳкьа голѐма. И-на-зàстрата сѐкой-де•н, кòга сàкат да-òдат да-вàгьат рѝба, ки-òдат сус-шàйката и-сус-царпàк кòлку сàкаш рѝба, тòлку цъ̀рпиш. Ут-тàри•ба сỳма тàйфи живѐеа. Тò бѝша голѐмо блàто, гьòл, ѝмша нанекòлку мѐста колѝби. Десетѝна, петнàйсе тàйфи живѐеа ут-тàри•ба. Еднѝ нòсяа на-Пàзар (Едиджевардар), дрỳзи нòсеа по-сѐлта. На-Пàзар постоя̀но нòсеа. До-Пàзар-сме петнàйсе киломѐтра, до-Сòлун трѝесе киломѐтра. Нѝя бѐма Сòлунцка òблас, Ениджѐвардарска окòлья. До-рѐката Вàрдар бѝша Пàзар. Рѐката тàмка бѝша палновòдна. Гьòлут сѐга го-исушѝа. Касмѐт за-гъ̀рците. Пò-ра•но тѝя нѐмаа лѐп да-я̀дат. Дòлу уф-Гъ̀рця сѝньак (*сѝняк* ‘сива повърхност’), сѝви кàмайна, гòли байра и-куту-кучѝйна бѝа. Сѐга го-ѝмат Сѐрцкуто пòлья и-нàшто.

Нòго сѐла останàя тàмка. Уф-нàшто сѐло ѝмша бугàрцко скольò и-бугàрцка цъ̀рква. Нàшто сѐло нàй-напре•т ѝмша. За-Пустòлѝ войвàда сàмо сум-слушàл. Бàй Вангѐлѝ Гòлиф знàя пòв:ки. Òн-ъ•й уд-Дòлно Куфàлово. И-я̀с-сум уд-Дòлно.

Мария Циклева:

Я̀с-сум уд-Гòрно. Уф-езѝкьут рàзлика нѐма. Гòрно и-Дòлно Куфàлово сà на-едѝн киломѐтар. Нѝкаква рàзлика нѐма.

Кольо Циклев:

Кà дуйдѐ:ма нѝя тỳка? Дуйдѐа гъ̀рците ут-Тỳрця, òни дуйдя̀а уф-сѐлто, нѝя тỳка дуйдѐхна. Са-качѝ:ма на-пàмпурут (*пàмпур* ‘влак’), чѐтири дѐна патувàхна.

* * *

Мария Циклева:

Куту-мòма са-кажувàх Марѝя Стòйкова Цѝклева. Дя̀ото Кòльо нѐй Цѝклеф, òн-ъ•й домазѐт. На-нѐго му-вѝкат Цѝклеф, амà са-пѝса Кривопѐтреф. Тàтко-ми ѝма двàйсе годѝни уткà умрѐ. Шѐйста годѝна умрѐ. Тỳка умрѐ. Нѐмам брàтя и-сѐстри, Сàма-сум. Мàйка-ми умрѐла, кòга сум-бѝла мàлечка, на-чѐтири, пѐт годѝни ма-уставѝла. Тàтко-ми ма-гледàл. Нѐ-са женѝл заради-мѐн, ма-гледà, ма-порастѐ. Ки-си-дòйша уд-нѝвата, ки-ма-вѝиша, ки-ма-чѐшлеше. Кòга бѝх сѐдум, òсум годѝни, дѐвет по-нѐго ма-нòс:ша на-нѝвата. Седѝх тàмка, ки-прàвеша сѐнки да-спѝям, при-нѐго да-сѐдъм. И-почнàх да-рабòтъм. Шò-да прàйш, мъ̀чно. Ка-кажà тỳка ки-дòйдима иàйде. Чѐтири мѝна брàтя бѝа тàтко. Двàта са-тàмка ув-Гъ̀рця. Мàлечките остàнаа тàмка, голѐмите дуйдѐа тỳка. И-тѝя ки-дòйдяа тỳка, му-умрѐ еднà мòмичка, кòлко бѝша, òсум годѝшна. Сѐга ѝмам тàмка я̀с роднѝни нòгу, амà на-мòжам да-и-вѝдъм. Нѐ-са дòшли тỳка, нѐ-зна•ят к•ъ̀д-сум. Пред-нѐкоа годѝна бѝша тỳка Елѐна итакà му-кажàх да-му-нòсиш нѐщо. Ка-кажà „нѐ и-нѐ, и-нѐ. Нѐ-муно•сам, я̀с ки-и-нàйдъм, ки-му-кàжам сус-ỳста, нѐ-са•кам“. Анàпкунта дуйдѐ еднà дрỳга пà уд-нàшто-се•ло. Са-разбрà:ма, да-натà му-дадѐх еднà снѝмка уд-мѐна и-уд-дя̀ото, тѝда (отиде), му-носѝ пѝсмо. Му-носѝ и-сѐга са-обàгьа едѐйнут ф̀нỳк, пò-ма•льут. Кедòйша на-Кòльди (*Кòлйди* ‘Бъ̀дни вечер’), На-Бò̀жикь, амà жѐнтаму са-поболѐла и-не-можà да-дòйда. И-сѐа ми-писà, сѐга ки-òйма уф-Куфàлово, ки-ва-чѐкма тàм да-дòйта и-вѝя. Кес-собѐрима сѐта уф-Куфàлово. Гъ̀рците нѐ-ни дàват да-òдма тàмка. На-дѐдо Кòльо ѝч нѐ-му-да•ват, òти лàфа сàмо за-Макидòйна. Кòй да-дòйда тỳка, сѐ за-Макидòйна говòра, сѐ за-Македòйна лàфа. И-затò нѐ-муда•ват на-нѐго. Му-вѐльам нѐ-ти-да•ват затò. Сѐга мераклѝи сà нỳците да-òдат, ф̀нỳчката суз-зѐтут сус-кòлта. Трѝците (*трѝци* ‘трима’) брàтя умрѐни-са. И-двѐ бъ̀рчѐди пъ̀рви имàх ут-трѝците брàтя и-тѝя умрѐни, нỳци ѝмам сѐга. Мàйка-ми и-тà, брàтята нѐйни и-тѝя тàм останàа. И-пъ̀рви бъ̀рчѐди умрѐни, ѝмат-дѐца. Еднò дѐта дуйдѐ тỳка, дуйдѐ пред-дѐсет годѝни. Дойдѐ тỳка, са-видѐ:ма.

Кольо Циклев:

Блàже; сѐга тỳка нѐ-ни-да•ват да-са-кажỳвама, òти-сна имакидòнци. Тỳка дуйдѐа, растурѝа сѐта брàства да-нѐ-са вѐльат

макидѝнцки. „Кѝ ви-дѝват да-пѝста макидѝнцки адѐта!“ (намесва се бабата). Да-нѐ-си писѝтил ти, са-крѝеш?

Ѝмша нѝгу льѝда, шо-знѝеа прѝказни, нѐ-са жѝви. Ѝко бѝша Тѝмето Пижѝроф, ѝн знѝйша нѝгу, умрѐ. Сѐга мѝжа да-ѝма нѐкой, амѝ... Бѝй Вангѐль Гѝлиф мѝжа да-знѝя нѐщо, ѝма нѐщо запазѐно ѝн.

Мария Циклева:

Ѝн нѐ-ла•фа. На-нѐго го-уплашѝа.

Кольо Циклев:

Ѝми по-бѐксвото на-Ивѝн Михѝйлоф. И-куту-фашѝст го-смѐтаа. Ѐто уттѝка избегѝл, ѝн го-испратѝ нанѝка (*натѝка* ‘нататък’). Ѝн отидѐ ув-Зѝгреп четѝрдесе и-фтѝра годѝна. Ивѝн Михѝйлов говикѝ на-нѐго. Куту-бегѝ трѝесет и-четвѣрта годѝна, Ивѝн Михѝйлов... („Ним-лѝфай такѝ да-не-пѝса“ предупреждава бабата съпруга си.) Нѐка пѝса. А-четѝрдесет и-фтѝра годѝна ѝн бѝл уф-Пѝлша. Ут-Пѝлша налѝ са-варнѝ, дойдѐ ув-Зѝгреп. Налѝ Харвѝтцко станѝ даржѝва, тѝмка Ѝнте Пѝвлич, куту-тѝка Тѝдор Жѝфкоф. И-бѝй Ивѝн Михѝйлоф са-варнѝ, утѝда ув-Зѝгреп. И-уттѝмка дойдѐ абѐр, бѝй Вангѐлѝ го-викѝа. Едѝн мѐсец седѐ тѝмка.

Мария Циклева:

Нѝя-сна стѝлица на-Макидѝйна. Тѝка рѐйсут ка-ки-мѝна, кондѝктурте. „Ѝйде, тѝка-ѝ стѝлицата на-Макидѝйна“, вѝкат.

Кольо Циклев:

Нѝя ув-Рѝвда бѐма сѝмо македѝнци. Сѐга са-размешѝма, дойдѐа идрѝзи, чѝзди. Бѝхна нѝя сѝмо уд-Макидѝйна. След-девѐти септѐври мѝлца чѝзди-льѝда, мѐсни пресѐлници дуйдя. По-прѝво бѐхна пѝвике ут-Куфѝлово, сѝчки ут-Куфѝлово. Уд-Бѝзец мѝлца и-ут-Карѝйтица ѝма нѐколко тѝйфи. Карѝйтица-ѝ тѝмка ду-Вѝдин, ду-Плѝсна.

Нѝя бѐхна ду-Вѝрдар. На-нѝс бѝша мѝлца пѝ-дале•ко, на-нѝх пѝ-бли•зо (става дума за жителите на Горно Куфалово). На-Вѝрдар, тѝмка рабѝтя. Нѝя тѝмка нѝви ѝмехна, сѝдихна ченѝчка, фасѝлѝ, Фасѝльут станѝвиша ѝбаф. Куту-одѐхна на-Нисѝйта даробѝтима, ки-кѝйш (кажеш) на-свѝдба ѝдат. Нарѝт, нарѝт, нарѝт. Нѝго ѝбаво бѝша.

Ув-Гѝрно Куфѝлово устанѝа пѝвике тѝйфи. Уд-нѝшто сѐло устанѝа сѝмо дѐсет кѝки. Ув-Гѝрно Куфѝлово двѝйсет, трѝесет и-пѝвике кѝки. Сѐга нѝшто сѐло го-турѝли. И-сѝчко утѝшло ув-Гѝрно Куфѝлово. Дѝри и-уд-дрѝзите сѐла утѝшли тѝмка. Вѐльат ув-Гѝрно Куфѝлово имѝло трѝста кѝки нѝши, бугѝрцки. Нѝт-ильа•да и-трѝста дѝши. Гѣрците бѝли десетѝна ильѝди. Ѝмало фѝбрики нѣтра.

Мария Циклева:

Нѝшто сѐло Гѝрно Куфѝлово бѝша голѐмо-се•ло, нѝйнто, Дѝлно Куфѝлово, мѝло бѝша.

Кольо Циклев:

И-ѝмше и-дрѝго сѐло мегу-нѝйнто и-нѝшто. Гѝрно Куфѝлово и-Стрѐдно Куфѝлово бѝа еднѝ, бѝа саединѐни. Тѝрците разделѝли еднѝ чѝс и-му-вѝкали Стрѐдно Куфѝлово. Мѝло сѐлца бѝша. Цѣрква и-скольѝ одѐлно, сѝчко си-ѝмша. Едѐн пѣт и-дѐлья. Пѣтут ъй крѝф и-такѝ бѝша. Сѝмо ке-говѝрима, Блѝжо, нѐ-на-пу•шкьат да-ѝдма тѝмка да-вѝдма. Вѝя-ста млѝди, борѐйте-са, ѝнак ки-и-погѣрчат. Шѝ-пра•ват тѝя руснѝци? Брѐжнеф сѝмо ракѐти ки-ми-пукажѝва?

* * *

Мария Циклева:

Врѣшник бѝша еднѝ голѐмо желѐзо такѝ, тепцѝята да-а-бѐра, еднѝ рачѝца удгѝра. Ки-клѝйма тѝм липѐшки, ки-мо-ѝ пѣлнехна удгѝра и-ки-клѝехна зѐлникут уф-тепцѝята, врѣшникут удгѝра. Ки-са-поцарвенѐеша. Ки-му-гѝ клѝехма зѐлникут на-тепцѝята, врѣшникут удгѝра, жѝр удгѝра и-удтѝлу.

Кольо Циклев:

Сѐга ки-ти-разкѝжам владѝката ка-дойдѐл на-гѝста едѝн пѣт уф-Куфѝлово, уф-нѝшто сѐло. Бугѝрцки ѝли гѣрцки владѝка сѐга незнѣм. Тидѐл уф-едѝн чорбаджѝя. Ѝн викѝ : „Бѝбо, ѝди зѐвай мѝлца лѝйна да-напрѝвма кавѐ на-владѝката“. И-владѝката си-кажѝл сулѝйна кавѐ ки-ми-прѝват. Владѝката са-уплашѝл. Такѝ-ѝ приказната. Блѝжо, дрѝго ки-ти-кѝжам. Нѝя ѝмихна едѝн пѝп. Пѝп Пѐтар. Къ́рлеф му-вѝкаа. Седумнѝйста, осумнѝйста годѝна прес-гѣрцко

врѐма. Мàлца си-стракнỳвша (*стракнỳвам/стръкнъм* ‘сръбвам, попийвам’) пòпут, пѝйше. Бѝл приучѐн. Дỳри некòлко врѐма бѝл и-учѝтъл, дàскал. Напкỳнта го-опопѝли, станàл пòп. Го-запопѝл българцки владѝка уф-Скòпйе. Òн ъй ут-сѐло Бòзец, амà идѐл уф-нàшто сѐло тàм да-попỳва. Яс-сум жѝф свидѐтел. Осумнàйста годѝна бѝша по-врѐма на-вòйната. Го-накладѐли, набедѝли нѐкой нàши, пѝя ракѝйка, òда на-кръчмата пѝя ракѝя. Кòга одѐл на-църква, нàшта църкова бѝша мàлца нàдор ут-сѐлто, ỳш имàло литàра (*литàра* ‘примка’), ловѐл и-ирибѝци. Ут-кòйнут пàшката кỳбат църно, прàват клѐтки, наредѐни еднà до-дрỳга. И-сус таквѝя ловѐл ирибѝци. Àрно, амà дуйдѐ едѝн дѐн гърцки владѝка. Го-курдисàа (*курдисỳвам*, *курдѝсам* ‘изтъпанчвам’) на-стрѐт сѐлото. Нѝя живѐехна на-стрѐт сѐлото, църкватa, скольòто бѝша до-нàшта градѝна. Ѝмше голѐма водинѝца уф-сѐлто. Владѝкта викà. Гу-турѝ каршѝ нѐго. Льỳйто зад-владѝкта. Пòпут уткаршѝ, ки-го-съда сѐга владѝката :

-Слỳшай, ти-си-пѝел ракѝя и-си варшѝл нерѐдности, и-играѐл-си на-свàдби и-такà нанàка.

– Àко пѝям, да-нѐ-ти пѝям уд-джѐпут?

И-владѝката вѝка : „Яска ки-та-распòпъм“. Яска бѝх жѝф свидѐтел. Òн-му-вѐльа : „Тà шàпката да-нѐ-ми-а турѝ тѝ? Яс пòп станàх уд-българцки владѝка уф-Скòпйе. Тѝ-си гърк, нѐ-мо•жиш да-ма-распòпиш“.

И-владѝката дигнà патарѝцта да-го-ỳдра на-пòпут. Амà пòпут бѝша бабаджàн. Владѝката бѝша едѝн смачканàкь. Дигнà патарѝцата и-пòпут ръп сус-ръците а-фатѝ патарѝцта. Го-фатѝа льỳйто. Тàкоф пòп, тѝя са-мъжа. Тò ув-гърцко врѐма станà. Àрно, амà нàпкум зашò нѐ-го судѝа, нѐ-знъ•м, затò шò-го правѝ. Владѝкта умрѐ и-пòпут умрѐ и-нѝщо не-станà.

Разказва Екатерина Терзиева от Куфалово, 74-годишна. Записът е направен от Екатерина Шклифова през1984 г. в с. Равда, Бургаско:

Приказка за Крали Марко (първи вариант)

Имàло еднò врѐма едѝн Крàли Màрко. И-тò Крàли Màрко трагнàл сус-кòйнут да-пàла (търси) жѝвата вòда къда-й на-крàйна-зе•мя. Варвѐл, варвѐл нòгу дѐница и-нòки и-я-найдѐл крàйната зѐмя, жѝвата вòда. И-пѝл òн и-са-обърнàл, напълнѝл еднò шѝше вòда и-гò закачѝл на-кълкут (*кълк* ‘хълбок’). И-вянàл (яхнал) кòйнут и-запатувàл пàк. Са-варнàл, си-дуйдѐл ув-нѐговата зѐмя и-му-кажàл на-сѐстра-му : „ Вò шѝйшто вòда ке-го-закàчима на-зѝдут на-едѝн кòл, амà нѝкой да-нѐ-го чѐпна (*чепнỳвам/чѐпнъм* ‘докосвам, пипам’), àко го-чѐпна, вòата ки-ỳмра“. Амà Крàли Màрко кà нѐ-се варнàл скòро, зѐва сѐстра-му, са-напѝва от-шѝйшто вòда, му-турỳва (*турỳвам/тỳръм* ‘сипя’) уд-нàшта вòда, умѝра вòата, нѐ-игра•я на-кòлут. И-си-ѝда Крàли Màрко по-еднò врѐма и вѝка : „Кòй мия-умрѐ вòата“. Му-вѝка сѐстра-му : „Шò-да-та лъжам. Яска пѝх дасỳм вѐчно жѝва. Ричѐх нѐма да-ỳмра, амà кà-му турѝх од-нàшта вòда, умрѐ вòата“. И-кà-са нальутѝл Крàли Màрко, ка-зѐва шѝйшто и-кà го-бапнỳва (удря) ув-зѝдут, го-скаршỳва, вòата истечỳва по-зѝдут. И-сѐга тò-зи•т, дуйдѐ:ма нѝя од-Македòня тỳка и-òше бѝл, стоѐл зѝдут куту-кà..., èй такà. Са-клатѐл, амà нѝ пàгъа, нѝ нѝшто, òти од-жѝвата вòда пѝл.

Втори вариант, записан по-късно

Ѝмало еднò врѐма Крàли Màрко. И-Крàли Màрко му-кажàл насѐстра-му : „Сàкам да-а-нàйдъм жѝвата вòда“. И-ка-трагнỳва сускòйнут шаркольàти, уйлѝя. А-тỳка ки-а-нàйда вòата жѝва, а-тàм ке-а-нàйда, а-найдѐл на-крàйна-зе•мя. И-жѝвата вòда играѐла. Такà тàм рѐката играѐла. И-са-спỳшкьа, напалнỳва еднò шѝше. Гузѐва тò шѝйшту вòда и-трагнỳва да-си-йда навàка (*навàка* ‘насам’), на-нàзут. И-въpва, въpва трѝ-гуди•ни ду-кà гу-нàйда дрỳгьут-кра•й. И-си-ѝда, гу-зѐва тò шѝишту вòда, òда гу-закачỳва на-зѝдут на-еднà карфѝя (*карфѝя* ‘гвоздей’). „Тỳка ки-стòя на-вò-ко•л, нѐма нѝкуй да-гу-гѝбна“, му-вѝка на-сѐстра-му. И-тà вòата сѐ играѐла уф-шѝишто. Забавàл Крàли Màрко нòгу гудѝни. Ричѐла сѐстра-му : „Зашò пък жѝвата вòда да-й жѝва сàмо. Кòй пѝя уд-нѐя, сѐ жѝф ки-бѝда“. И-зѐва сѐстра-му пѝя ут-тà вòата и-да-нѐ-а разбѐра Крàли Màрко, му-турỳва уд-дрỳгата вòда. Вòата умѝра на-кòлут закачѐна, нѐ-игра•я шѝишто. И-Крàли Màрко си-дуйдѐл и-прàво на-вòата. Ричѐл : „Кой зевà уд-вòата? Ки-ми-кàжиш кòй зевàл уд-вòата“. И-вѝка сѐстра-му : „Нѐма да-та-лъжам, ѝс, викà, òти кажà, кòй ки-пѝя уд-жѝвата вòда, сѐ ки-живѐя. И-ѝс зимàх уд-жѝвата вòда, пийнàх, му-турѝх уд-нàшта, умрѐ вòата“. И-кà-са нальутỳва Крàли Màрко, пà èла да-бàпни-го шѝишто уд-зѝдут и-скърши-го зѝдут. И-станà:ма уд-Макидòйна, дуйдѐ:ма тỳка и-шо-ѝдат сѐга льỳда, òше зѝдут стòя. Такà зѝдут, са-клàта, вулòва са-чѐшат уднѐго, льỳда на-Пѐла кажỳват зѝдут стòя òше. И-вò-й Кралимàрку-

вют зѝт уд-жѝв:та вòда. Тò зи•т ъ̀й-на-Македòйна, на-Пòстол, уфнàшто мѐсто-й. Кòлко, едѝн, двà сàата пъ̀т уд-нàшто сѐло ъ̀й Пѐла, Пòстол. Òдихна нѝя на-Пàзар и-крàй Пàзар ъ̀й. Тàм сàмо вòда-й. Такà еднà бàйна ѝма гулѐма, кòлко съ̀та кѝкьа-й. Сàмо воденлѝво (*воденлѝф,-ва* ‘воднист’) мѐсто и-уф-Пѐла такà тѐча вòда. Идувàрут, зѝдут стòя кутѝ кàк-си-й такà. Затò сѐга сѐстра-му и-Крàли Màрко са-жѝви, àма кòй-зна•я к•ъ̀д-са.

Приказка за Крали Марко и Мичи капидан

Имàло еднò врѐма едѝн Крàли Màрко. И-тò Крàли Màрко пуканѝл нѐгув:те льѝда да-му-дòят на-гòста, пàк крàльова. И-му-дуйдѐли на-гòста. Пà и-нусѐл едѝн Мѝчи капидàн. Тò нàй-мла•дют бѝл, надвàйсат, двàйсат и-пѐт гудѝни дѐта. И-ка-флѐол (влязъл) ув-нѐговата кѝкья, ядѐйна, пиѐйна нòгу, àма сѝчко тъ̀мно. Нѐма светлинà, нѐма слъ̀нце, нѐма лàмба, нѐма нѝщо, тъ̀мно. Ядѐли, пиѐли трѝ гудѝни, тò трѝ дѐна. И-ричѐл нàй-ста•рют, Мѐчка Крàльа му-ричѐл : „Е, Крàли Màрко, ядѐйна, пиѐйна нòгу, àрно, àма зашò нѐма лàмба, зашò нѐма светлинà. Тò нѐ-й ỳбаво“. И-му-вѝка : „Сѐга киѝма светлинà“. И-òда на-кѐрка-му, му-кажỳва дòлу ув-màзата, вѝка: „Ублѐч-са, нарѐди-са, клàй-си-а тà рỳба, шо-свѐта. и-утвòри врàтта да-дòйш да-вѝдиш льỳйто шо-ѝдат, шо-пѝят, не-мòжат даса-вѝдат“. И-Ширѝн дзвѐзда, кѐрка му, са-ублечỳва, си-а клàва свѐтлата рỳба и-утворỳва врàтта. Ка-утворỳва вратѝчката, сѝчко са-привидѐло. И-клàва по-еднò вѝно и-испàгьа (отива си). И-свѐтло вѝке, станàло слъ̀нце. Тò Мѝчи а-аресàл. А-па-тò му-бѝл на-Мѐчка Крàльа вỳйчо и-му-вѝка : „Нòго ỳбава мòма, кàк-да-а-зѐвам, нòго àрна мòма, лѝчна“. Емѝ кàк да-а-зѐвиш, ки-гу пѝтма. И-гу-пѝтат. Вѝка : „Сѐга ки-ми-а-дàдиш Ширѝн Дзвѐзда за-мòют нỳк. Емѝ, ки-ви-ѝ дàдъм“, вѝка. Му-кажỳва, àма да-òда да-зѐва ут-едѝ кòйо мѐсто трѝ ябъ̀лки и-да-и-дòнца (донесе) ябъ̀лките „и-ки-му-адàдъм кѐрка-ми.“ Излѐва (излиза) тò да-òда, вѝка вỳйчо-му : „Зѐвиго мòют кòйн. Мòют кòйн лѐта и-да-нѐ-са удàвиш ув-мòртьу“. Ифракнỳва кòйнут уд-вò-кра•й на-мòртьу на-тò-кра•й òда. И-тàм найдѐл тà ябъ̀лка. Ка-а-утчекнỳва (*утчекнỳвам/утчѐкнъм* ‘откършвам’) да-зѐва трѝ ябъ̀лки, съ̀та грàнка (*грàнка* ‘клонка’) саотчекнỳва. И-вò ка-òда да-а-нòса грàнката преку-вòата, кòйнут тамàм на-крàют на-мòрту ки-са-удàва, на-мòжа да-а-извлѐча грàнката. И-кà-да-й, а-извличỳва и-кà литнỳва уттàм кòйнут, сиѝда направò на-къ̀да ядѐли, къ̀да пиѐли. А-утворỳва врàтта, ка-гувидỳват. Нѐма колàй, му-ричѐл, сѐга ки-а-зѐва нỳк-ти за-нивѐста.

Приказка за Клапỳш Ивàн

Ѝмало иднò врѐма идѝн сирумàх чувѐк. И-сѐ му-вильàли Клапỳш Ивàн, Клапỳш Ивàн. Речѐл сѐга кàк-да-ми вѝкат киѝ Ивàн, да-нѐми вѝкат Клапỳш Ивàн. И-шò прàве. Си-закульỳва вòлут, нагутвỳва идѝн казàн мàнджа, вàйгьа иднà фỳрна лѐп, гу-навикỳва съ̀то сѐло да-и-гòста вà вѐчар. И-гòста. „И-кà-са наѝйта, му-вѐльа, ки-ми-вѝкати, кòга си-òйте, àй су-здрàва кеѝ Ивàн“. И-тѝя кà-са наядѐли, кà зѐли да-станỳват да-си-òдат, идѝйнут му-вѝка : „Сѐди су-здрàва, кеѝ Ивàн, сѐди су-здрàва кѐя Ивàн“, дрỳгьут му-вѐльа. Идѝн нàй-на•зут устанỳва. „Сѐди су-здрàва, вѝка, Клапỳш Ивàн“. – Бре:, речѐл, ѝс си-гу-заклàх вòлут и-гу-изидѐя, да-пàк Клапỳш Ивàн дами-вѝкат! – Станỳва на-дзàстрата, гу-зѐва тò вòлут (става думата за кожата заедно с рогата) у-иднàта дисàгьа, у-др•ỳгта дисàгьа сиклàва лѐп, вòда и-трагнỳва да-òда. Речѐл : „Ки-òдъм“. Ѝмало нанѐкое мѐсто идѝн манастѝр. Речѐл : „Ки-òдъм. Шò-ки-пра•м, кàк ки-прàм, ут-калỳгирто ки-му-й-зѐвам пàрте“. Àма кòж:та а-дрàл су-сѐ ругòва. Ка-òда ду-тò манастѝрут, си-а-убличỳва кòж:та, си-иклàва ругòвето, ка-и– исплашѝл на-калỳгирто, калỳгирто избигàли. Си-и-напълнỳва дисàгити пàри, са-варнỳва у-сѐлто, пъ̀к льỳйто на-дукьàнут, на-àнут набрàни, играят кàрти. И-вò „тỳк, пустѝйна, вѝка на-магàрто, идѝйнут вòл ми-гу-изѐя, не-мòжиш да-инòсиш лѝрте, мѝ àко ми-закòльат двàта вòла?“ И-льỳйто му-вѝкат: „Шò-ла•фа вò Клапỳш Ивàн? И-кà ке-дòят да-гу-чѐпнат, дисàгите пълни лѝри. – Àбре, кàк, ут-къ̀да вѝя лѝри ув-вàс? – Утѝдух напазàрут, а-прудадѐх кòж:та – влàкно и-лѝра. – И-òдат льỳйто, си-изкульỳват вулòйто. Òдат на-дрỳгьут-де•н на-пазàрут и-и-пудигрàват. Ка-кажỳват? Влàкно и-лѝра! Нѝкуй нѐ-му дàва. И-ѝдат на-Клапỳш Ивàн и-гу-фàкьат и-гу бѝят. Ки-гу-утѐпат, зашò далъ̀же да-сѝ-й– изкòлия вулòйто. – Е, мѝ, му– вельàл, кòй ви-й кабаатлѝя, ка-не-знàйте кàк да-прудàвате. – На-вѐчерта ка-са-нальутѝли ут-сѐлто льỳйто, ка-грабнỳват ут-кукòшките крушнѝците (*крушнѝца* ‘кокоши изпражнения’), цѐли тиникѝ: ут-съ̀то сѐло, òдат на-пулѐнта, на-трѐмут, на-врàтта, съ̀та крушнѝци му-й-турỳват. Ка-станỳва на-дзàстрата Клапỳш Ивàн, плàка жѐнта, дѐцата, сѐ крушнѝци. – Àма кòй а-правѝ вà рабòта? – Нѝм-са льутѐйте, вѝка на-жѐнта. И-на-вò ки-му-нàм кулàют ѝска. И-натуварỳва вѝя крушнѝците ув-дисàгите, пàк запатỳва, òда. Имàло пъ̀к нѐгдин нѐкуй търгòфци. Речѐли : „К•ъ̀д ки-òдиш вò-вре•ма? Шò-но•сиш – Ки-му-нòсам на-цàрут пàри. – Нѐма да-òдиш сѐга нòкьта, ки-танàйда нѐкуй, ки-ти-й-зѐва. Я̀ приспѝ тỳка“. Пъ̀к тàм ѝмало нòго прасѝйна. Уф-идѝн òбор, затвурѐни прасѝйната. И-фатỳва вò засп-

ува и-прасѝйнта надушѝли, òти крушнѝци, му-и-изедýват, му-йскинýват дисàгите. Нѝ дисàги, нѝ крушнѝци. Мѝ, сèга шò-дапра•ват търгòфците! Зèват иднѝ дисàги нòви, му-й-напълнýват пàри. Станýва на-дзàстрата, тò ки-нòса на-цàрут пàри. Станýва надзàстрата, си-и клàва ув-дисàгите пàрте и-пà са-варѝйна. Льýйто пà сèдат на-àнут и „ц-ц-ц, пущѝйна, иднъш ми-дунцèя крушнѝци, мѝ àко ми-дòнцат òше иднъш, кà-ки-и– нòсиш тòлко пàри?“ Кòга òат да-гу-вѝдат Клапýш Ивàн, пàк лѝри. – Èми, кà-и прудавà? – Вѝя мидунцèхта крушнѝци, àма ѝс утѝдух лажѝчка и-лѝра и-прудавàх. – И-пàк на-мужàли да-гу-надвѝят. На-дрýгьут дèн тѝя бèрат ут-съ̀та държàва крушнѝци, òдат да-и-прудàват на-пазàрут. Ка? – Тàтла, а-а-а, тàтла. – Шò-й тò тàтла? – Кòга видýват кукòшкини крушнѝци, ка-и-фàкьат – бòй, бòй на-тѝя. Издрубѝли ут-кьутèк. Я̀ таквà рабòта правѝл Клепýш Ивàн.

Сватба в Куфалово

Ув-Македòня кà-са прàвея свàдбите? Уф-понедèлникут надзàстрата (сутринта) ки-стàнеше свикървата, ке-мèсише колàци, ке-кàнеше мòми, двàйсет мòми, кòлку ки-кàнеше. Ке-дòйдея, кемàжая кýкьта, фýрната, нàдор ке-я-мàжая фýрната, двòрут ке-гочѝстея, свѝчко. Уф-фтòрникут пàк ке-дòйдея мòмите. Пà ке-пèрея къ̀рпи, лажѝци ке-мѝят, бунèлки (*бунèлка* ‘вилица’). Уф стрѝята ке-дòйдея, ке-мèлея балгýр на-ръ̀чници (*ръ̀чник* ‘хромел’), голèми ръ̀чници, макидòнцки. Ке-мèлея балгýр, ке-трèбея фасýлй, кечѝстея и-уф-четвъ̀ртокут слобòдни ки-и-устàвея мòмте. Уф-пèтокут пàк ке-и-вѝкаа, пàк чистèйна, пàк метèйна, пàк балгýр кемèлеа. И-ув-недèлйта ке-стàнеше свèкорут, ки-òйше на-мòминта кýкьа и-ке-фàтеа сус-свàтут ръ̀ка, двàта тàткофци. Такà му-вѝкаа ръ̀ка ке-фàтат. И-ке-сà лàфеа. Тѝ ке-кýпиш сендýкь, тѝ-ке-ми кýпиш папýци (*папýци* ‘обувки’). И-такà свàдбата ки-я-зафàтма удвàден (*вàден* ‘днес’) нанàке (нататък). И-уф-понедèлникут надзàстрата на-мòмчето на-кýкьата ке-сè набèрея мòмите пàк. Кевàрея еднà аранàнйя фасýлй, ке-вàрея еднà аранйя балгýр. Ке-навѝкаа жèни, сус-трендàфилй уф-ръ̀ците ке-òдея нис-цèлото сèло, ке-и-вѝкаа. Ке-сèднеа, ке-се-гòстеа, ке-стàнеа нàдор на-полèнта, ки-игрàеа òро, ке-пèеа и-свàдбата са-зафàкьа вѝке, цèла недèльа. Уф-фтòрникут пàк ке-сà набèреа мòмите, ке-замèсеа сус-пръ̀стинут, сус-кѝтката, сус-съ̀та рабòти ке-замесýвеа на-трѝ-но•кьви тèсто, ке-прàвеа голèми колàци. Мòмите замесýваа на-трѝно•кьви, трѝ-си•та и-дèверчето малèчко, тò такà брàшненцето кему-гò чѝна суз-вòда и-ке-ѝ замèсваа, ке-и-кѝснеа колàците голèми

и-ки-и-пèчеа. Уф-фтòрникут спрòти стрѝята, ке-òдеа ке-а калèсваа невèстата и-нýнкото. И-ке-сè въ̀рнаа од-нýнкото вѝке, калèсана-й невèстата. Уф-четвъ̀ртокут дрýзи кулачѝйна кепрàвеа, цèли фýрни. Па-мòмите сус-тòрби пàк на-цèло-се•ло ки-икàнеа за-свàдба, и-калèсваа, калèсвайна му-вѝкаме. Уф-пèтокут пà уд-мòмата, мòмата ке-калесýва. Уф-пèтокут ке-са-нòса нанивèстата джýбето (*джýбе* ‘женска горна дреха’). Нàй-пъ•рвата зòлва, дèт ке-бѝша нàй-родни•нта, кладèно уф-еднà тàва, трагнàта нàпрет, дрýйз:те (другите) мòми по-нèя, пусèстримки пèят : „Бèгай мòме Стòйно да-бèгаме“. Ке-òдея на-невèстата, ке-му-гò нòсея джýбето. Ки-и-слýжея (*слýжам* ‘поднасям нещо, черпя’) тàмка, шоки-и-слýжея и-ке-сѝ дòйдеа. Уф-съ̀бота пъ̀к обрàтното. Невèстата ке-нòса голèмата джýба (*джýба* ‘мъжка връхна дреха’) на-мòмчето. Пàк такà ке-òдеа тàмка, пàк ке-и-слýжеа, пàк ке-и-сèдеа. И-увнидèлйта вѝке – свàдбата. Ке-òдат невèстата да-а-пàлат, ке-òдат нàй-напре•т нýнкото да-го-пàлат. Уд-нýнкото свирèки (свирейки), пеѝки (пеейки) òдеа на-нивèстата. Тàм нòгу адèта ке-прàвеа. Ки-иклàдея едѝн до-едѝн невèстата и-зèтут, ке-му-фъ̀рлеа еднò плàтно голèмо връз-нѝх. Ки-и-благослòвеа, ке-му-фъ̀рльаа вѝнца, вòда. И-ке-дòйше вѝке чàсут да-са-кàчат на-кòйнут. Ки-я кàчат тà, невèстата, на-кòйнут двàма дýши. Двàма дýши го-вòдат кòйнут, апа-двàма дýши сус-еднѝ нòжва тý уд-нàзут на-невèстата, тý уднапрèт, а-сèчат. Ке-òдея дòма, ке-запàлеа едѝн òгин на-мòмчето на-двòрут. А-въ̀рвеа трѝ-пъ•та òколо òгинут. И-ке-а-свàльаа уткòйнут. Ке-а зèвеше свèкурот, ке-а-нòйше уф-удàата, къ̀да-му-й нèйната удàа. И-нàпкумта ке-а-нòсеа на-цъ̀рквата, ке-а-вèнчеа сус-пòпойто и-ке-а-дòнцвеа дòма, пàк дòма свàдбата. Уф-понедèлникут на-дзàстрата кà-ке стàнеа, невèстата шо-ѝмше нòгу рýби, на-свѝчки пусèстриме ке-и-ублѐчеше суз-нèйната рýба. Кòлку – дèсат, петнàйсет, кòлко ке-бѝ, съ̀та ке-и-облѐчеше. Ке-испàднеа пàк, пàк свàдба. И-уф-фтòрникут вѝке невèстата ки-апàлат кàква-й. Пàк гòста. Пàк жèни ке-вѝкаа ут-сèлто, пàк гòста. На-решѐтото ке-а-клàдеа уд-мòмата кушýлйта, пукриѐна сус-еднà чакѝя (*чакѝя* ‘кърпа’) му-вѝкаа, уд-бисѐрте на-нивèстата шо-му бѝа, чакѝйта одгòра, царвèна да-са-знàя, Ке-фъ̀рлеа одгòре пàри. На-нивèстата ке-а-зèват, ке-му-прàвея нèщо сус-ирàмут (*ирàм* ‘ярем’), малèчко ке-му-гò дàвея и-ке-à обикòлеа òколо кýкьата и-са-сваршýвише свàдбата. Уф-пèтокут ке-стàнеа, ке-òдеа на-нýнкото на-гòста, на-парвѝч (*парвѝч* ‘първото посещение при близки (след венчавката’) шо-му-вѝкат, пъ̀рвата вèчер. Ке-òдеа на-нýнкото, ке-спѝеа тàмка. Дòма нèма да-спѝят. Дýр-да-са въ̀рнат òни, свикъ̀рвата сѝчко испрàно, ишчистѐно. Нàпкумта уф-съ̀ботта на-

вѐчерта, кòга ке-òдея на-парвѝч на-мàйка-му, на-тàтко-му нагòста. И-уттàм нàпкумта сѐкоа вѐчер и-вѝкаа на-парвѝч наневѐстата и-на-мòмчето. Вà-ве•чер вѝйко, ỳтре-ве•чер тѐтин, дрỳга-ве•чер стрѝко и-цѐла-зи•ма ду-Кòлѝйди нѐ-седнуви•а дòма. Сът-со•й и-калесỳвеа.

Кà-ке стàнеа на-дзàстрата уф-стрỳата, нỳнкото ке-прàвеше рѝби, ке-прàвеше тàви мѐсо, зѐлнак, габàйнца ке-прàвеше, нòго рàботи и-съта пусѐстрими пàк, невѐстата пàк правѐна сус-калпàк, пàк суз-бѝсера и-ке-òдея на-крỳсникут, на-нỳнкото ке-òдея, киỳдеа, ки-пѝеа тàмка, ке-свѝреа. Кà-ке трỳгнеа да-си-òдат, а-нòсеа на-нивѐстата на-едѝн бунàр, шо-нѐма да-òда др•ỳгь-пъ•т на-нѐго. И-ке-сѐ заклàйнеше трѝ-пъ•та, ке-пỳшеше еднà пàричка ут-ỳстата уф-бунàрут. И-ке-сà върнеше на-нàзут. Кòй ке-сртѐта, да-бàце рỳка, тòлку ке-живѐела. Àко стретѐла нѐкой стàр човѐк, ка-мубацàла рỳка и-сѐга стàрют чувѐк нѐма шò-да-да•да пàри. Ѝма еднà лѝра. И-тà лѝрта вàгьа, му-а-дàва на-невѐстата. И-си-òдат, òти нòго греòта-й да-стрѐтиш невѐстата, да-бàца рỳка бѐс-па•ри. И-сиòдат кỳда свекỳрвата. Свекỳрвата дòма, направѐно пàк сòфра. Пàк ке-ỳдат, пàк ке-пѝят. Мòмите а-зѐват невѐстата да-я-запрѐдат. Кà-му насукàли еднà фỳрка бубàкь (*бубàкь* ‘памук’) и-вартѐно ка-му-дадѐли, зѐва нивѐстата да-прѐда, трѝ-жи•чки да-нѐ-и скѝна (*скинỳвам/скѝнъм* ‘късам’), да-и-клàда тỳка, бѐло да-живѐя. Нѐкой пàк смехорỳи (книж.) прàват, скѝни-му-а жѝцата. Пàк на-фỳрката бубàкь. Кà-му-го изгорѐли, испаднàли нàдор, играỳли òра, пеỳли, пиỳли, са-смеỳли и-на-вѐчерта вѝке свỳршила свàдбата. Двѐ недѐли да-и-трѐтата недѐлья свàдба правѝли.

Катỳ се-рòдеше на-невѐстата дѐйто, дòма бѝша уф-кỳкьата. Ке-зѐвеша бàбата, ке-го-искъпеше, ке-го-насòлеше цѐлото суссòлѝ. Ке-чỳкаа бàбите сòлѝ, ке-го-насòлеа и-ке-гò повѝеа. Ке-гоклàдеа на-стрàнта ду-мàйката ду-вѐчерта. Ке-дòеше бàбата, ке-мо-à извàдеше сòлѝта и-ке-гò искъпеше и-ке-си-гò клàеше. На-трѐтьут дѐн ки-мътеа питулѝци, ки-и-пържеа бàбите, ке-навѝкаа мòми, дѐсет мòми. Сус-тепцѝ:, сус-кърпи удгòра, ке-раздàвея нис-цѐлто сѐло питулѝци. Ако-й дѐта (момче), ке кàжеа : „Нà за-жòлѝково здрàва“, àкой мòма : „Нà за-бỳжино здрàва“. И-катỳ прàвеше двѐ недѐли, жѐнте ке-ỳдат, ке-му-нòсат бакшѝша. Кòя капѝкь, кòя цѐло, кòя ермелѝкь. Кòя кòлко ѝма, тòлку ке-му-дàвея на-дѐйто. И-дѐйто ке-набѐреше стò драхмѝ-ли. Кò ке-и-набѐреше, ке-и-зѐвеа, ке-му-кỳпеа нѝва. Ѐдин погòн нѝва, àко бѝша, амà уд-нѐговите пàри пà, нѝва ке-мо-à кỳпеа. Ика-ке прàвеше недѐлья, ке-òдеа на-цỳрквата, ке-го-зѐват, ке-дòйда нỳнкото. Ѝма (име) нѐма жòлько (*жòлйко* ‘некръстено мъжко бебе’), бỳжа (*бỳжа* ‘некръстено женско бебе’) мòма àко-й. Кà-ке

òдеа на-цỳрквата да-го-крỳстат, тòгай ке-го-чỳеа ѝмто кàкво-муй. Ке-го-дòнцеа дòма, нỳнкото ке-му-бàцеше рỳка на-нỳнката, ке-му-гò дàиша и-„Нà, ти-земàх еврѐйче, ти-нòсам кристьàнче. Ѝмето му-й Ивàн ѝли Пѐтър“. И-на-кращѐйна пàк дрỳзи пàри, кòлку кебѐриша на-кращѐйнто, пàк ке-и-зѐвеа тѝя пàри, ке-му-кỳпеа льỳлйка, ке-му-кỳпеа рỳби. Да-знàя тò, òти сѝчко-й уд-нѐговото рогьàйна (*рогьàйна* ‘раждане’).

Лозарство

Лòйзето ни-бѝша уф-Куфàлово на-Шуплѝва тỳмба. И-кà-ке пòчнима да-бѐрима грòзда, тàм му-вѝкаа трѝгос, да-тригисỳвама (*тригусỳвам* ‘обирам лозето’), ке-прѐгнеа кòлйте, вулòва, да-клàдеа корѝтници (*корѝтница* ‘голямо широко дървено корито, което се използва при гроздобер’). Корѝтници ѝмихна голѐми, бѐреа двѐ ильàди òки. Таквѝя корѝтници. А-пà дòма ѝмше уф-килàрут голѐми корѝта катỳ еднà кỳкьа, цѐла удàа. Дупѐно дỳпка надòлу уфкилàрут и-тàм кладѐно корѝтто и-ки-тỳрвеа уф-еднѝ кàци. Ут-корѝтницата зѐват, тỳрват уф-кàците и-го-тỳрват ув-голѐмото корѝто. Ке-тỳрвеа и-тàм ке-го-гàзеа вѝнто ув-голѐмите корѝта. Атрѝгосут ни-бѝша дѐсет дѐна, петнàйсе дѐна тригисỳвахна. Пàк и-тàм бирѐхна мòми. Едѝн нòгу ѝма лòйзе, ке-набѐреша мòми. Мòмите пѐят, мàйките дòма шò пѝлци кòльат, шò джумбỳш прàвеа на-лòйзата. Апък осòбено (книж.), кòга и-рѐжеа. Кòга и-рѐжеа лòйзата пък да-тикàжам, кòга и-кòпеа сѐ суз-дикѐлѝ (*дикѐлй* ‘инструмент с два зъба за копаене на лозе’). Тàм дѐсет мъжа здрàви суз-дикѐлѝ да-и-кòпат. Нѐмше тàм рàло, нѐмше сус-таквѝя рабòти. Сѐ суз-дикѐлйя, вардзàно еднà чатѝя уд-вò-дъ•рво. На-лòйзето ке-ѝмше дарвѝче. Е, кòй-зна•е кòлку далѐку. За-дрỳго дърво вардзàна еднà чатѝя (*чатѝя* ‘дъска, на която се слагат различни неща’), нафарльàно пòйса, забỳня, дулàми, чурѐпи, пѝнци, свѝчко закачувàно на-тò-дъ•рво, катỳ свàдба дапрàват. И-мъйж:то кòпат по-трѝ, четѝри рѐда на-дѐн. Кàртите вѝно на-крàют, шишѝйнта ракѝя. Па-дỳри ке-са-напѝеа. Àма сѐ здрàвильу•да. Вàдин дѐсет дỳши на-твòйто лòйзе ке-го-искòпма. Ỳтре дѐсет дỳши на-дрỳгьут ке-го-искòпат. Нòго мъчно-й купàйнето, не-мòжа едѝн чувѐк да-кòпа. И-купàйнето бѝша нòго смѐшно. Цѐльут màрт иапрѝлѝ панагѝр бѝша тàмка. Сѐ мъжа. Па-жѐнте применѐти, ма-сазнàя, àко-й невѐста. Сус-ỳбави сàги: (*сàга* ‘дреха’) ублечѐна, сус-ỳбави гердàйна. Пà нагрàбаа уф-тепцѝйте габàйнци, зѐлнаци, млѐчници пък màнджи. Дà ке-му нòсеа на-лòйзата трѝ, четѝри невѐсти. Пàк смѐх кепрàвеа тàм. Тàм ке-рỳчеа. И-на-вѐчерта пàк дòма, пàк гьузбулỳк (*гьузбулỳк* ‘веселба’) дòма. Ỳтре-де•нта ке-òдат пàк да-кòпат.

* * *

Нàшта кỳкьа на-Македòйна бѝша голѐма кỳкьа. Пъ̀рво ни-бѝша дукьàнут, нàкунта (*нàкунта//нàпкунта* ‘после’) по-дукьàнут ни-бѝша килàрут, по-килàрут ни-бѝа двѐ удàй. По-двѐте удàй бѝша голѐмта кỳкьа (*голѐма кỳкьа* ‘дневна’) сус-трѝ гридѝ, сус трѝ бàджи нагòре даса-вѝда, сус-трѝ бàджи, сàмо еднò призòрче ѝмше. Нàкунта пà дрỳгата удàа на-вỳйко-ми, сѐдеше тàмка. Пàк сòва (*сòва* ‘гостна’) ѝмехна, да-голѐма сòва ѝмехна. От-сòвата на-тà-стра•на ни-бѝша самалъ̀кут (*самалъ̀к* ‘плевня’), бѝша еъ̀рут (*еъ̀р* ‘яхър’) за-добѝците. Двàйсе глàви добѝци еър. Нàкум (*нàкум* ‘сетне’) завартỳехма такà налѐво пъ̀к ни-бѝша гỳмното, шо-въ̀ршихна. Òше на-тàка кà-ке-са завъ̀ртихна пà ни-бѝша пуя̀тта (*пуя̀та* ‘навес’) за-добѝците, за-айманàта (айманà ‘все още невпрегнат едър добитък’).

Ке-изпàднихна на-пъ̀тут, пъ̀тут бѝша голѐм-пъ•т, суз-голѐми камѐйна, джадѐ бѝша. И-ке-испàднихна, ке-òдихна прàво на-астеномѝята (полицейски участък), за-скольòто тàмка ке-òдихна. И-на-такà ни-бѝша цъ̀ркватa. Кàк нѐма да-знàм за-Куфàлово. Нѝя – Стрѐдното Куфàлово ѝмихна Къ̀ндрите мѐсност, еднà Дàучка вàра (*вàра*‘бара’). Дàучката вàра (ври) рѝби, сàмо да-лòвиш. И-на-тàка бѝша нàкунта налѐво Дàучето, тỳрцко-се•ло. И-уд-Дàучето кà-ке зафàтеше нанàке бѝша Илиджѝово. На-Илиджѝово му-вѝкаа нѐйната мѐстност Сусалѝя. Нàкум нанàке-ке-завъ̀ртиш Гòрно Куфàлово вѝке, Дàпковица, Вѝрут – такà му-вѝкаа на-тò-ме•сто, нàпкун Цъ̀рквѐнцка пъ̀тичка. Нàкунта нагòре Нисѝйта. Кà-ке свъ̀ршеше Гòрно Куфàлово, ке-пòчнеше нàпкун òколо нѐго Дỳут, Бузѐчка пъ̀тичка исварша̀ỳваше нàшто мѐсто. Ду-Вàрдарут бѝша Нисѝйта. На-Вàрдарут навѐди-се, напъ̀лни-си вòда сус-тѝквичка ѝли суз-мàтра (*мàтра* ‘манерка’) ѝли сус-стòмничка, испàдни. Такà ни-бѝша. Ут-Илиджѝово кà-ке-се пòчнеше ду-Бозѐчкото мѐсто, сѐ Вàрдар край-нàс бѝша, сѐ Вàрдар.

* * *

Бòжикь нѝя кà-го празнỳвахна по-македòнцки? Ка-ке-дòйда навѐчерта Кòлѝди ке-са-набѐра съ̀та тàйфа (*мàйфа* ‘семейство’), кòлко-са. Ке-сѐднат и-ке испàднат двàма млàди . Ке-зѐват еднò шѝше катрàн и-еднò пѐро и-еднà балтѝя. И-ке-òдат сѐга ке-кàжат, òти вà врàтта ке-а-рѐжима. – А:, нѐма а-рѐжи. – Ду-годѝна ке-бѝда пò-но•ва врàтта. – И-àй ке-му-клàдат мàлко катрàнче. И-ке-òат наволòвето. – Вѝя, волòвето, ки-и-рѐжам. – А:, нѝм закòльай. Вулòвето ке-òрат, ке-стàне берикѐтут. – Нà, вà крàвата ке-а-рѐжима. – А:, нѝм крàвата а-рѐжи. Ке-рòда тѐле. – И-кѝ-и избикòльат и-àй сѐга ке-òат пàк, ке-му-клàдат катрàнче. Àй сѐга ке-òйме на-кòлата

на-пулѐнта. Ке-му-клàдат еднò дъ̀рво дàн-мо-а насѐра каракàнджолут. И-ке-са-въ̀рнат дòма. И тàк, тàк, тàк на-врàтта. Àма еднò шѝше ракѝя и : „Дòбър вѐчер. – Дòбар вѐчер. – Ке-прàват здрàво-жи•во. – Ракѝя ва-слỳжма. – Йдма нѝя, каракàнджолут напратѝ“. Ке-сѐднат, вѝно, ракѝя, кромѝт, лỳк (*лỳк* ‘чесън’) на-мàсата, пипѐрки на-солѝло, расòл (*расòл* ‘кисело зеле’). Свѝчко намàсата. Еднà тàва рѝби. И-зѐлнак. Бѐз-зе•лниче тàа вѐчер немòжа, нѐма да-гòтват на-перостѝя. И-ке-сѐднат, ке-са-навечѐрат. Ке-сѐдат, кустѐйна, цѐла-но•кь ке-сѐдат, ке-пѐчат да-нѐ лѐгна чувѐк на-къ̀лк. Àко лѐгна на-къ̀лк, берикѐтут ке-лѐгна, нѐма дастàна жѝто прàво, здрàво. Мàйка-му вѝка : „Нѝму чѐда, нѝму легнувàйте“. Кòга ке-си-лѐгнама, тòгай. Ке-дòйда дванàйсе сàатут и-„àйде сѐга, легнунувàйте, шò-са•кате, правѐйте“. И-на-дзàстрата на-Бòжикь ке-стàнат. Тò-де•н нѐма да-ядат ут-прàса мѐсо. Кукòшки ке-закòльат, мисѝрка. Ут-прàса мѐсо нѐ. Ке-гòтва мàйката мàнджи, ке-ядат и-на-цъ̀рквата. Сѐ на-цъ̀рквата òдеа. На-вѐчерта цъ̀ркваа, на-дзàстрата цъ̀ркваа.

Коледни обичаи

Бъ̀дната вѐчер Кòльди-й. Останàло Кòльди ут-пàмти-ве•к. Еднò врѐма и-клàли дѐцата и-ка-вѝкали дѐцата о:-лѐле, о:-лѐле, о:-лѐле. Ка-и-клàли останàло Кòльди. И-тò-де•н нòго да-гò празнỳват. Дагò празнỳвахна нѝя нòгу. Голѐм прàзнак. И-ке-бѐреа дѐцата уткỳкьа на-кỳкьа. Кулачѝйна му-дàвихна, лепчѝйна му дàвихна, урѐй. И-мàйката ки-прàвише едѝн голѐм кулàк, му-вѝкахна гỳмно (*гỳмно* ‘вид голяма коледна погача с тестени украшения’). Ке-клàише вулòйто, ки-а-клàеша кòлта, ке-клàиша стогòвето. Ке клàеше ступàнинут – чурбаджѝята сус-рàлто такà еднò краснàто (*краснàт* ‘повдигнат’) тѐсто, рàлото ка-òра. И-ке-гò клàдеа на-вечѐрта намàста. Òколо нѐго свѝчко кладѐно. И-тò трѝ дѐна Бòжикь и-трѝте дѐна сѐ-на сòфрата стòя кулàкут. Нѝкой нѐ-го-гѝба кулàкут. И-натрѝте дѐна мòжа сỳф да-го-ядат, àма на-трѝте дѐна ке-го-ядеа.

Габàйцата-й на-Васѝльовден. Ке-сѐчеше за-дѐсет дỳши дѐсет дръ̀фца. Кòлку дỳши, тòлку дръ̀фца уд-дрѐн. На-еднò дръ̀фца закачѐно пàрата за-нѐго. Еднà пàра замàшна (*замàшен*, -шна ‘старовремски’) сус-царвѐн кòнец вардзàна за-дръ̀фцето. И-на-кòй кепàдна пàрата, тò-й касметлѝя. И-на-вечѐрта ке-а-разрѐжеа тà-габа•йнца на-Бъ̀дната вѐчер бàш. Ке-а-разрѐжеа тà-габа•йнца на-тòпа•рче нàй-на•пре на-гòспо, нàпкум на-кỳкьата, нàпкум на-ступàнинут, нàпкум на-ступàнката и-ке-à раздѐлеа на-съ̀та тàйфа. Трѝ-пъ•та на-сòфрата ке-а-завъ̀ртеа.

Сусамът

Гу-сѐехна сусàмут на-Македòйна. А-òреа нѝвата òсум, дѐвет пъта. Сàкаше да-бѝда вѝке пѐпъл правѐна. И-ке-гò сѐеа, àприлй го-сѐеа сусàмут на-тòплото. И-нѐмаша да-òда трѝ-де•на, сусàмут нѝкнеше. И-ке-нѝкнеша сусàмут, ке-òдеа чорбаджѝ:те, ке-го вѝдеа : „А:, сусàмут нòгу ми-й-àрен никнàт“. И-ки-прàвеше дестѝна, двàйсет дѐна, ки-снàнше кòлку еднà пѐда, ки-òдеа, шо-ѝмше трѐвички, съти ки-мỳ-й чѝстеа. Сàмо сусàмут. И-кà-ки дòйша к•ъд-ю̀ни, ю̀ли го-бѐреа. Ке-òдеа, ке-го-бѐреа сусàмут. Го-кòрнеа сус-ръци. Àко бѝша пò-ме•к, го-рѐжеа сус-сърпут. И-ке-гò вардзỳвеа снопчѝйна таквѝя мàлечки. И-ке-гò рѐдеа свѐ нагòре. Кòпа (*кòпа* ‘купа’) го-бѐреа òкол наòкол. Катỳ кукòлй (*кукòлй* ‘прав и върхообразен предмет’) го-прàвеа. Да-нѐ-са навѐда надòлу да-са-истрѐса. И-ке-гò държеа тàмка трѝ-де•на нàй-но•го, да-му-сà чѝна лйстут. И-ке-òдеа, ке-го-зѐвеа пу-рòста на-дзàстра. Пà дòма гỳмното ке-го-мàжеа сус-уд-волòва липѐшки (*липѐшки* ‘волски изпражнения’), мажàно, двà-пъ•та. Ке-го-мàжеа да-нѐма пръс, да-нѐма камънче. И-ке-гò рѐдеа пàк. Тỳка четѝри, пѐт кукỳлйки, тàм (*кукỳлйка* ‘купче с връх’), съто-гу•мно ке-го-рѐдеа. Слънцето сѝлно пѐча. Съ̀т (*съ̀т* ‘целият’) ке-напỳкаше сусàмут. И-ке-пустѐлеа нѐкой арàра (*арàр* ‘чувал’). Обърни-го снòпчето – ю̀:р, обърни снòпчето – ю̀:р, го-тỳреа. Такà, такà, такà пàк ке-и-опрустỳвиа (*опрустỳвам* ‘поставям да стои прав’) снопчѝйната, пàк направò, àко ѝма пò-зиле•но и-тò да-са-исỳша. И-ке-гò набѐреа. Ѐ:, кòга да-вѝдиш, пѐт-ки•ла сусàм, спрòти кàк-би•ша ỳбаф сусàмут. Да-я̀диш, ỳста на-мѝс (*мис* ‘пуяк’) мирѝса. И-пòсле шо-кѐ устàнеше, тò пàк ке-го-пỳкаа, дестѝна дѐна ке-пустòеша, пà и-тò ке-си-гò истрѐсеа. Нàпкун ке-го-чỳкаа сус-стàп, àко пàдна нѐщо. Сус-стàп, òти мажàно-й оддòлу гỳмното. Нѐма пръс, нѐма нѝщо. И-ке-си-гò сѐеа сус-решѐто. И-ке-си-гò продàвеа. Ут-сусàмут прàвеа шарлагà̀н (*шарлагà̀н* ‘нерафинирано олио’). Ут-сусàм шарлагà̀н да-я̀диш, на-мòжиш ръците дасѝ-й ишчѝстиш. И-кòй сàкаше, ке-го-устàеше кòлку дỳши, тòлку крѝни. Ке-си-гò мѐлеша шарлагà̀н на-Пàзар (Енидже Вардар) и кеси-гò дòнцеа уф-тиникѝ:. Дрỳгьут го-продàвеа. Пàри пòвичко. Сус-шарлагà̀нут габàйнци прàвеа, зѐлнаци прàвеа, си-гòтвеа мàнджа, е:. Кòга прàвехна за-Кòльди саралѝ:, кàква саралѝя прàвехна. Тỳка кà-му-ви•кат, нѐ-знъ•м, баклавѝя. Саралѝйта кà-ке-а сỳкахна, насѐкоа кòра ке-гò опѐчаа сусàмут, ке-го-чỳкаа. Нѐмше аванчѝйна, сус-еднò дървено таквò го-чỳкаа. Ка-ке-гò ишчỳкаа тò, сусàмут, дàм-го насòлеа на-тà саралѝята, да-вàреа шикѐр. Еднò кѝло (нова мярка) шикѐр суз-вòда да-вàреа. Да-а-пупàреа тà саралѝйта. Нѐ ка-

ту-тỳка да-стàна такà заплискà̀на (*заплискà̀н* ‘сплеснат’). Àма тà саралѝйта цѐла нагòре ке-са-дѝгна.

* * *

Кà-ке-и измъ̀лзихна крàвите и-биолѝците, ке-гò извàихна млѐкото, ке-гò исцà̀дихна, ке-го-тòплихна, ке-го-прàихна сѐ угỳрт (*угỳрт* ‘кисело мляко, размесено с прясно’). И-нàпкунта ке-го-чỳкаа увбỳтимут (*бỳтим* ‘буталка’) матанѝца. Ке-му-гò извàдеа мàслото. Е:, мàсло, е: тòлкоа, уд-двà бỳтима матанѝца, мàсло двѐ-ки•ла. Кого извàдеа и-нàпкунта матанѝцата кòй к-я̀йше, к-я̀йше, кòй нѐ. Авàрихна, на-ỳрда а-прàвихна. И-тà ỳрдата а-зѐвиша, а-мѐсиша мàйка, а-сỳшиша на-слънцето. И-зѝмно-вре•ме ке-испържише уттà ỳрдата и-еднò, двѐ я̀йца нътре, мàнжда ỳбава. Сѝренто не-йтакà.

* * *

Я̀с-сум ут-стрѐдната мàла на-Куфàлово, а-дя̀ото ъ̀й уд-Гòрната, удгòрната мàла-й. Ка-сум-удѝла ут-стрѐдната мàла, сỳм одѝла дапàсам крàв:те, да-пàсам òфци край-Вàрдар. Ѝмаше еднà мѐснос, му-вѝкахна Даỳчките бàри. Мѐстото Даỳчките бàри му-вѝкахна. Тàм ѝмше нòго-тре•ва, е: дитилѝна тòлкова я̀:, висòка, ỳбава. Пà кà ки-и-пỳщихна òфците, ки-са-закòпеа нътра уф-трѐвата да-пàсат. Нàкунта кà ки-са зѐвихна, ки-òдихна на-Вàрдар, край-Вàрдар. Вàрдар тѐчше такà сѝлен. Па-му-вѝкаа на-еднà мѐснос, мѐстото тàмка Шилидà̀нут. Имàло нѐкуй врѐма, кòй-зна•я кòя врѐма, цъ̀рква тàмка. И-нѝя са-лъ̀жихна, дѐчичките тàмка, си-наòгьахна пàрички, кирмѝтки лъ̀скави. Àйде ки-òйма сѐга на-Кърльати. Наеднò мѐсто му-вѝкаа Кърльати. Пà тàмка òдихна да-си-крà̀дма, либинѝци да-си-крà̀дма, пипòйна, да-нѐ-на вѝдат падàртьу. Падàри, шо-му-вѝкат тỳка, нѝя падàра му-вѝкахна. Ки-са-върнихма биволѝицти разлегнàти край-Вàрдар пàсат, нѝя пѐчихна чинѝчка, запальỳвихна òгин, пѐчихна чинѝчка. Гулѐми рабòти бѝя тàмка на-Макидòйна. Нòго ỳбаво бѝша тàмка на-Макидòйна. Нòго ỳбаво дѐцките годѝни си-и испрекарàхна тàмка. Àма кòлкова да-бѝдих тỳка, àми дуйдѐх на-читърнайсит годѝни (1924 г.).

Приказка за мечка Краля

Имàло еднò врѐма еднà мѐчка Крà̀льа. Тàкоф бѝл закòн, нарòдут да-нѐ-са мъ̀жа, да-нѐ-са жѐна льỳйто. Останà̀ла даржà̀вата безнарòт, устарѐли стàрти. Млàйти порастѐли. Ѐми сѐга шò-да-пра•йме, шò-да-пра•йма. Се-набирỳват льỳйто съ̀та. Едѝн имàло

Мѝчи Комѝтън му-вельàли. И-тò Мѝчи комѝтън кажàл : „Яс кистàнъм млàда нивѐста. Пък свàтойту, кѝмуй:ту пък ки-трѝгнат пумѐнка, ки-прàйма свàдба, да-вѝима тà мѐчка Крàльа шò-й“. И-трагнѝват да-òат ув-дрѝго сѐло нивѐста да-пàлат. И-му-испàгьа мѐчка Крàльа сус-кòйнут, Тà на-кòйн, уйлѝя кòйн. Амà пà и-Мѝчи комѝтън имàл уйлѝя кòйн. И-вѝка мѐчка Крàльа : „Àй сѐа да-а вѝдма тà млàда нивѐста шò-й, кòй му-позволѝл да-прàва свàдба“. „Вѝди-ме ти пишѝн, нàпкум яс ке-та-вѝдъм“, кажà Мѝчи комѝтън. А-мѐчка Крàльа не-знаяла, òти на– Мѝчи комѝтън кòйнут му-й-уйлѝя. И-му-мѐра сус-сàбята да-мо-а-рѐжа глàвата. И-кòйнут удѝра накулѐна. Сàбята преку-нивѐстата. Нивѐстата устанѝва пà жѝва. „Чѐкай, ричѐла, òше еднàш да-мàна. – А:, и-мѐнка еднàш мàйка марудѝла. Òше еднàш нѐ-ма-ро•гьа. Яс да-мàнам, нàпкумта тѝ кимàниш, àко остàниш жѝф“. И-манѝва Мѝчи комѝтън сус-сàбята, ама-знàя, òти кòйнут-му-й уйлѝя, умѝра на-кулѐнта на-кòйнут. Фръ:п глàвата на-мѐчка Крàльа, му-а-рѐжа глàв:та, останѝва нивѐстата. „Àйде, му-вѝка сѐга, сваршѝ закòнут. Пу-мѐнка, пумѐнка елàйте, вѝка, свàдба ки-прàйме, ки-са-жѐнма, ки-са мъ̀жма, дѐца да-ѝмма и-са-зададѐла даржàвата“.

Приказка

Имàло едѝн чувѐк, нòго а-сакàл еднà мòма. И-а-зѐл тà мòма. Правѝли свàдба, нòго ѝбаво сѝчко, а-земàл. Кòлко ки-а-дѝржа – еднà гудѝна. Ка-вѝкал òн : „Ньà-а аресѝвам“. Амѝ шò ки-пра•вам сѐга. А-излажѝва, вѝка : „Мѐси еднà погàча, зѐви еднà кàрта вѝно и-òблич-са нòго ѝбаво, ки-òйма на-мàйк-ти на-гòста“. Прику-гòра, прику-бàлканут ки-мѝнат дà-оат на-мàйка-му. И-вò гу-устàва магàрто настрàна ут-пътут и-вѝка : „Яска ки-òдъм, ки-са-измòчам мàлца“. И-нивѐстата чѐка ду-магàрту и-чѐка ки-дòйда. И-нàпкунта ки-дòйда и-не-дуѐл. Замракнàло, зѐли вълците да-вѝят пу-балкàнут. И-òна шò-да-пра•ва! Глѐда еднò уфчàрча пàса кòзички. Мувѝка на-тò офчàрчито, му-вѝка : „Амàн, нòгу ки-ти-са-мòльам, ки-ми-а-дàйш твòйта рѝба, яс ки-ти-а-дàм мòйта рѝба“. И-мо-а-дàва уфчàрчито нѐгов:та рѝба. Му-а-зѐва нивестѝнцката рѝба. Са-зарадувàло уфчàрут, тàква к•ъ̀д ки-намѐра. Му-ричѐлà : „Ки-ми-дàйш и-вà тѝквичката, шо-си-нòйш (носиш) вòичка“. И-му-а-дàва уфчàрут тѝквичката, шо-нòса вòичка, шо-пѝя. А-òна нòкьта под-еднò дърво а-осамнàло. Па-тàм са-берàли сѝчки дѝволе пот-тò-дъ•рво тàм. И-вѝкат : „Да-знàя цàрут, пѐт гудѝни кà-й кьòраф. Я, од-вò ѝзворут да-зѐват вòда и-уд-вò -ѝворут лѝс, да-òат да-гу-намàжат, да-му-й-върдзат òчите и-ки-оздрàва, ки-пуглѐдна цàрут“. И-тà а-напалнѝва тѝквичката вòда и-зѐва ут-ѝворут лѝс уф-тòрбичката и-запатѝва. Ки-òда на-цàрут. Ка-òда на-цàрут, бàхча имàло и-мувѝка : „Пущѐйте-ма дòма да-гу-вѝдъм на-цàрут. – „Е, му-ричѐли, дòхторе льѝда ѝдат, икинджѝ: (*икинджѝ* ‘лекари’), нѐ-и верѝват, пà на-т•ѐб ки-та-верѝват. – Пущѐйте-ма да-òдъм да-гу-вѝдъм“. И-òдат на-цàрут му-кажѝват и-му-ричѐл цàрут : „Пà, пущѐйте-го да-гу-вѝдъм, шò-чове•к ъ̀й“. И-кà-гу-пѝшкьат и-ричѐл : „Нѐ-са•към нѝкуй да-дòйда нътре, сàмо яс и-òн“. И-зѐва ут-тò ѝворут, му-намажѝва ут-тà вòата, му-гу-варзѝва еднòто òко и-са-свальѝва дòлу. Му-дàват тàмка къ̀да да-лѐгна. Кòга станàл цàрут къ̀да-пѐт сàатут на-дзàстрата, слъ̀нцито грѐя. „Брѐ:, одѐйте, земàйте-го, дунцѐйтего тѝка ду-мѐн тò чувѐк. Яс да-гу-вѝдъм кàкоф чувѐк ъ̀й тò“. И-гузѐват, гу-нòсат тàмка. „И-ду-къ̀д нѐ-ти-гу упѝльам и-дрѝгто òко… И-му-гу-упульѝва ду-дрѝгата вѐчер и-др•ѝгто òко. И-му-ричѐл : „Кàжи сѐга шò-да-та-дарѝвам. Пàри сàкаш, нѝва сàкаш, кѝкьа сàкаш. – Нѝщо не-сàкам. Сàкам уф-тò-се•ло к•ъ̀д-сум ѝс рудѐн дама-клàдиш кожàбашия, кмѐт. Кожàбашия да-ма-клàдиш“. И-му-кажàл : „Òша ѝутра. Гу-тувàра двѐ мулѝйна пàри. – Не-сàкам пàри“. Гу-клàва тàмка вò нòф-кме•т, нòф кожàбашия. Едѝйнут òда, „нòго àрин“ кожàбашиа дуйдѐ уф-сѐлто, дрѝгьут „нòго àрин“. Дуйдѐло рѐт ки-òда на-мòмата мàйката да-а-пàла на-кѐрка-му шò-са чѝна. И-вѝка : „Òди-си, бàвна-й твòйта рабòта, ки-дòйш ѝутра èди-ко•я врѐма“. Тà вѝки разбрàла, òти-й мàйка-му. Òна станàла вѝке мъ̀ш тà, шò-гу ликувàла цàрут. И-òда на-дрѝгьут-де•н мàйка-му. Мувѝка : „Такà, такà, вѝка, кѐрка-ми èди-ко•я врѐма загинà увбалкàнут и-а-нѐма. А-нѐма, вѝка. – Òди дòнци-го, дунцѐйте-го èди кòй-си чувѐк, на-мъ̀жут“. Гу-нòсат на-мъ̀жут-му. Вà гу-пѝта и-распитѝва на-мъ̀жут-му кàк станà тà рабòта, шò станà. Вѝка : „Бàбата, вѝка, ми-кажà, шо-òти жѐнта имàла нѐкоа пъ̀пка на-мѐвут. Удбàбата, вѝка, са-пустрамутѝх и-а-истрачкàх (*истрачкѝвам/истрàчкам* ‘изпъждам, изпъдя’) жѐнта ув-гурàта, ув-гурàта а-уставѝх, а-истерàх жѐнта, ньà-а сакàх“. И-вѝка : „Дунцѐйте-а и-бàбата сѐга, àку-й жѝва“. И-а-нусѝли б•àбта и-а-питàла на-бàбата кàк бѝло, зашò бѝло. И-бàбата си-разбрàла (си признала) сѝчко, òти сàма са-кандисàла. А-зѐли на-б•абта, а-убѝли.

Лазаруване

Кà ки-дòйше Връ̀бница, на-Лазàровден нѝя Връ̀бница му-вѝкахна. Кà ки-дòйше Лàзар, ки-са-набѐрихна мòмички. Пò-гол•еми, пò-мале•чки ки-са-набѐрихна, ки-трѝгнихма да-лазарѝвама. Нàй-но•вата рѝбичка ка-ни-а-ублѐчше мàйка, рàдус. И-ки-и-зѐвма кòшнич-

ката, ки-бѐрма ѝйца и-пàри кòй-ки-ни-дàда. И-оихна, ки-пѐйнихна на-вà-ку•йкьа, ки-пѐехна. Пък уф-кѝкьата направѐно рѝби крàпова уф-тàва. Пък кладѐни на-сòфрата, сòфрата на-зѐмин. Ки-мо-а-испѐехна пѐсната и-ки-ни-дàдеа ѝйца уф-кòшничката. Кòй ки-сàкаше по-нѐкой ермелѝк (*ермелѝк* 'стотинка, турска парична единица, равна на 20 пари') ки-ни-дàда, ермелѝци му-вѝкахна нѝя. Ки-ни-дàйше по-нѐкой ермелѝк, ки-клàдяа на-тà тàвата рѝби, ки-сана-ѝихнаа, е: рàдус. На-др•ѝгта кѝкьа ки-òдехна. И-на-др•ѝгта кѝкьа такà. Ки-и-бѐрихна ѝйцата и-ермелѝцити. Тàм ки-застàнихна нанѐкоа жѐна, пò-а•рна жѐна, шо-не-лъжа. Ки-и-подѐлеше на-съта и-нѝя рàдус. А-пък голѐмте мòми уф-кѝкьа на-кѝкьа флѐвея, уф-кѝкьата. Ки-са-нарѐдеа такà ут-танчàрките (*танчàрка* 'хороводка') ду-пашкàрката (*пашкàрка* 'мома, която е последна на хорото'), дѐсат мòми, дванàйсат мòми ки-са-набѐрат. Па-тѝя ки-пѐят. Па-гòста уф-кѝкьата, на-сѐкой мъш и-тàква пѐсна ки-му-а-пѐят, на-сѐкоа жѐна и-тàква пѐсна ки-му-пѐея. Àко ѝмше нѐкоа жѐна суз-двѐ снàй, ки-му-а-пѐеа : „Ѝмше лѝстьа ширòки, òти ѝмиш двѐ снàй", пà на-нѐкоа, шо-са-кàреа двѐте ятърви, пък ки-му-а-кàжеа :

Врàна скàчка (скàчка 'скакалец') скарàла,
нѝ орàла, нѝ копàла,
нѝ-на лòф отѝшла,
нѝ-на лòзе да-кòпа.
àма дòма седѐла
и-клавàла на-ятървите
да-са-кàрат, да-са-бѝят.
Надвѝл дявòлут,
на-еднàта му-й извадѝла òчити.
Кà-си дуйдѐл на-вѐчерта мъжут,
шò-да рѐча, шò-да кàжа!
Двѐте òчи извадѐни.

Такà лазарỳвахна нѝя. Първатa лазàрка, шо-вòда òрто, савѐлья танчàрка. Послѐдната пашкàрка. Е:, едѝ кòя мòма, нàй-а•рната мòма сѐ на-тàницут (*тàниц* 'първото място на хорото') òда. И-тàя нàй-завалья•нта (*завальàн* 'смотан') сѐ на-пàшката аджòркат (*джòркам* 'бутам'). Ѝма нòгу пѐсни лазàрцки. Еднà дрỳга ѝмше, кàква бѝша, мòр бòже! Нѐ-ми текнỳва (*текнỳва* 'хрумва').

Ей, Нѝко, Нѝко киѝя,
търло си-прàва
край-пеѐн бунàр.
Са-настървѝла мàлка девòйка.

Дзàстра, вѐчер за-вòда да-òде.
Нѝко киѝя вѝка :
– Кàк да-а зѐвам вà мòма.
Дзàстра рàно òда,
на-вѐчера пòзно (*пòзно* 'късно') си-òда.
На-мòжам да-а-нàйдъм, да-а-зѐвам.
Òна му-вѝка :
– Шо-си нòгу будалà.
За-мѐнка мòжа кàк-да-ма зѐвиш.
Ѝска гу-сàкам първют уфчàр,
шо-гу-нòса карлѝгьут (*карлѝкь* 'гега') на-рàмото,
шо-гу-нòса кусàкут (*кусàк* 'ямурлук') пу-пѐйте
(петите).
И-са-насардѝл Нѝко киѝя,
и-зѐл гу-насипàл бунàрут.

* * *

Ѝс-сум ут-стредната мàла двàйсат и-трѐта гудѝна, живѐехна тринàйсат дỳши уф-еднà кỳкьа. Тàтко òйше да-òра, ѝли рѝби лòвиша на-Вàрдар. Вỳйко-ми òйше на-Сòлун сус-кòлйте. Рабаджѝя бѝша. А-пък брàт-ми уфчàр бѝша, òфци пàс:ше. А-вỳйна-ми и-нивѐстата, и-мàйка пък дòма сус-предѐйна, сус-ткаѝйна, сус-плитѐйна. А-пък сѐстра-ми, нàй-голе•мата дòда (*дòда* 'кака'), и-пò-мале•чката дòда, двѐта па-òни шѝия, тързалък, тързийки бѝя. И-остàнатти дѐца, нѝя, кòй ягънца пàсихна, кòй крàви пàсихна, кòй прасѝйна. На-скульòто нòго мàлца ѝдихма, скульòто бѝша гърцко. Дàскал ни-бѝша Андòйн Панджỳруф, куфалѐниц, макидòниц, бугàрин бѝша. Ѝс-сум удѝла първо оделѐйна. И-ма-запрѐ мàйка-ми. Дѐка немàла-сум папỳци, немàла сум чурѐпи. Тàм сакàло убличувàйна. Дуйдѐ чувѐкут : „Мòльам, бàбо Рѝстуице, устàви-го дѐйто да-йда, ѝма уф-нѐго нѐщо". „Нѐ, ки-са-разбулѐла, ки-умрѐла" и-ма-запрѐа ут-скульòто.

Празници

Пулвѝнта гудѝна на-Макидòйна а-рабòтихна, пулвѝнта гудѝна сѐ прàзници ѝмихна. Нѝя на-голѐмте прàзници – на-Вилѝгден, на-Илѝнден, на-Петрòвден, на-Богорòйца, сѐ òро, нѐ еднò òро, двѐ, трѝ òра насейрут. Гàйди свѝрат, играѝт мòмте облечѐни, применѐти. А-пà Велѝгден бѝше за-чỳдо гулѐмо. Ки-стàнеа на-зàстрата, сабàйлем, ки-са-облѐчеа мòмите. Ки-òдеа мòмте, ѝмше льулѐйка (*льулѐйка* 'увеселителна люлка'), едѝн голѐм Мискѝн, му-вѝкахна тàмка мѐстуто, брѐста

ѝмише. Ки-напрàвеа льулѐйка дѐцата. Мòмите пѐят гòра, са-льȕльат дѐцата. Мòмите пѐят дȕр дѐсит сàатут. Дѐсат сàатут ка-ки-дòйше, ки-си-дòйдеа. Дрȕга примѐна мòмти. Тàм на-льулѐйката òдеа сус-пòтъ•мна примѐна. Пък за-òрто дрȕга примѐна. Па-наредѐни. Дѐцта суз-бѐли фустàйна, евзòйна. Пà ка-ки-испàднише òрто ут-единàйсит сàатут ду-чѐтири сàатут вѐчерта на-мòжише да-вѝдиш мòма нàдор. Ки-си-напълнея вòда, уф-кȕките èла. На-зàстрата на-фтòрют дѐн Велѝгдин пà ки-са-ублѐчиа уф-нàй-у•бавата рȕба, нацърквата ки-òдея. И-уф-Стрѐдната мàла ѝмихне църква, и-Гòрното Куфàлово ѝмше църква и-Дòлната мàла пàк църква. Трѝ-цъ•ркви. Àко сàкаш е: на-вà църква ки-òдиш, àко сàкаш на-дрȕгата. Сѐкуй си-òихна на-мàлата, на-нѐгов:та. Пàк същото. Ки-свърша църквата, пàк на-льулѐйката мòмите. Ки-свършише льулѐйката на-òрто пàк. Знàят льȕйто, кòга ѝмат нòва рȕба, знàят кòга ѝмат вѐтка рȕба. Са-мъчише еднà мòма, рабòйше, ткàеше, шàрише уф-разбòют, амà а-вàгьаше на-мегдàн да-а-вѝдат льȕйто кàква-й, ки-а-арѐсат свѐкор, свикърва, пàк наредѐни на-òрто. Вàмо•ма играà на-тàнецут, нòго ȕбава-й. Стàни свѐкурут плàкьа нагайдаджѝ:те, мòмта играà. Свикървити пàк расседнàти. Макидòйна бѝша нòгу ȕбава-за-нàс. Сѐга нѐ-за•м кàква-й, амà за-нàшто врѐма нòго ȕбава бѝша. Макàр малѐчки дойдѐ:ма нѝя, амà сѝчко пòмнъм уд-Макидòйна. Сѝчко.

Трѐтьут дѐн на-Велѝгдин мòмти сѐта нѐмаше на-църква даòдат. Сàмо нивѐстите òдя:. Млàйте нивѐсти на-трѐтьут дѐн. На-трѐтьут дѐн мòмити пàк на-льулѐйките. Льулѐйката стòише дуединàйсит сàатут. Нòго. Тò-де•н послѐдин дѐн. Мòми си-пѐят, сарадȕват. Нà ки-дòйдеа напкȕнта, пàк бѐлта рȕба. Сѐ бѐли сагѝи. Наредѐни тȕка сус-еднѝ пѐря мòмите, пàк на-òрто. Ки-òдя: на-òрто. На-трѐтьут дѐн òрто ду-шѐс сàатут бѝша пузволѐно удмàйкити и-тàткофцити.

Нàпкунта пу-Велѝгдин уф-стрѝата ки-са-бѐрея мòмите, ки-бѐреа еднà трѐва, бòзилй (*бòзилй* ‘бъз’) му-вѝкма. Ки-бѐреа бòзилй, ки-прàвеа дȕдул (*дȕдул* ‘обред за дъжд при лазаруване’). Уф-четвъртокут мòмити пѐят дȕдул нис-сѐлуто. Сѐта мòми наредѐни пѐят дȕдуле :

Дулетàла пеперȕга,
пупаднàла дȕрна бòга,
са-пумулѝла :
– Дàй-ми бòже, сѝтна рòса,
да-нарòса нàшта зѐмя,
нàшта зѐмя Вардарѝя,

да-са-чѝна бирикѐтут.
Да-рàна сиромàси,
сиромàси и-сирàци.

А-пѐят и-ут-кȕкьа на-кȕкьа вървàт, брàшно бѐрат, тȕрат уфтòрбата, брàшно бѐрат. И-ки-зѐвя: тò брàшното, ки-гò продàвея на-вѐчерта. Ѝмише сиромàси льȕда, гу-купȕвеа. Ки-зѐвеа пàри, ки-зѐвеа шикѐр, ки-зѐвеа еримѝк (*еремѝк* ‘гриз’), ки-зѐвеа шарлагàн и-ки-прàвеа àлва. Брàшно ки-си-устàвея, ки-прàвеа двѐ, трѝ погà-чи. Ки-навàрия урѝс, пильàф урѝс. Ки-гу-зѐвеа пеѝки (пеейки) мòмти, дѐцата нòсат сòфрата. Ки-òдеа на-стрѐт-се•лто, на-сейрут, къда играàят òро. У-нидѐлѝта тò ке-стàнше. Ки-и клàдяа тàм тѝя сòфрите. Ки-са-набѐреа жѐни, дѐца, ки-изѐдия сѝчко и-ду-вѐчерта ки-завърнише.

* * *

Тȕрчин òда на-вòйска,
чѝфт пищòлья уф-пòяс.
Кòга òда на-вòйска,
направѐн, натукмѐн.
Кòга ѝда уд-вòйска,
кàпа на-òчи, пѝнци размутàни.
И-жѐнта-му испàгьа и-му-вѝка :
– Зашò такà, мъжо, ѝдиш?
– Утипàх трѝ зàека
и-зàйцити ми-бигàя.

* * *

Уфчàр каȕл (*каȕл* ‘облог’) фàкьаше
за-ȕбава девòйка
кò (който) ки-рàно подрàне.
Тò (той, този) ки-а-зѐва дивòйка.
Цѐла нòкь уфчàр си-свирѐл,
цѐла нòкь киѝта си-спàл
На-рàйнини станàло
уфчàрчито да-и-пȕшкьа òфците.
Òна му-и-измѝва вѐдрата.
Му-наридȕва кàмайнто,
шо-малдзàли òфците.
И-òда му-вѝка на-дивòйката :
– Ѝс рàно та-пудранѝх.
Сѐга ѝс ки-та-зѐвам.

СОЛУНСКО

ГРАДОБОР

Разказва Гюргя Груткова, 92-годишна,
преселила се в София при децата си през 1978 г.
Записът е направен през 1980 г.
от Екатерина Шклифова:

Гудѝнти са-нòгу – дивидѐсить и-двѐ. Нѐ-сум млàда. Девидѐсить и-двѐ, трѝ гудѝни ѝм. Нѐ-сум млàда. Дѐсить ѝм рудѐну. Шѐс мòми ѝм тŷа и-иднò дѐти. Дѐтто нàй-мале•чко бѝши. Дѐу-то си-умрѐ. Знàм кà умрѐ? Дуйдѐ ут-миàнта, дуйдѐ ут-миàнта и-си-изумрѐ, хàйде. Дуйдѐ, ричѐ :

– Дàй-ми да-ѐм, да-пѝям!

– Ки-вичѐрами, вѐльам.

– Нѐ-са•кам – ричѐ. – Ядѐхми рѝби вàден (днес), нѐ-са•кам. Дàй мàлце млѐко да-пѝям и-мàлце лѐпче, дàй-ми да-тòпнъм.

Су-лѐпче млѐкото гу-ядѐ. Прискукнà прàгут. Дŷр-да прискòкни прàгут да-сѐдни и-хàйде дѐуто умрѐ. Тѝди (отиде си), умрѐ.

Идинàйсить гудѝни лижà дѐуто за-бугàрин. Мъки мачѝхми, брѐ дŷшо, мъки мачѝхми на-сѐлто. Мъки, мъки, мъки крàй нѐмат. Бигàчки, дòма да-лѐжми хѝч. Сѐ тŷка, тàм. Да-нѐ-си вѝат (видят – клетва) ни-гърцити, ни-бугàрѝто, ни-германцити. Германцити, àко недòеа, мòж: да-не-бѝхми такà. Àрно, мà дуйдѐа германцити. Си-измачѝхми, бигàхми съта тàйфа тŷа. Жѐнцка тàйфа тàм к•ъд (къде) ке-а-устàйми на-сѐлто да? К•ъд ке-а-устàйми. Дуйдѐха исльумѝата (вместо астономията 'жандармерията') нòкьта – фильàн мòма да-ми-а-дàш, фильàн мòма да-ми-à-даш, идѝн вѐле.

– Нѐма, нѐма, нѐ-са тŷа. Бигàни-са. Шò, шò ке-ть-дàат мòма!

Нòгу мъки, нòгу глàдуси търпѐхми. Трѐва ядѐхми ву-сѐлто. Германците сѐ дѝгнаха. Ни-брàшно уставѝха, ни-лàт (лàт – гр. 'оливо') уставѝха. Нѝщо не-уставѝха, ни-рѝба, ни-нѝщо. Шò ѝмаши бугàти чувѐци, су-пàри цѐли фудàй (одаи) ѝмаха и-търпаа за-лѐп. Кà кинисàли трѝ дѐца, я̀ кату-Мѝтри, фòдат (ходят) пътут да-фàтат за-Кŷкуш, дà уттàм ке-нàят мàлце брàшно. Ѝмаши иднà вудинѝца тàм. Фòат (ходят) там, седнŷват. Кà фòат да-и-вѝдат и-трѝти умрѐни удглàт. Нòгу мъки мачѝли-сми, дŷшо.

РЕЧНИК

А

àвор 'яхър' 37
àдя – гр. 'отпуск' 193
àзи – тур. 'общински съветник' 134
айлчанин 'жител на с. Свети Ахил' 172
àлцки 'ален' 72
аманѐт 'подарък' 162
анавоlѝ – гр.'отсрочка' 124
анатинàксвам/анатинàксам – гр. 'взривявам' 107
антипрòедрос – гр. 'помощник-кмет' 108
àпансас – тур. 'внезапно' 169
апàпин 'кукер' 33
апапѝнцки 'кукерски' 33
а-помѝнвам, а-помѝна 'изнасилвам я' 36
аранѝя 'голям котел с дръжки отстрани' 79
àрапин 'негър' – става дума за сенегалци 171
аратлѝк 'приятел' 216
арванѝтка 'християнка албанка' 230
àрмас 'годеж' 102
àрмасан 'сгоден' 51
армàсник 'годеник' 96
армаснѝца 'годеница' 102
àро да-те-нàй 'дявол да те вземе' – клетва 163
астономѝя – гр. 'полицейски участък' 58
àур 'яхър' 147
ашчалък 'кухня' 74, 77
ашчѝка 'готвачка' 169

Б

бабàрин 'маскиран кукер' 110
бàджа 'вратичка на покрива' 76
базамàк 'дребен – за човек и животно' 84
бàйко 'чичо' 107
байнѝца 'мътеница' 99

бàйче ‘обръщение към по-възрастния от братята чичо’ 131
бакальàра ‘едра морска солена риба’, 159
бàкъм ‘дръвце, с което боядисват червено’ 51
бакърен, -рна ‘червеникав’ 42
бàнда ‘оркестър’ 49
бàрам ‘ходя’ 44
баранѝк ‘пешком’ 43
бàрем ‘поне’ 162
бàри ‘ела’ 66
бàцвам/бàца ‘целувам’ 106
бачѝло ‘мандра’ 42
бàш ‘централното място от двете страни на огнището’ 72
бàшка ‘отделно’ 49
бàю ‘по-възрастен от бащата чичо’ 210
баѝрка ‘баячка’ 142
бейлѐрин ‘бей, собственик на земя’ 226
бѐлка ‘белтък’ 185
бѐндисвам/бѐндисам ‘харесвам’ 54
бѝба ‘бъчвичка, буренце’ 216
билиндзѝя ‘гривна’ 103
битѝсва/битѝса ‘свършва’ 106
бѝше ‘прасе’ 46, 148
бишѝка ‘пикочен мехур’ 207
блàга ‘вид сладка баница’ 154
благѝти ‘бонбони; сладки, сладкиши’ 105
Блѝшчовенье ‘Благовещение’ 51
блъ̀т,-до ‘кръгла дъска’ 152
бѝам ‘повръщам’ 171
бобѝлѝка ‘ядка’ 159
бѝбок ‘памук’ 176
Бѝжик ‘Коледа’ 148
бѝзилѝ ‘бъз’ 256
борбàта ‘бъркам’ 40
борѝлце ‘дървен съд за вода’ 36
бѝфча ‘вързоп’ 69
бошлѝка ‘вид храст’ 144
брàф, -во ‘овен’ 123
бубàкь ‘памук’ 246
бѝвам ‘бия’ 164
бѝжа ‘некръстено женско бебе’ 246
бѝкле ‘малък бъкел’ 78
буклѝя ‘бъклица’ 105
бѝкло ‘бъкел’ 78
булавѝца ‘див мак’ 158
бунѐла ‘вилица’ 185
бурàва ‘бъркам’ 82
буравàчка ‘бъркалка’ 78
бурандàрин ‘гръцки кралски войник’ 43
бѝре ‘издадена полица над огнището’ 75
бѝтим ‘буталка’ 251
бѝф ‘храсталак’ 111
бъ̀бек ‘памук’ 81
бъ̀лтѝя ‘брадва’ 79
бъ̀пка ‘подутина’ 143
бъ̀пнѝвум/ бàпнум ‘повалям’ 215
бърдàче ‘бърдуче’ 78

В

вà, вàя ‘тази’ 131
вàда ‘поливам’ 101
вàден ‘днес’ 244
вàдин ‘днес’ 185, 214
вàка ‘насам’ 157
вàка ‘по тоя начин’ 117
вàкоф ‘онакъв’ 130
вàлѝка ‘кръгъл къс от нещо, което се поддава на такава обработка – кълцано месо, глина и др.’ 82
вàмо ‘насам’ 125
вапцвàйне ‘боядисване’ 103
вапцѝло ‘разтвор за боядисване’ 41
вàра‘бара’ 248
вѐзан ‘бродиран’ 43
вѐйка ‘орнамент с форма на клонка’ 90
век ‘дълголетие’ 232
велѐнце ‘домашно вълнено одеяло’ 39
Вѐлѝден ‘Великден’ 40
вѐлька ‘казвам, нареждам’ 162
вѐрца ‘връв, въже’ 66
вѐтка ‘вейка’ 179
вѐчик ‘вече’ 217
вѝкьа ‘вече’ 188
вѝлѝца ‘челюст’ 206
вѝра ‘без прекъсване’ 196
вѝтка ‘извивка’ 78
влàка ‘влажно тревисто място’ 216
вòден ‘мокър’ 145

воденлѝф,-ва ‘воднист’ 242
вòйден ‘днес’ 88
врàк, врàгут ‘дявол’ 208
вратнѝчка ‘вратичка’ 74
врèшче ‘чувал’ 35, 52
врèще ‘чувал’ 171
връс ‘върху’ 103
вушчѝни ‘прополис’ 99
върна ‘вали дъжд’ 185
върни ‘вали’ 145
вя̀вам/вя̀на ‘качвам се’ 27

Г
габа̀йнца ‘баница’ 214
гаванòска ‘голямо гърне с дръжки отстрани’ 46
гаванòшче ‘малка делва’ 72
гàлица ‘гарга’ 174
гарамàда ‘грамада’ 106
гаргалѝни ‘изпражнения от едър добитък’ 225
гарклàн ‘вита баница’ 185
гарлèшка ‘огърлие’ 81
гарснѝца ‘малък сноп’ 101
гарчмàлник ‘гръклян’ 130
гелевѝ: съб. ‘музиканти, оркестър’ 68
гемѝя ‘лодка’ 71
гѝбам ‘задирям, опипвам’ 147
главанѝя ‘дъсчен отвор с вратичка на пода’ 76
главу̀ча ‘чукам класове от лен или жито, за да му излезе семето’ 101
глàмен, глàмна ‘горкият’ 30
гламнѝца ‘главня в жито’ 158
глендосàлце ‘слъчоглед’ 57
глинàр ‘вид дребна риба’ 235
глу̀фец ‘мишка’ 74
гльу̀зен ‘глезен’ 80
гòлем ‘офицер’ 85
голèма ку̀кьа ‘дневна’ 248
горнѝца ‘дива круша’ 41, 57
гравàта ‘вратовръзка’ 121
грàнка ‘клонка’ 242
грèда ‘идвам’ 172
грèпча ‘драскам с пръсти, с нокти’ 181
грешѝна ‘семе от едноименна плевел, продълговато с кафяв цвят’ 158
гру̀тка ‘буца’ 102
гру̀я ‘отстранявам плявата от житото чрез веене’ 157
гръс ‘съдържанието на две шепи’ 206
гугулѝна ‘вид черно грозде’ 71
гугу̀тка ‘ядка’ 204
гу̀мник ‘ритуален хляб с изображения на животни’ 56
гу̀мно ‘вид голяма коледна погача с тестени украшения’ 249
гу̀на ‘ямурлук’ 176
гурàшка ‘остатък от сух хляб’ 146
гу̀рна ‘корито до кладенец’ 215
гу̀шник ‘шия’ 63
гъ̀лтей ‘глътка’ 155
гьò <гьòмти ‘уж’ 84
гьузбулу̀к ‘веселба’ 247
гьузлемè ‘топче тесто’ 183
гьу̀птин, мн. гьу̀пци ‘циганин’ 121
гьурдѝя ‘дулама без ръкави’ 80

Д
да-се-кердòса ‘да има успех, сполука в брачния живот’ 153
дасофѝлок – гр. ‘горски пазач’ 129
декàра ‘гръцка стотинка’ 45
делàчка ‘голям дънер, приспособен за дялане’ 149
дèма ‘колет’ 86
дерминèя ‘преводач’ 197
джангарàк ‘хлопатар’ 232
джибирѝнка ‘пръжка’ 122
джòркам ‘бутам’ 254
джу̀ба ‘мъжка връхна дреха’ 245
джу̀бе ‘женска горна дреха’ 245
джуберѝнка ‘пръжка’ 152
дзингѝя ‘приспособление към седло или самар за краката и за пришпорване’ 161
дзъ̀нка ‘хапе – за муха’ 225
дивàна ‘лятна стая’ 72
дивя̀чка ‘дива ябълка’ 65
дикèлѝ ‘инструмент с два зъба за копаене на лозе’ 247
дѝмири:тис – гр. ‘взоден командир’ 181
дирминèя ‘преводач’ 195
дѝск ‘табла’ 185
дòбрите дèна ‘празниците’ 77
дòда ‘кака’ 255
дòлап ‘вид ламаринен съд за печене на кафе’ 78
донèсвам/донèса ‘довеждам’ 44

дотѐрвам/дотѐрам ‘докарвам’ 161
дра̀к, -го ‘дълъг дебел прът’ 157
дрӯже ‘другаде’ 59
дрънк ‘дълъг прът’ 77
дӯдул ‘обред за дъжд при лазаруване’ 256
дӯлйбен ‘вид бяла тънка забрадка’ 80
дурйя ‘вид инструмент за копаене’ 144
държа̀лййе ‘дръжка на инструмент’ 74
дъ̀рма ‘храсталак’ 230
дю̀сма ‘вид пискюл’ 110

Е
ѐдно ‘щом като’ 105
ежйца ‘върже от стеблата на ръжта’ 150
ексорйя – гр. ‘заточение’ 85
ѐли ‘или’ 56
епита̀фио – гр. ‘разпятие’ 185
ѐрга -гр. ‘военни обекти’ 144
еремйк ‘гриз’ 257
ѐркой ‘който и да е’ 99
ермелйк ‘стотинка, турска парична единица, равна на 20 пари’ 254
ѐрми – гр. ‘пусти’ 86
ѐсап ‘връстник’ 121
еъ̀р ‘яхър’ 248

Ж
жаблйна ‘венец – част от устната кухина’ 206
жѐлйка ‘костенурка’ 171
жешка̀ва ‘пек’ 214
жна̀тье ‘жътва’ 172
жо̀лйко̀ ‘некръстено мъжко бебе’ 246
жумерйна ‘пръжка’ 40
жълнъо, -на ‘горкият’ 28
жълчка ‘жълтък’ 184

З
забесва̀лка ‘закачалка’ 79
завальа̀н ‘смотан’ 254
завѐрвам/завѐра ’закарвам’ 84
завйктвам/завйткам ‘завивам’ 115
завра̀тник ‘плесница’ 192
за̀гар ‘хръткa’ 163
загйнат ‘изгубил се’ 166
загйнвам/загйна ‘загубвам, загубя’ 33
замà̀шен, -шна ‘старовремски’ 249
за̀от, за̀одо ‘залез слънце, запад’ 55
заплиска̀н ‘сплеснат’ 251
запърпилйвам/папърпалья ‘подскачам объркано във всички посоки’ 173
затнӯвум ‘запушвам’ 216
заӯшвам/заӯша ‘запаметявам’ 115
збор ‘дума’ 132
збуднӯвам ‘пришпорвам’ 216
збӯнви/збӯна ‘бухне’ 64
збурба̀тва/збурба̀та ‘разбърквам’ 56
зг1ѐзи ‘гнойни налепи на сливиците’ 143
глава̀йе ‘възглавница’ 77
згоровйна ‘изгоряла мърсотия по съда’ 143
зграбвам/згра̀ба ‘прегръщам, прегърна’ 166
зѐлник ‘баница’ 146
зимнйца ‘покрита постройка за овце и кози’ 90
зймно-мле•ко ‘мляко, приготвено предимно на парна баня в средата на есента, което се запечатва с овче масло и се консумира през зимата’ 79
зимовйшче ‘зимнина’ 28
зингйн ‘богат’ 184
злъшка ‘жлъчка’ 207
зъра ‘защото, понеже’ 216

И
йгла ‘брошка’ 68
изгйя ‘прощална мелодия за здраве’ 153
икинджйя ‘лекар’ 253
йкра ‘прасец’ 138, 207
ймат бѐса ‘отмъщават си’ 216
йме ‘виме’ 51
имонйк ‘диня’ 71
йнка ‘фуния’ 152
ира̀м ‘ярем’ 245
искъсвам/искъсам ‘ухапвам’ 98
испӯпвам/испӯпа ‘изкълвавам, изкълва’ 45
истрачкӯвам/истра̀чкам ‘изпъждам, изпъдя’ 253
истӯрвам/истӯра ‘изсипвам’ 166
исцъ̀рпвам/исцъ̀рпа ‘издълбам дървен предмет’ 78
ишка̀рин ‘немаскиран кукер’ 110
ишчӯквам, ишчӯкам ‘бруля’ 35

Й

йо̀же ‘въже’ 178

К

кà̀брен ‘вид дълбок съд’ 65
кà̀вга ‘война’ 203
кà̀й ‘като’ 56
кайгà̀на ‘бъркани яйца’ 100
кай-нà̀ка ‘нататък’ 59
калѐзмо ‘малка погача, с която канят на сватба’ 68
калѐндзи ‘налъми’ 81
кà̀лесвам/кà̀лесам ‘каня на сватба’ 52
калѐсник ‘човек, поканен специално на сватбата’ 153
кà̀лци ‘дълги чорапи с декоративни елементи’ 103
камà̀ра ‘иззидано долапче в стената без врата’ 76
кà̀меник ‘воденичка при птиците’ 207
канà̀та ‘дървена тарга, направена от пръти или дъски’ 156
канà̀та ‘кана’ 105
карѐкла – гр. ‘стол’ 77
карлѝкь ‘гега’ 255
карпалò̀к, -го ‘желязна вила’ 90
кà̀рта ‘кана, канче’ 115
карфѝя ‘гвоздей’ 241
каршатѝна ‘вълнообразен декоративни елемент’ 103
кастѝца ‘орех без външната тъмнозелена обвивка’ 35
кà̀стица ‘орехов плод 48
кат ‘етаж’ 34
катà̀лима – гр. ‘настаняване в къща’ 39
катарà̀хтин – гр. ‘водопад’ 183
катѝна ‘брава’ 76
катѝца ‘орех без черупка’ 65
каѝл ‘облог’ 257
кацѝя ‘желязна лопатка за пренасяне на жар’ 77
качà̀к ‘дезертьор; разбойник’ 228
квасалнѝк ‘съд за квас’ 64
кемерлѝя ‘сводообразен’ 75
керà̀змо – гр. ‘почерпка’ 112
кѐрал ‘килер’ 104
керà̀свам/керà̀сам ‘почерпвам’ 103
кѝло – тур. ‘стара мярка за твърди селскостопански продукти, равна на сто оки’ 41
кимà̀ – гр. ‘кайма’ 184
кѝнезин ‘китаец’ 172
кинѝно ‘хинин’ 84
кисà̀т ‘в ограничен брой, кът’ 230
киселѐ ‘гьон’ 80
киселѝна ‘оцет’ 143
кѝска ‘китка’ 118
кѝсло – неизм. прил. ‘мокър’ 28
клà̀вам/клà̀да ‘поставям, слагам’ 29
клà̀йник ‘място, където се кладе огънят’ 119
клà̀шни ‘навуща’ 80
клѐпам ‘точа косата на наковалня’ 141
клѐтка ‘бримка’ 81
клин ‘вид шарка’ 43
клипусѝвам/клипò̀сам ‘връзвам на клуп’ 234
к1ѝро – гр. ‘собственост, придобита от оземляване’ 125
клò̀ца ‘ритник’ 228
кнò̀чук, кнò̀чка ‘тънък’ 88
кò̀бличе ‘менче; малък дървен съд’ 50
коджабашѝя ‘кмет’ 168
кò̀жна ‘кой знае’ 65
кò̀зна ‘кой знае’ 36, 39
кокà̀р ‘дребен кромит; арпаджик’ 184
кò̀лак ‘вид обредна погача’ 41
кò̀лаче ‘вид малка погача’ 48
Кò̀леда ‘Бъдни вечер 148
Кò̀лйди ‘Бъдни вечер’ 237
колопчѝя ‘сватбар, който кани гости на сватбата’ 153
кò̀мат ‘парче, част’ 76
кò̀па ‘купа’ 250
кò̀пан ‘дървено чукало’ 101
копà̀нка ‘дървено корито’ 166
копци ‘телени копчета’ 80
корѝтница ‘голямо широко дървено корито, което се използва при гроздобер’ 247
кò̀рна ‘будя’ 146
корофѝлак – гр. ‘полицай’ 31
кò̀ска ‘кост’ 142
котарà̀шкьо ‘горкият’ 146
кò̀ца ‘папур’ 63
кочà̀нка ‘обелен кочан’ 158
крà̀ец ‘крайната част на камшика’ 128
крап ‘шаран’ 235
красà̀то ‘кисело’ 143
Крà̀чун ‘Коледа’ 33

крѐвам ӯса ‘лекувам дископатия чрез дърпане’ 142
крѐвам/крѐна ‘дигам’ 33
крушнѝца ‘кокоши изпражнения’ 243
крънк ‘кръгла дъска за обработка на тесто и тестени изделия’ 77
кувѐрта ‘горна купена покривка’ 77
кӯжна ‘кой знае’ 57
кужӯриц ‘буба’ 205
кӯйзне ‘кой знае’ 172
куклѝка ‘водна кокошка’ 212
кукòлй ‘прав и върхообразен предмет’ 250
кукулàке ‘малка декоративна фиба’ 103
кукӯлйка ‘купче с връх’ 250
кулакчѝя ‘сватбар, който кани за сватбата и обслужва гостите’ 115
кум- ‘към’ 62
кундàк ‘приклад’ 225
купàнка ‘корито’ 98
купàнче ‘кълка от пиле или кокошка’ 104
курдѐла ‘панделка’ 117
кӯрделче ‘малка панделка’ 55
курдисӯвам, курдѝсам ‘изтъпанчвам’ 240
куртулѝсвам/куртӯлья ‘спасявам, спася’ 162
куруфѝлакас ‘полицай’ 203
кус ‘заден бут’ 151
кусàк ‘ямурлук’ 255
кусàлйе ‘вид елек с ръкави’ 81
кӯтле ‘хаванче’ 78
кутнѝвам/кӯтна ‘събарям’ 153
кутнӯвум/кӯтнум ‘събарям’ 215
кълк ‘хълбок’ 241
кърк ‘специална кръгла дъска за точене на кори’, 185
къркелй ‘халка, която се слага на зурлата на прасето’ 79
кърпче ‘носна кърпа’ 69
кърс-, карс ‘през’ 123
кърши ‘срещу, отстреща’ 49
кьӯмес, -зо ‘курник’ 155
кьӯп ‘делва’ 71

Л

лапàтка ‘вид плетка’ 103
лàпка ‘ябълка’ 61, 98
лапчòнка ‘дива дребна ябълка’ 65
ласанѝк ‘домашно вълнено палто без ръкави’ 80
лѐзетен,-тна ‘вкусен’ 174
лепетѝна ‘нож без дръжка’ 79
летнѝца ‘овощно дърво, което през лятото дава плод’ 42
ливàнто ‘одиколон’ 68
лѝмба ‘различни шарки върху обърнатата горна част’ 90
липӯшка ‘изпражнение от говедо’ 99
лисѝчино ‘червено грозде’ 60
литàра ‘примка’ 240
лòжана ‘вид детска игра’ 161
лòжник ‘одеяло за спане’ 77
лòище ‘място за риболов, оградено с тръстика и храсти’ 172
локаджѝя ‘член на наказателна рота’ 85
лӯк ‘чесън’ 51
лӯпа ‘пада с трясък’ 144
лӯпам/лӯпна ‘блъскам, бутам’ 146
лупнӯвам/лӯпнъм ‘бутам, вкарвам’ 234
льулѐйка ‘увеселителна люлка’ 255

М

магàрка ‘магарица’ 59
магарчàрник ‘обор за магарета’ 225
магирйò – гр. ‘кухня’ 109
màзна ‘обработвам нещо така, че да придобие гладка форма’ 82
màзник ‘вид мазна празнична баница от печени кори’ 40
màзно ‘гладко’ 150
майòви, мн., магия, ‘магии’ 87
màйстор ‘строител’ 27
màкам/màкна ‘топвам’, макàна ‘за топене’ 78
македономàхос ‘борец за присъединение на Македония към Гърция, участник в антарското движение’ 140
màксyl ‘млечен продукт’ 119
màксус ‘нарочно, специално’ 33
максъмча ‘бебе’ 214
малàфта ‘широка открита кошница с форма на тава’ 68
малѝна ‘вид шаек’ 43
Манаклѝш ‘Архангелова задушница’ 93
марнѝца ‘голяма дървена лъжица’ 39
мас ‘масло’ 159
масалнѝк ‘съд за съхранение на олио’ 78
масàндра ‘ракла, миндер’ 75
màсло ‘олио’ 50, 158
мастагàрка ‘вид тояга’ 215
màтра ‘манерка’ 248
màчка ‘котка’ 171

мѐрис, -зо ‘мегдан, площад’ 33
метерѝс, -зо ‘окоп’ 35
меч ‘парцал, поставен на дървена дръжка, с който се чука лененото семе’ 101
мѝрархо – гр. ‘началник на жандармерийско отделение’ 86
мирудѝя ‘джоджен’ 184
мис ‘пуяк’ 250
ми-сѐ мни ‘струва ми се, чини ми се’ 102
мѝсер ‘царевица’ 40
ми-се-снѝва ‘присънва ми се, привижда ми се’ 54
мѝсур ‘чиния’ 29
ми-тѐква/ми-тѐкна ‘хрумва ми’ 167
мѝш ‘мишка’ 185
мѝшка ‘мишница’ 206
мѝшка ‘чатал на дърво’ 64
млѐчник ‘баница с мляко, захар и яйца’ 54
мѝомок ‘ратай’ 164
мѝомче ‘съпруг’ 84
мѝост ‘гроздов сок’ 71
муфѐска ‘забрадка’ 69
муфѐшче ‘носна кърпа’ 69
мучувѝна ‘миризма от пикоч’ 76
мърса ‘ям блажно’ 51
мъртва съмбота ‘Задушница’ 54
мъска ‘катър’ 76
мътка ‘буталка’ 79, 99

Н
навàка ‘насам’ 241
навàлен ‘облегнал’ 75
навàлин ‘наклонен’ 204
навър ‘върху’ 104
навянàти ‘застъпващи се една с друга дъски, мендерме’ 75
надвурѐжен, -жна ‘външен’ 76
на-кѝонак ‘на спане и храна’ 116
нàкум ‘сетне’ 248
нàкунта//нàпкунта ‘после’ 248
накърши ‘отстреща’ 38
налѝони ‘налъми’ 81
налѝувам/налѝута ‘разсърдвам’ 115
нàмта//нàм ‘сетне’ 201
нàпкум ‘после, сетне’ 183
напнàт, напнàта ‘зареден’ 216
нараквѝца ‘ръкавица’ 35
нàружан ‘украсен’ 52
нàружвам, нàружа ‘украсявам’ 54
насокомѝйо – гр. ‘болница’ 86
натàка ‘нататък’ 238
натрѐжен ‘вътрешен’ 72
наушѝувам/наѝушам ‘подслушвам’ 189
нѐпара ‘неособено’ 39
нисѝ – гр. ‘остров’ 86
нѝшчи ‘нищелки’ 102
нѝодже ‘краче’ 55
номàрхин ‘окръжен управител’ 140
нѝоти ‘нежели’ 84
нѝочка ‘краченце’ 66
нуздрѝна ‘ноздра’ 206
нумàрхин ‘областен управител’ 202
Ѝгна ‘Игнажден’ 110

О
обѐлѝва/обѐли ‘зазорява’ 145
овàка ‘насам’ 117
ѝйген ‘огън’ 184
олѝшче ‘пчелин’ 37, 167
ѝлмо – гр. ‘снаряд от минохвъргачка’ 38, 145, 179
омѝорвам, омѝора ‘убивам’ 37
омя́свям/омя́са ‘приличам’ 166
онàка ‘натам’ 126
ѝпе ‘отново’ 50
ѝпервам/ѝпера ‘убивам’ 171
опрустѝувам ‘поставям да стои прав’ 250
опълтвам/опълта ‘удушавам, удуша’ 164
ѝса ‘пчела’ 98
ѝсмак ‘мера за жито, равно на 30 оки’ 53
отѝочва/отѝоче ‘отича, подува се’ 143

П
пàлам ‘търся’ 107
пальовулгàра – гр. ‘мръсна българко’ 62
пальѝуш ‘астраганено палто’ 81
памбѝучен ‘памучен’ 80
пàмпур ‘влак’ 236

панагѝя ‘обреден хляб, който е просорясан и се раздава в църквата като нафора’ 217
пàнат ‘паднал’ 37
панàя ‘вид църковен обреден хляб’ 159
пàнва, пàна ‘пада’ 39
паникòта ‘дълга дъска, която служи за пренасяне на хляба до фурната и обратно вкъщи’ 64
пàпмур ‘параход’ 86
папýци ‘обувки’ 244
пàпцвам/пàпца – гр. ’замълчавам, престават’ 145
папцýвам/пàпца – от гр. ‘спирам да върша нещо’ 101
пàрам ‘разплитам’ 100
парамòн ‘прякор’ 214
парацýкли гр. –‘прякор’ 187
първѝч ‘първото посещение при близки след венчавка’ 245
парлѝца ‘пъдпъдък’ 137
пàрмак ‘вид обредна, сватбена погача’ 105
парýлйка ‘пулче’ 103
пàрчи:на ‘пулове’ 178
пàстръм/пàструм ‘убия’ 216
патàте ‘картофче’ 100
патѐкьа – гр. ‘пътеки’ 63
патòма – гр. ’етаж’ 37
пàтома ‘кът’ 235
пауджѝя ‘член на ПАО – прогерманска гръцка националистическа организация’ 190
паýрче ‘вид съд за ракия’ 159
пàча ‘джолан’ 150
пàчи ‘зелен фасул’ 88
пашкàрка ‘мома, която е последна на хорото’ 254
паѝтка ‘малка схлупена постройка’ 77
пенджѐра ‘прозорец’ 104
пенýшка ‘пън’ 163
пѐпон ‘пъпеш’ 54, 65
перѝпото – гр. ‘разходка’ 66
пернѝчка ‘възглавничка’ 154
петàфйо – гр. ‘разпятие’ 56
печѝво ‘печено месо’ 40
пѐшки ‘пеша’ 65
пѐшник ‘самун’ 39, 64
пѐя ‘чета’ 172
пѝкам/пѝкна ‘пъхам’ 55
пѝкнат ‘пъхнат’ 65

пѝнака – гр. ‘черна дъска’ 203
пѝнци ‘цървули’ 80
пинчинѝк ‘навой, широка връв от козина, с която се връзват навущата’ 207
пипòлйка ‘вид винен сорт грозде’ 205
питàвра ‘груба дъска’ 75
питýлйка ‘вид дебела палачинка’ 78
питульàрка ‘глинен кръгъл съд, в който се пекат дебелите палачинки’ 78
пишàк ‘пеша’ 204
пишнѝчка ‘малък самун’ 104
пѝячка ‘напитък’ 49
плак ‘плач, рев’ 100
платѐя – гр. ‘площад’ 85
плокусýвум / плокòсум ‘нахвърлям се да бия’ 215
пльàкат ‘плосък’ 76
пльàчка ‘дреха’ 52, 172
пльýскам/пльýсна ‘стрелям’ 51
пльýшча ‘пукам’. 40
побàрвам/побàра ‘потърсвам’ 44
повѐлья ‘заповет’ 35
погòдвам/погòда ‘улучвам, улуча’ 164
пòгон ‘декар’ 71
пòели ‘заповядай’ 52
позбòрвай-си ‘поговори си’ 40
пòзно ‘късно’ 255
покривàч ‘покривало’ 39
пòкроф ‘покривало’ 77
пòла ‘крило на порта’ 72
пòлка ‘вид елече’ 81
пòлог, пòлого ‘вид обреден хляб’ 41
пòнака ‘по-нататък’ 44
попàрник ‘вид празничен хляб, печен в тепсия’ 39
поплàтвам/поплàта ‘нападам’ 171
порòже ‘тънко въже’ 149
порýчвам/порýчам ‘закусвам, закуся’ 163
порýчок ‘утринна закуска’ 145
пòспасма – гр. ‘потеря’ 128
постàнвам / постàна ‘изморявам се’ 46
пòстъл ‘чешма с корито от цимент’ 98
пòте ‘бърдуче’ 113
пòтера ‘злодеяние, напаст’ 214
пòткват ‘кисело мляко’ 50
потцѝрок ‘подсирено мляко’ 122

почѐток ‘начало’ 131
пошò ‘тъй като’ 127
праварнỳвам/правъ̀рна ‘обръщам’ 91
прàвдо ‘едър добитък’ 76
праклàвам, праклàда ‘прехвърлям, слагам от един съд в друг’ 74
пракутнỳвам/пракỳтна ‘преобръщам’ 76
праматàрин ‘търговец на басми, платове и др.’ 215
прапàшник ‘вид дълга и широка престилка за работа’ 81
праскỳрник ‘специален печат от дърво, с който се правят форми върху обреден хляб’ 105
прасъ̀тка ‘съд’ 78
пратỳгер ‘глашатай’ 41
прàша ‘прекопавам’ 41, 90
прѐбуй ‘едро смляна царевица’ 89
преварнѝвам/превъ̀рна ‘преобръщам’ 45
прѐвес, -зо ‘було’ 154
прѐгач ‘груба вълнена престилка’ 144
прендѐно ‘прежда’ 62
прѐпен, -пна ‘хубав, красив’ 67
препцò̀та ‘красота’ 80
прѐсал ‘кисело зеле’ 77, 96
пресѝпка ‘вид билка’ 123
прѐскурник ‘вид дървен печат с обредни фигури’ 54
прѐсол ‘кисело зеле’ 37
пречѐквам/ пречѐкам ‘посрещам’ 159
прѐшле ‘капачка на коляното’ 67
придѐлка ‘ръкойка’ 101
прѝке ‘чеиз’ 52
причекỳвам/причѐкам ‘пострещам’ 233
прѝческа ‘причастие’ 50
прѝчествам/прѝчеста ‘причестявам’ 50
прò̀едрос – гр. ‘кмет’ 130
прò̀стум ‘прав, изправен’ 28
прò̀сфига ‘гръцки заселник от Мала Азия или Кавказ’ 156
прò̀шува ‘пришълци’ 213
прустѐла ‘празнична престилка от купен плат или кадифе’ 81
пръстѐнвам/пръстѐна ‘слагам пръстен’ 104
пувѐлѝвам, пувѐлъа ‘заповядвам, разпореждам се’ 97
пувѐсмо ‘къделя от лен’ 101
пуздѐрка ‘конопена плява’ 75
пулвѝна ‘кръст – част от тялото’ 207
пỳлман ‘автобус’ 58
пỳлъа ‘гледам’ 103
пỳпа ‘кълве’ 45
пỳпале ‘питка без квас’ 52
пỳпче ‘вид курабия’ 53
пусетнѝк ‘любовник’ 232
пусѝя ‘засада’ 203
пусланѝца ‘леш, избити вкупом’ 187
путкрѐнат ‘повдигнат’ 74
путрѐм ‘антре’ 72
путфà̀тен ‘заможен’ 98
пỳфка ‘вид пискюл’ 110
пỳшвам/пỳша ‘изпращам’ 115
пỳшчалѝка ‘обредна смес от варена царевица, пшеница и орехи, която се яде през последните три дни от постите и се раздава на близки’ 50
пуя̀та ‘навес’ 248
пцувѝсва/пцувѝса ‘умира – само за животно’ 45
пцунѝсвам/пцунѝсам – гр. ‘пазарувам хранителни продукти’ 88
пчѐнка ‘царевица’ 146
пънджà̀к ‘ямурлук’ 225
пъндỳла ‘обор’ 76
Пъ̀рв-Ду: ‘Свети Дух’ 82
пъ̀рвиче ‘посещение на младоженците една седмица след сватбата у родителите на булката’ 53
пърнѝца ‘възглавница’ 75
пъртал ‘парцал’ 149
пъти ‘нима’ 88
пъшкам ‘преследвам’ 33

Р

ражѐник ‘шиш’ 152
разбурà̀ввам/разбурà̀ва ‘разбърквам’ 104
рай ‘гръб’ 100
ракà̀тка ‘ръкойка’ 156
рàло ‘чифт’ 90
расѝпан ‘покварен’ 30
рàсол ‘кисело зеле’ 143
рà̀чка ‘дръжка’ 171
резѐя ‘резе’ 79
ременà̀р ‘дълъг дебел прът, който се използва като пояс при строеж на стена с кал’ 75
рѐнка ‘средна по размери солена риба’ 159
рѐса ‘ресна’ 81
рѐшме ‘вид колан от мъниста и други украшения’ 110
рѝза ‘пешкир’ 69

ризикѝя ‘бяло грозде’ 60
рицинòладо – гр. ‘рициново масло’ 204
рòчка ‘ръчичка’ 67
рогòвец ‘вид сладка шушулка’ 41
рогъàйна ‘раждане’ 247
рòпта ‘тропам’ 59
рòса ‘ръси’ 185
рофѝнин – гр. ‘гад, непочтен човек’ 65
рòшка ‘съчка’ 36, 181
рѝво ‘облекло’ 80
ружейне ‘рожба’ 90
рѝпкаф, -ва ‘хрускав’ 204
рѝфе ‘облеко’ 80
ръте ‘покарва’ 110
ръчка ‘дръжка’ 78
ръчник ‘хромел’ 244

С
сàга ‘дреха’ 247
са-згазѝвам/са-згъзам ‘движа се назад’ 187
сàло ‘свинска мас’ 40
самалък ‘плевня’ 248
са-откинѝвум/са-откѝнум ‘отървавам се, спасявям се’ 214
сапунѝя ‘сапунена вода’ 102
сарандѝсвам/сарандѝса – тур. ‘ходатайствам’ 38
са-растишѝвум/са-растѝшум ‘успокоявам се’ 214
саръткa ‘сурватка’ 89
са-увàльвам/са-увàльам ‘търкалям се; припадам’ 84
сàч ‘врътшник’ 83
свѐ ‘постоянно’ 77
светѝца ‘икона’ 29
свѝйок ‘завой’ 125
свѝрби ‘оркестър’ 49
свъртвам/свърта ‘отказвам се от дадената дума, отмятам се’ 53
свършен ‘сгоден’ 51
се-армàсвам/се-армàса ‘сгодявам се’ 120
сѐбап ‘причина’ 30
се-гьѝргелья ‘люлея се’ 51
сѐдалче ‘гнезденце’ 172
сѐдба ‘сеитба’ 158
се-згъзвам/се-згъза ‘движа се назад, без да се обръщам’ 125
се-избърквам/се-избърка ‘изцапвам се’ 46
сек ‘острие’ 79
секѝра ‘брадва’ 37
се-крѐвам/се-крѐна ‘вдигам се’ 48
се-лѝзгам/се-лѝзна ‘хлъзгам се, пързалям се’ 161
се-нàйдва ‘намирам се’ 59
сѐнцко сирѐйне ‘саламурено бяло сирене’ 79, 99
се-опикàсва/се-опикàса ‘познава се, позна се’ 144
се-сàрва ‘откъсна се’ 58
се-слѐквам/се-слѐча ‘преобличам се’ 48
се-ѝма/се-сѝма ‘мисля, помисля; разсъждавам’ 58
се-фускòсва/се-фускòса – гр. ‘подувам се’ 66
се-чàкам ‘чукам се с яйце’ 49
се-чѐшльам ‘реша се’ 52
сибѐп ‘причина’ 199
синебѐр ‘вид бял нискосмолест бор’ 75
сѝнки ‘сякаш’ 142
сѝняк ‘сива повърхност’ 236
сѝртър ‘вид резе’ 74
скàла ‘стълба’ 166
скарпѝня ‘вид обувки’ 81
скѐпар ‘тесла’ 79
скѝнвам/скѝна ‘късам, скъсвам’ 140
скло ‘стъкло’ 78
скòпак ‘скопен козел’ 79
скорнѝвам/скòрна ‘събуждам, вдигам на крак’ 161
скрѝпец ‘количество, което се поема с първите три пръста’ 142
скрѝпче – умал. от ‘скрѝпец’ 143
слач ‘вкус’ 174
с1ѐгвам / слѐгна ‘слизам’ 125
слѐквам/слѐча ‘преобличам, преоблека’ 55
слѝжам ‘поднасям нещо, черпя’ 245
смрѐка ‘смърч’ 172
снѐжа ‘вали сняг’ 185
сòба ‘дневна стая’ 72
сòба ‘печка’ 34, 173
сòва ‘гостна’ 248
сой ‘род’ 172
со1йло – стб., тур. – ‘саламура’ 122
спастрѝвам/спàстра ‘трепам, убивам’ 27
сплѝна ‘далак’ 207
спраснѝввум/спръснум ‘втурвам се’ 216
стàва ‘кръстец от снопи’ 156
ставàлка ‘вид колан от басма, който се връзва’ 81
стàп ‘бастун’ 35

стапàло ‘ходило’ 207
стàпче ‘бастунче’ 161
стаялйка ‘поставка 101
стйс ‘зид’ 74
стракнỳвам/стръкнъм ‘сръбвам, попийвам’ 240
стрòй ‘род’ 117
стрỳжа ‘стържа’ 149
стрънга ‘оградено място за доене на овцете’ 42
стъмба ‘щамба’ 103
стърсвам/стърса ‘поръсвам’ 142
сỳбаш ‘чиновник, началник за събиране на десятъка, управител на чифлик’ 214
суватйсан ‘намазан’ 74
сукàло ‘точилка’ 45, 79
сулипàн ‘нишадър’ 230
сỳргун ‘заточение’ 147
сургỳч ‘вид украшение, булчинско перо’ 81
съркам/съркна ‘сърбам’, саркàна ‘за сърбане’ 78
сърт ‘планинско било’ 191
сърша ‘парче стъкло’ 143
сът ‘целият’ 250
съта ‘всички’ 213
съте ‘всички’ 203
съти ‘всички’ 145
ся ‘сега’ 155

Т
табàре ‘вид женско дълго палто, подплатено с кожа’ 81
тàгар ‘вид съд’ 160
тагарджйк ‘овчарска кожена торба’ 214
тàйфа ‘семейство’ 248
тàксвам/тàксам ‘обещавам’; завещавам’ 53
тàксиархйя – гр. ‘батальон’ 180
тàниц ‘първото място на хорото’ 254
танчàрка ‘хороводка’ 254
татлйя ‘баклава’ 215
тафтòтита – гр. ‘лична карта’ 109
тàче ‘татко’ 203
тèвлик ‘долната част на ярема, където се поставя вратът на вола’ 173
текнỳва ‘хрумва’ 254
телонйо – гр. ‘митница’ 32
тèмен, тèмна ‘техен, нейн’ 28
тènеке ‘ламаринено канче’ 54
тèрам ‘гоня’ 58
тèрам ‘карам’ 91
тèрам на ‘клоня към …, считам се за ...’ 127
тèшка ‘бременна’ 36
тиморйсвам/тиморйсам – гр. ‘глобявам’ 31
тимурйя – гр. ‘глоба’ 203
тор ‘мандра’ 33
тòрцко сирèйне ‘бито обезмаслено сирене’ 99
тòцкоф, -ва ‘съвсем малко, толкоз’ 54
тòчкино ‘толкова’ 56
тржàм ‘следя’ 233
трасйца ‘плесница’, на тур. ‘шамар’ 119
трем ‘навес’ 54
трèмче ‘малък навес’ 164
трèснат ‘набъбнал, втасал – за тесто, хляб’ 56
трèтяк ‘тригодишен юнец, овен’ 173
трèшчи ‘лъщи’ 103
трèя ‘трйя’ 143
тригòсвам/тригòсам ‘прибирам докрай гроздето’ 71
трйгус ‘гроздобер’ 71
тригусỳвам ‘обирам лозето’ 247
трйци ‘трима’ 237
трò ‘малко’ 56, 87
трòфче ‘малко’ 122, 146
трòшка ‘смет’ 165
трỳмбук ‘топ от тъкан’ 102
тубỳле ‘торбичка’ 215
туджàрин ‘търговец’ 204
тỳку ‘дано’ 90
тỳку ‘но’ 91
тунундурджèк ‘голяма плитка медна тава’ 183
тỳпам ‘кълва’ 158
тỳрвам ‘сипвам, наливам’ 143
тỳргам/тỳрна ‘бутам, бутна’ 112
тỳркам ‘бутам’ 134
турỳвам/тỳръм ‘сипя’ 241
тỳфка ‘китка’ 81
тỳшкам ‘преследвам’ 137
тълчак ‘дръвник’ 79
тълчак и тълчàло ‘дървен предмет, с който се чука чесън и друго в хаванче 78
търгам ‘дърпам, влека’ 69
търгам, търна ‘тръгвам’ 35

У
убѐтка ‘обица’ 81
убиѝло, мн. убиѝла ‘навуща’ 207
увѐдвам/увѐда ‘вкарвам основата в нищелките и бърдото’ 102
ỳгул ‘само’ 104
угỳрт ‘кисело мляко, размесено с прясно’ 251
ỳдулу ‘надолу’ 45
ỳлук,-го ‘парализа’, срв. улог – Даль, В. Тольковый словарь живого великорусского языка. Т. 4. М., 1982, с. 489’ 63
ỳма ‘помня’ 84
ỳморвам/ỳмора ‘убивам, унищожавам’ 51
умỳсан ‘изцапан’ 167
упнỳвам/ỳпна ‘започвам да викам, да пискам, да крещя’ 109
упỳта ‘ремък, приспособен към цървулите, за връзване на врътва’ 80
ỳрва ‘свалям’ 52
ỳрда ‘извара’ 77
ỳрет ‘незасята част между две ниви на различни собственици, наподобяваща път’ 141
урѝвам/ỳрва ‘слизам’ 37
урнатѝна ‘развалина’ 31
урỳлче ‘бебе’ 96
уткѝнвам/уткѝна ‘отървавам се, спасявам се’ 84
утчекнỳвам/утчѐкнъм ‘откършвам’ 242
ỳчкур ‘връв, с която се връзват гащи или шалвари’ 207
ỳшур – тур. ‘десятък’ 36

Ф
фàра ‘роднина’ 59
фаргàчка ‘гледачка, врачка’ 59
фàрмак ‘отрова’ 95
фартòма ‘дебело конопено въже’ 45
фàфle ‘дълга специална пръчка’ 120
фàша ‘специално обработена кожа за цървули от гърба на прасе или вол’ 80
филàке – гр. ‘гранична застава 57
флòрин ‘жълтица’ 45
флорѝнен ‘златен’ 59
фос – гр. ‘светлина’ 87
фтасỳвам/фтàсам ‘достигам’ 216
фтасỳвам/фтàсам ‘успявам’ 214
фургувѝца ‘сватбарско знаме, дълъг прът с различни украшения’ 153
фуркѐта ‘безопасна игла’ 72
фỳруглица ‘обредна хоругва, направена от дълъг прът с различни украшения по него’ 48
фỳрца – гр.’четка’ 41
фỳстан ‘рокля’ 51, 103
футчѐлья ‘вид каца с тясно дъно и широко устие за товарене на вино’ 229
фъргам ‘хвърлям; стрелям’ 145
фърша ‘четка’ 102

Ц
цаконàрка ‘момиче от с. Цàкони’ 59
царпàчка ‘черпак’ 78
церѐпна ‘глинена тава’ 78
цѝпа ‘було’ 82
цирòна ‘цаца’ 115
цѝфун ‘чеп’ 46
цифỳнка ‘чучурка’ 78
цифỳнче ‘чучурче’ 78
цръ̀нка ‘зеница’ 206
цут ‘цвят’ 51
цỳтче ‘цветче’ 51
цъ̀рко:свам/цъ̀рко:сам ‘сгорещявам мазнина’ 177
църпàло ‘вид нож за дълбаене в дърво’ 78
църпало ‘риболовен черпак’ 171

Ч
чàдър ‘палатка’ 43, 86
чайлъ̀к ‘чайник’ 78
чàкан ‘чук’ 79
чакѝя ‘кърпа’ 245
чàнак ‘голяма и дълбока глинена чиния’ 65
чàрдак ‘антре на втория етаж’ 72
чатѝя ‘дъска, на която се слагат различни неща’ 247
чàтле ‘вилица’ 78
чѐклен ‘дръжка за нож’ 79
чекỳлец ‘чаталче, което съединява въжето с ярема при вършитба’ 156
чѐли ‘обувки’ 43
челѝнук ‘маточина’ 98
чѐнка ‘царевица’ 157
чепарàшка ‘окастрен прът с чатал’ 234
чепарѝк ‘чатал’ 234
чепнỳвам/чѐпнъм ‘докосвам, пипам’ 241
черѐсла ‘черупка на орех’ 65
чѐшле ‘гребенче’ 103

чимбѐрка ‘вид забрадка’ 103
чинѝчка ‘царевица’ 95
чу̀вач ‘пазач’ 95
чукà̀ло ‘място, определено за оронване на царевичните кочани чрез чукане’ 157
чу̀па ‘девойка; дъщеря’ 50
чу̀пе ‘момиче’ 145
чу̀пка ‘малко момиче’ 65
чурѝло ‘бутало’ 79
чу̀тор ‘зурла’ 149

Ш
ша̀йка ‘вид лодка, издълбана от монолитно дърво’ 235
ша̀йка ‘гвоздей’ 41
ша̀миче ‘кърпичка’ 52
шамѝя ‘вид забрадка, носена от омъжени жени’ 105
шаранѝло ‘шарка’ 80
ша̀рба ‘шарка’ 81
шарвѐта ‘домашно тъкана кърпа’ 216
шарлага̀н ‘нерафинирано олио’ 250
шекѐрно кала̀мбо ‘захарна тръстика’ 146
шѝпер ‘гръбначен стълб’ 38
шкѐт, -та, от гр. дюс 90
шкрѝпвам/шкрѝпна ‘правя орнаменти върху дъска’ 75
шу̀пка ‘чучур’ 113
шчѝца ‘дъска’ 46
шчѝчка ‘малка дъска’ 74

Щ
щѐкла ‘примка’ 234
щò̀фа ‘плат’ 82
щу̀кам ‘газя в калта’ 215

Ъ
ърженица ‘ръжанка’ 48

Ю
ю̀гач ‘скопен овен’ 79

Я
ядѝца ‘въдица’ 141
ядувѝшче ‘хранителни продукти’ 76
ямбò̀лча ‘вид черга’ 232
я̀нгулья ‘змиорка’ 235
ярабѝца ‘рибица’ 151
я̀рец ‘скопен козел’ 79
я̀рка ‘ръкав тип буфан на рамото’ 80

BULGARIAN DIALECT TEXTS FROM AEGEAN MACEDONIA

(Summary)

This work comprises dialect texts collected by the authors from the regions of Kostur (Kastoria), Lerin (Florina), Dolna Prespa, Voden (Edessa), Enidjevardar (Yianitsa) and from the village of Gradobor (Pentalofos) in the Solun (Salonica) district. Aegean Macedonia, which was predominantly populated by Bulgarians in 1912, was included within the borders of Greece after the Balkan Wars and, gradually, the Greek authorities have changed its ethnographic make-up. According to a clause in the Treaty of Neuilly of 1919, an agreement was signed for the „voluntary" patriation of the Bulgarian minority in Greece and the Greek minority in Bulgaria. This agreement was implemented after the defeat of Greece in Asia Minor (1919-1922), when a large part of the Bulgarian population of the Solun, and Enidjevardar regions were forced to leave their native villages and were resettled in various regions of Bulgaria. Greek refugees from Asia Minor were settled in the areas vacated by the Bulgarians. In Aegean Macedonia , the ethnographic make-up was changed in favour of the Greek element. Due to the above mentioned agreement, the Bulgarian minority was not and is not recognised. The remaining Bulgarian population has been officially proclaimed as Greek. During the dictatorship of Ioannis Metaxas (1936-1941), the Bulgarian language was banned by law, even within the confines of the home. Thus the lines of communication between the older and the younger generations were severed.

After the defeat of the communist forces at the end of the Greek Civil War (1946-1949), the population of the Dolna Prespa, Kostur, Lerin and Voden regions decreased drastically. Tens of thousands emigrated to the countries of the former Eastern Bloc. Thousands of young children were evacuated from the war zones. I was among them too. Emissaries of the Serbian Communist Party with ulterior motives coaxed the peaceful population into taking part in this senseless war.

This work consists of three parts: an introduction, dialect texts and a dictionary.

In the introduction, the linguistic characteristics of the dialects are presented synchronically and diachronically, which unambiguously prove that they belong to the Bulgarian language system. Also given are the system of transcription, a map of the region, a list of villages from which dialect texts have been presented and these villages' corresponding Greek names.

The dialect texts reflect the stress patterns, the phonetic, morphological, lexical and word formational features of the micro and macrosystem from which they were recorded. These texts will be of interest to Slavists, ethnolinguists, historians, ethnographers, students, writers and all who are interested in the tragic fate of the Bulgarian population of the region. Let this tragic fate be a warning to all who have not taken a lesson from inter-ethnic hatred in the Balkans and the dangers which hide in factionalism and the rebirth of all facets of chauvinism.

Slavists worldwide have long shown an interest in these dialects because they are the direct descendants of the language of Saints Cyril and Methodious and still preserve ancient features such as the remnants of the old nasal vowels. The first translations from Greek into Slavic are based on the Bulgarian dialects of the Solun region. Greek Slavists, who neglect these dialects-especially the dialect of Suho (Sohos) – because of political reasons which are no longer current – are making an error which will soon be irreparable.

Dialect words and expressions are given with their equivalents in literary Bulgarian.

This book is sponsored by Labro Larry Koroloff of Toronto, Ontario, Canada in memory of his father, Lazar L. Koroloff (August 15, 1902–May 17, 2002) from the village of Drenoveni, Kostur Region, a patriot and pillar of the Macedono-Bulgarian community in Toronto for over 60 years, and in memory of his grandfather Labro N. Koroloff, who gave his life for the freedom of his native land in the Balkan Wars.

СЪДЪРЖАНИЕ

ЗНАЧЕНИЕТО ЗА НАУКАТА НА БЪЛГАРСКИТЕ ДИАЛЕКТНИ ТЕКСТОВЕ ОТ ЕГЕЙСКА МАКЕНОДИЯ *Ст.н.с. д-р Мария Китанова* /7

УВОД / 10

ЕЗИКОВИ ОСОБЕНОСТИ В ТЕКСТОВЕТЕ / 14
ИСТОРИЧЕСКИ ПРОМЕНИ / 19
ТРАНСКРИПЦИЯ / 23
СКИЦА НА РАЙОНА / 25
СПИСЪК НА ИМЕНАТА НА СЕЛИЩАТА НА БЪЛГАРСКИ И ГРЪЦКИ ЕЗИК / 26

КОСТУРСКО / 27

ДРЕНОВЕНИ / 27
СМЪРДЕШ / 32
ДЪМБЕНИ / 35
ОШЧИМА / 47
ЛУДОВО / 56
ЕЗЕРЕЦ / 66
ТИОВЛИШЧА / 68
КОНДОРБИ / 70
ЧЕРЕШНИЦА / 72
ЗАГОРИЧЕНИ / 95
МОКРЕНИ / 107

ЛЕРИНСКО / 114

БОРЕШНИЦА И АРМЕНОРО / 114
ДОЛНО КОТОРИ / 144
ЗЕЛЕНИЧЕ / 169

ДОЛНА ПРЕСПА / 171

ПЪПЛИ / 171
ОРОВНИК / 172
НИВИЦИ / 176

ВОДЕНСКО / 183

ВОДЕН / 183

МЕСИМЕР / 186
ТЕОВО / 203

ЕНИДЖЕВАРДАРСКО / 205

ГУМЕНДЖЕ, В ДИАЛЕКТА ГУМѐНДЖА / 205
КРИВА / 210
ДАМЯН / 211
ЛИТОВОЙ / 213
КУФАЛОВО / 225

СОЛУНСКО / 258

ГРАДОБОР / 258

РЕЧНИК / 259

РЕЗЮМЕ НА АНГЛИЙСКИ ЕЗИК / 284

Благой Шклифов
Екатерина Шклифова

БЪЛГАРСКИ ДИАЛЕКТНИ ТЕКСТОВЕ ОТ ЕГЕЙСКА МАКЕДОНИЯ

Българска
Първо издание

Редактор ***Елисавета Найденова***
Художник на корицата ***Богдан Мавродинов***
Технически редактор ***Правда Глогинска***

Издателски индекс 189 Формат 60×84/16 Печатни коли 18

Печатница на Академично издателство „Проф. Марин Дринов"
1113 София, ул. „Акад. Г. Бончев", бл. 5
Поръчка 1051

http://www.bgob.net/acad_publ_house.asp

ISBN 954-430-914-4